

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Methoden van contractsuitleg: een model voor de uitleg van een overeenkomst

Hendrikx, A.M.M.

Citation

Hendrikx, A. M. M. (2023, June 20). *Methoden van contractsuitleg: een model voor de uitleg van een overeenkomst. Recht en Praktijk – Contracten- en aansprakelijkheidsrecht*. Wolters Kluwer, Deventer. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3620931>

Version: Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3620931>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

2 De uitlegmethoden

2.1 Inleiding

12 VAN DE WETTELIJKE UITLEGREGELS ONDER HET OUD BURGERLIJK WETBOEK NAAR DE HAVILTEX-MAATSTAF

Het Oud Burgerlijk Wetboek bevatte een afdeling gewijd aan de ‘uitlegging der overeenkomsten’.¹ Deze wettelijke uitlegregels zijn bij de invoering van het Nieuw Burgerlijk Wetboek komen te vervallen. In dit kader vermeldt de Toelichting Meijers dat de regels uit het Oud Burgerlijk Wetboek “gedeeltelijk vanzelf spreken en overbodig zijn, en voor het overige in hun te grote algemeenheid niet juist zijn”.² Daar wordt aan toegevoegd dat in het Nieuw Burgerlijk Wetboek geen behoefte meer is aan bepalingen voor de uitleg van overeenkomsten, omdat “bij de huidige stand van de rechtswetenschap geen rechtsvragen voordoen, die beantwoording door de wetgever vereisen”.³ Het heeft er alle schijn van dat de Hoge Raad, geïnspireerd door deze woorden van de wetgever, anticiperend te werk is gegaan en dat hij in het Haviltex-arrest de gelegenheid heeft aangegrepen om afstand te nemen van de tot dan toe geldende wettelijke uitlegregels.⁴ Met het Haviltex-arrest heeft de Hoge Raad getracht duidelijkheid te geven over de vraag hoe een overeenkomst moet worden uitgelegd. De Hoge Raad overweegt in het Haviltex-arrest dat:

“(…) de vraag hoe in een schriftelijk contract de verhouding van partijen is geregeld en of dit contract een leemte laat die moet worden aangevuld, [niet] kan worden beantwoord op grond van alleen maar een zuiver taalkundige uitleg van de bepalingen van dat contract. Voor de beantwoording van die vraag komt het immers aan op de zin die partijen in de gegeven omstandigheden over en weer redelijkerwijs aan deze bepalingen mochten toekennen en op hetgeen zij te dien aanzien redelijkerwijs van elkaar mochten verwachten. Daarbij kan mede van belang zijn tot welke maatschappelijke kringen partijen behoren en welke rechtskennis van zodanige partijen kan worden verwacht.”⁵

1 Zie Diephuis 1864, p. 71-72; Rutten, *Asser/Rutten 4-II* 1952, p. 261; Rutten, *Asser/Rutten 4-II* 1979, p. 204.

2 Van Zeven & Du Pon (m.m.v. M.M. Olthof) (red.), *Parl. Gesch. BW Boek 6* 1981, p. 916.

3 Van Zeven & Du Pon (m.m.v. M.M. Olthof) (red.), *Parl. Gesch. BW Boek 6* 1981, p. 916.

4 Brunner merkt dit ook op in zijn annotatie bij het Haviltex-arrest (HR 13 maart 1981, ECLI:NL:HR:1981:AG4158, *NJ* 1981/635, onder 2) met verwijzing naar Van Zeven & Du Pon (m.m.v. M.M. Olthof) (red.), *Parl. Gesch. BW Boek 6* 1981, p. 877. Ook de literatuur refereert hier regelmatig aan: zie o.a. Van den Broek, *WPNR* 2002/6493, p. 430; Bierenbroodspot, *O&F* 2008/1.5, p. 62-64; Drion, *NJB* 2016/1391; Valk 2016, p. 16; Schelhaas & Valk, *Uitleg van rechtshandelingen (Mon. Pr. nr. 20)* 2022, p. 2-3.

5 HR 13 maart 1981, ECLI:NL:HR:1981:AG4158, *NJ* 1981/635, m.nt. C.J.H. Brunner (*Haviltex*), onder VI.2.

De uitleg van overeenkomsten naar Nederlands recht wordt sindsdien met name beheerst door de hierboven weergegeven Haviltex-maatstaf. De kernoverweging van het Haviltex-arrest is in de Nederlands rechtspraak dan ook overbekend. Het uitleggen van een overeenkomst wordt zelfs aangeduid als ‘Haviltexen’ en op elke juridische faculteit in Nederland is het Haviltex-arrest onderdeel van de voorgeschreven studiestof.⁶ Wel zal later blijken dat het Haviltex-arrest niet het gehele Nederlandse uitlegrecht domineert. Ook al is de Haviltex-maatstaf overbekend, toch zal vanwege de belangrijke rol van deze maatstaf in deze inleiding alvast kort bij zijn achtergrond worden stilgestaan.

13

DE HAVILTEX-MAATSTAF EN DE WILSVERTROUWENSLEER

De Haviltex-maatstaf is een uitvloeisel van de wilsvertrouwensleer (art. 3:33 en 3:35 BW) en sluit aan bij de wetsartikelen en de eerder geformuleerde rechtspraak betreffende de totstandkoming van overeenkomsten.⁷ De vraag of er een overeenkomst tot stand komt tussen partijen is zo verbonden met de vraag wat de overeenkomst inhoudt (haar uitleg). Het wettelijk kader geschreven voor de totstandkoming van een overeenkomst is aldus relevant voor de uitleg van een overeenkomst. De twee componenten van de wilsvertrouwensleer, namelijk de geopenbaarde wil (art. 3:33 BW) en het gerechtvaardigd vertrouwen van partijen (art. 3:35 BW), zijn tevens de bouwstenen van de Haviltex-maatstaf.⁸ Naast het subjectieve criterium van art. 3:35 BW (“heeft opgevat als een door die ander tot hem gerichte verklaring van een bepaalde strekking”) is er een objectiverend element door de wetgever aan toegevoegd (“overeenkomstig de zin die hij daaraan onder de gegeven omstandigheden redelijkerwijze mocht toekennen”).⁹ Deze objectivering via de maatstaven van de redelijkheid en billijkheid is ook terug te vinden in de Haviltex-maatstaf. De primaire grondslag voor de totstandkoming van een overeenkomst vormt aldus de geopenbaarde wil. Het gerechtvaardigd vertrouwen vormt de subsidiaire grondslag voor het geval de wil ontbreekt. Dit onderscheid geldt ook voor de Haviltex-maatstaf. Het vertrekpunt is de gemeenschappelijke partijbedoeling en indien blijkt dat deze ontbreekt doordat er geen sprake was van wilsovereenstemming, kunnen partijen alsnog aan een bepaalde uitleg van de overeenkomst gebonden zijn op grond van hetgeen zij in de gegeven omstandigheden redelijkerwijs van elkaar mochten verwachten. Het wettelijk kader voor de totstandkoming van een overeenkomst tikt zo door bij de uitleg van een overeenkomst aan de hand van de Haviltex-maatstaf.¹⁰ Maar ook het omgekeerde is het

6 Van Boom 2015, p. 2.

7 Zie *Kamerstukken II* 1975/76, 7729, 6-7, p. 199 (MvA). Denk aan het arrest Bunde/Erckens (HR 17 december 1976, ECLI:NL:HR:1976:AC5835, *NJ* 1977/241, m.nt. G.J. Scholten); het arrest Kribbenbijter (HR 11 maart 1977, ECLI:NL:HR:1977:AC1877, *NJ* 1977/521, m.nt. G.J. Scholten) en het arrest Ram/Matser (HR 1 juli 1977, ECLI:NL:HR:1977:AB7021, *NJ* 1978/125, m.nt. G.J. Scholten). Zie ook de conclusie van A-G De Vries Lentsch-Kostense bij HR 13 november 1992, ECLI:NL:HR:1992:ZC0762, *NJ* 1993/52, onder 8 met verwijzingen. Voor een bespreking van de samenhang en verschillen tussen de Haviltex-maatstaf en de wilsvertrouwensleer wordt verwezen naar Valk 2016, p. 16-19 en Schelhaas & Valk, *Uitleg van rechtshandelingen* (Mon. Pr. nr. 20) 2022, p. 2-3.

8 Zie HR 24 februari 2017, ECLI:NL:HR:2017:315, *RvdW* 2017/309 (*Parking/Alberts q.q.*), r.o. 3.3.2. Zo ook onder meer Sieburgh, *Asser/Sieburgh 6-III* 2022/364; Valk 2016, par. 2.1.2; Van den Broek, *WPNR* 2002/6493, p. 430. Kritisch is van Schaick, *WPNR* 1998/6311, p. 272.

9 Hijma & Olthof, *Compendium Nederlands vermogensrecht* 2020/37; Valk, in Hijma e.a., *Rechtshandeling en Overeenkomst* (SBR 3) 2022/40.

10 Zie ook de conclusie van A-G Hartlief (ECLI:NL:PHR:2020:966) onder 3.2.5 voor HR 18 juni 2021, ECLI:NL:HR:2021:957, *RvdW* 2021/659.

geval: de Haviltex-maatstaf kan worden gebruikt voor de beantwoording van de vraag of een overeenkomst tot stand is gekomen.¹¹

14 DE CAO-NORM

In het arrest Gerritse/Has is door de Hoge Raad een bijzondere uitlegmaatstaf aanvaard voor de uitleg van bepalingen in een cao.¹² Aanleiding voor het geschil is de plaatsing in een langere functie van werknemer Gerritse door werkgever HAS, vanwege de door Gerritse gemaakte overtredingen, waaronder een overtreding van het om veiligheidsredenen geldende rookverbod. Werkgever HAS meent dat hij bevoegd was om werknemer Gerritse in de gegeven omstandigheden in een lager bezoldigde functie te plaatsen op grond van een bepaling in de op de arbeidsovereenkomst van Gerritse van toepassing verklaarde cao. Het geschil spitst zich toe op de uitleg van deze cao-bepaling en vormt de aanleiding voor de introductie van de cao-norm in het Nederlandse recht:

“De Hoge Raad stelt voorop dat het hier gaat om een bepaling in een CAO. Bij de totstandkoming van een dergelijke overeenkomst zijn de individuele werknemers niet betrokken, terwijl de individuele werkgever daarbij betrokken kan, maar niet hoeft te zijn. In het algemeen staan daarom aan de werknemers en werkgever, op wie de overeenkomst van toepassing is, bij het bepalen van inhoud en strekking daarvan geen andere gegevens ter beschikking dan haar tekst en de eventueel daaraan toegevoegde schriftelijke toelichting, die in deze zaak echter ontbreekt. Dit brengt mee dat voor de uitleg van de bepalingen van een CAO, de bewoordingen daarvan, gelezen in het licht van de gehele tekst van die overeenkomst, in beginsel van doorslaggevende betekenis zijn. Heeft de werkgever zelf aan de totstandkoming van de CAO meegewerkt, dan zal hij zijn eventueel daaraan ontleende bijzondere wetenschap te dier zake niet jegens de werknemer kunnen inroepen. (...)”¹³

Daaraan heeft de Hoge Raad in het arrest Heel/Huisman toegevoegd dat het bij de cao-norm aankomt op de betekenis die naar objectieve maatstaven volgt uit de bewoordingen waarin de cao en de toelichting zijn gesteld. Ook kan gekeken worden naar de elders in de cao gebruikte formuleringen en de aannemelijkheid van de rechtsgevolgen waartoe de onderscheiden, op zichzelf mogelijke tekstinterpretaties, zouden leiden.¹⁴ Nadien heeft de Hoge Raad in verschillende arresten de cao-norm toegepast en zo nu en dan wat nadere nuanceringen aangebracht, waarover meer in par. 2.8.¹⁵

11 Zie bijvoorbeeld HR 17 december 2021, ECLI:NL:HR:2021:1889, *NJ* 2022/254, m.nt. M.B.M. Loos (*Waternet II*), r.o. 3.2.2.

12 HR 17 september 1993, ECLI:NL:HR:1993:ZC1059, *NJ* 1994/173, m.nt. P.A. Stein (*Gerritse/Hydro Agri Sluiski*); HR 24 september 1993, ECLI:NL:HR:1993:ZC1072, *NJ* 1994/174, m.nt. P.A. Stein (*Hol & Dienstenbond FNV/EIM*). Zie bijvoorbeeld ook Van der Heijden, *Arbeidsrecht* 1994/8, p. 3-4; Van den Broek, *WPNR* 2002/6493, p. 433.

13 HR 17 september 1993, ECLI:NL:HR:1993:ZC1059, *NJ* 1994/173, m.nt. P.A. Stein (*Gerritse/Hydro Agri Sluiski*), r.o. 3.3.

14 HR 31 mei 2002, ECLI:NL:HR:2002:AE2376, *NJ* 2003/110, m.nt. G.J.J. Heerma van Voss (*De Heel/Huisman*), r.o. 3.6.

15 Zie o.a. HR 25 november 2016, ECLI:NL:HR:2016:2687, *NJ* 2017/114, m.nt. T.F.E. Tjong Tjin Tai (*FNV/Condor*); HR 4 mei 2018, ECLI:NL:HR:2018:678, *NJ* 2022/128, m.nt. E. Verhulp; HR 4 mei 2018, ECLI:NL:HR:2018:668, *NJ* 2018/241.

15 EEN VLOEIENDE OVERGANG TUSSEN DE HAVILTEX-MAATSTAF EN DE CAO-NORM

Na de introductie van de cao-norm rees de vraag hoe de Haviltex-maatstaf en de cao-norm zich tot elkaar verhouden. Deze vraag deed zich voor in het DSM/Fox-arrest in het kader van de uitleg van een door de werkgever met het pensioenfonds overeengekomen pensioenreglement in de relatie tussen de werknemer en het pensioenfonds. De Hoge Raad benadrukt in het arrest DSM/Fox dat tussen de Haviltex-maatstaf en de cao-norm geen tegenstelling bestaat, maar juist een vloeiende overgang.¹⁶ Zowel bij de uitleg van een overeenkomst volgens de cao-norm als bij de Haviltex-maatstaf is niet alleen de taalkundige betekenis van de bewoordingen van belang. Beide uitlegmaatstaven hebben namelijk als gemeenschappelijke grondslag dat:

“(...) bij de uitleg van een schriftelijk contract telkens van beslissende betekenis zijn alle omstandigheden van het concrete geval, gewaardeerd naar hetgeen de maatstaven van redelijkheid en billijkheid meebrengen. (...)”¹⁷

Sindsdien is in de praktijk dikwijls een lastig debat ontstaan over de vraag of in een concreet geval de Haviltex-maatstaf of de cao-norm moet worden toegepast om de overeenkomst uit te leggen.¹⁸ Zoals nog zal blijken, is die focus niet vanzelfsprekend en bovendien ontoereikend. In het in dit boek in kaart gebrachte model zijn vele uitlegmethoden denkbaar en draait het om de vraag welke van die uitlegmethoden de rechter in concrete gevallen toepast en waardoor die keuze dan wordt bepaald. De Haviltex-maatstaf en de cao-norm zijn aldus wel leidend, maar zoals later zal blijken niet allesbepalend bij de uitleg van een overeenkomst naar Nederlands recht (zie bijvoorbeeld nr. 18).

16 DE UITLEGMETHODE VORMT DE TECHNIEK

De uitlegmethode vormt de techniek aan de hand waarvan de rechter een overeenkomst kan uitleggen. De selectie en weging van uitlegfactoren aan de hand van gezichtspunten kan gekwalificeerd worden als een methode. De omstandigheden van het geval selecteren de gezichtspunten die de rechter voorhanden heeft. De gezichtspunten, in hun onderlinge samenhang bezien, bepalen de selectie en weging van uitlegfactoren. Elke uitlegmethode wordt zo gekarakteriseerd door een bepaalde selectie en weging van uitlegfactoren. De uitlegfactoren waaraan uiteindelijk groot of (in beginsel) doorslaggevend gewicht toekomt, kunnen subjectief of objectief van aard zijn en zullen zo mede het karakter van de uitlegmethode bepalen (zie nader par. 3.2). Naar het zich laat aanzien, al kom ik daar later nog op terug, vormen de uitlegmethoden die ik identificeer een continuüm. De geïdentificeerde uitlegmethoden zullen veelal in de jurisprudentie gestalte krijgen in de vorm van de Haviltex-maatstaf of de cao-norm. Gelet op de vloeiende overgang tussen de Haviltex-maatstaf en de cao-norm, zal ook de overgang van de zuiver objectieve uitlegmethode, die veelal toepassing krijgt in vorm van de cao-norm, naar een andere uitlegmethode die toepassing

16 HR 20 februari 2004, ECLI:NL:HR:2004:AO1427, NJ 2005/493, m.nt. C.E. du Perron (DSM/Fox), r.o. 4.4.

17 HR 20 februari 2004, ECLI:NL:HR:2004:AO1427, NJ 2005/493, m.nt. C.E. du Perron (DSM/Fox), r.o. 4.5.

18 Valk, NJB 2018/1360, p. 11.

krijgt in de vorm van de Haviltex-maatstaf, vloeiend zijn.¹⁹ De zuiver subjectieve uitlegmethode heeft een wat afwijkende positie en is de enige uitlegmethode die in de jurisprudentie geen gestalte krijgt in de vorm van de Haviltex-maatstaf of de cao-norm. Desondanks is ook de overgang van de zuiver subjectieve uitlegmethode naar een andere uitlegmethode die gestalte krijgt in de vorm van de Haviltex-maatstaf vloeiend. Voor ogen dient te worden gehouden dat de uitlegmethode niet gelijk staat aan het uitlegresultaat. De uitlegmethode vormt de techniek aan de hand waarvan de inhoud van de overeenkomst kan worden vastgesteld. Het definitieve oordeel over de uitleg dat door toepassing van de uitlegmethode wordt bereikt, oftewel het uitlegresultaat, is van zuiver feitelijke aard en wordt vastgesteld aan de hand van de feitelijke inkleuring van een of meerdere uitlegfactoren waar (in beginsel) doorslaggevend of groot gewicht aan toekomt. De uitlegmethode geeft dus wel aan hoe het uitlegresultaat zal worden vastgesteld.

Sinds de invoering van het Nieuw Burgerlijk Wetboek – en daarvoor al bij wijze van anticipatie – wordt de uitleg van overeenkomsten vooral beheerst door de jurisprudentie van de Hoge Raad. Ook de doctrine en de wet (zoals art. 3:33, 3:35, 6:2, 6:248 en 6:238 lid 2 BW) spelen hierbij een rol en dienen ter inspiratie.²⁰ In dit hoofdstuk zal aan de hand van deze bronnen worden onderzocht welke uitlegmethoden onder het Nederlandse recht geïdentificeerd kunnen worden en hoe deze zich tot elkaar verhouden. Daarbij zal ook stil worden gestaan bij de verschillen tussen de uitlegmethoden.

2.2 De zuiver subjectieve uitlegmethode

17

ALGEMEEN

De zuiver subjectieve uitlegmethode wordt gekenmerkt door een selectie en weging van uitsluitend zuiver subjectieve uitlegfactoren. De objectieve uitlegfactoren worden volledig buiten beschouwing gelaten bij de selectie en weging van uitlegfactoren aan de hand van gezichtspunten. De uitsluiting van de objectieve uitlegfactoren is kenmerkend voor de zuiver subjectieve uitlegmethode. Dit leidt ertoe dat aan een of meerdere uitlegfactoren die van zuiver subjectieve aard zijn zonder meer doorslaggevend gewicht toekomt. De overeenkomst wordt zo vanuit het subjectieve partijperspectief uitgelegd en is in overeenstemming met hetgeen deze partijen werkelijk voor ogen stond ten tijde van de totstandkoming van de overeenkomst. Daardoor is er geen ruimte voor de objectiverende rol van de redelijkheid en billijkheid. Bijzonder is dat deze uitlegmethode in de jurisprudentie geen gestalte krijgt in de vorm van de Haviltex-maatstaf of de cao-norm.

19 HR 20 februari 2004, ECLI:NL:HR:2004:AO1427, *NJ* 2005/493, m.nt. C.E. du Perron (*DSM/Fox*), r.o. 4.5. Zie ook H.J. Snijders in zijn noot bij HR 2 februari 2018, ECLI:NL:HR:2018:148, *NJ* 2018/422 (*Bungalowpark De Horn*), onder 2f.

20 Zie Sieburgh, *Asser/Sieburgh* 6-III 2022/354.

Bij het gebruik van de zuiver subjectieve uitlegmethode zal de uitleg van de overeenkomst in overeenstemming zijn met hetgeen de concrete partijen met de overeenkomst werkelijk bedoeld hebben ten tijde van de totstandkoming ervan. Partijen dienen zich over hun werkelijke bedoeling wel tegenover elkaar te hebben uitgelaten. Het enkel bestaan van een puur inwendige wil is irrelevant voor de uitleg.²¹ Dit valt te verklaren vanuit de wijze waarop overeenkomsten tot stand komen naar Nederlands recht (art. 6:217 BW): vereist zijn twee op elkaar aansluitende wilsverklaringen.²² De inhoud van deze wilsverklaringen dient te worden vastgesteld aan de hand van de wilsvertrouwensleer (art. 3:33 en 3:35 BW). De vraag of er dus een overeenkomst tot stand komt door aanbod en aanvaarding hangt af van “wat beide partijen over en weer hebben verklaard en uit elkaars verklaringen en gedragingen, overeenkomstig de zin die zij daaraan in de gegeven omstandigheden redelijkerwijze mochten toekennen, hebben afgeleid”.²³ Voor zover dit wettelijk kader voor de totstandkoming van een overeenkomst, en dan in het bijzonder de wilsvertrouwensleer van art. 3:33 en 3:35 BW, doortikt bij de uitleg van een overeenkomst, zal bij de zuiver subjectieve uitlegmethode alleen een rol zijn weggelegd voor de geopenbaarde wil; de primaire grondslag voor de totstandkoming van een overeenkomst, zie art. 3:33 BW. Kenmerkend voor de zuiver subjectieve uitlegmethode is namelijk dat de uitleg in overeenstemming is met de bedoeling van partijen zoals die werkelijk bestond bij de totstandkoming van de overeenkomst. Het gerechtvaardigd vertrouwen van art. 3:35 BW – de subsidiaire grondslag voor de totstandkoming van een overeenkomst – speelt daardoor geen enkele rol bij de zuiver subjectieve uitlegmethode.²⁴ Op dit punt wijkt de zuiver subjectieve uitlegmethode af van het wettelijk kader voor de totstandkoming van een overeenkomst. De zuiver subjectieve uitlegmethode krijgt in de jurisprudentie dan ook geen gestalte in de vorm van de Haviltex-maatstaf, hetgeen gezien wordt als een toepassing van de wilsvertrouwensleer voor de uitleg van overeenkomsten. Voorts berust deze uitlegmethode evenmin op de cao-norm, waardoor de zuiver subjectieve uitlegmethode in zekere zin een afwijkende positie heeft. Ondanks dat de vloeiende overgang die bestaat tussen de cao-norm en de Haviltex-maatstaf niet doortikt bij de zuiver subjectieve uitlegmethode, is het onderscheid tussen de gesubjectieerde, de principieel subjectieve uitlegmethode en de zuiver subjectieve uitlegmethode subtiel, maar ook vloeiend (zie voor de verschillen nader nr. 20). De zuiver subjectieve uitlegmethode past zo in het continuüm.

21 Tjittes 2022, p. 306.

22 Hijma & Olthof, *Compendium Nederlands vermogensrecht* 2020/465; Sieburgh, *Asser/Sieburgh 6-III* 2022/119.

23 HR 17 december 1976, ECLI:NL:HR:1976:AC5835, NJ 1977/241, m.nt. G.J. Scholten (*Bunde/Erckens* (Misverstand)).

24 Dit volgt uit HR 1 december 2000, ECLI:NL:HR:2000:AA8721, NJ 2001/196 (*Bruin/NVC*), r.o. 3.8. Zie ook Valk 2016, par. 2.1.2.3 en Schelhaas & Valk, *Uitleg van rechtshandelingen* (Mon. Pr. nr. 20) 2022, p. 5-6.

19

ENKELE VOORBEELDEN TER ILLUSTRATIE

Ter illustratie van de zuiver subjectieve uitlegmethode kan het volgende klassieke voorbeeld dienen, wat er alle schijn van heeft afgeleid te zijn van de Engelse taal:²⁵ partijen A en B spreken af dat B de ‘eerste etage’ van het huis van A zal huren. In de gegeven omstandigheden begrijpen beide partijen dat daarmee de parterre wordt bedoeld van A’s woning. Ook al zou men volgens de taalkundige betekenis van de bewoordingen in het normale spraakgebruik kunnen betogen dat partijen iets anders hebben bedoeld (namelijk de eerste verdieping van de woning van A), komt tussen A en B een huurovereenkomst tot stand met betrekking tot de parterre. In deze zin hebben partijen elkaar immers begrepen. Dit leidt ertoe dat de gebruikte bewoordingen zo zullen worden uitgelegd dat de betekenis ervan in overeenstemming is met hetgeen partijen werkelijk beoogden toen zij de overeenkomst sloten. Het subjectieve partijperspectief en de concrete kennis van deze partijen zijn bepalend voor de uitleg. Bij de selectie en weging van uitlegfactoren aan de hand van gezichtspunten zal dan aan een of meerdere zuivere subjectieve uitlegfactoren zonder meer doorslaggevend gewicht toekomen. Vaak zal de uitlegfactor ‘de bedoelingen en verwachtingen van partijen’ daarbij een belangrijke positie innemen. De objectieve uitlegfactoren spelen geen enkele rol en zijn uitgesloten.

Een ander voorbeeld ter illustratie van de zuiver subjectieve uitlegmethode kan worden ontleend aan een Duitse uitspraak.²⁶ Partijen A en B hebben een overeenkomst gesloten voor de koop en levering van ‘*haakjöringsköd*’. Beide partijen bedoelen hiermee de koop en levering van walvisvlees. Alleen nu blijkt ‘*haakjöringsköd*’ in het Noors haaienvlees te betekenen. Partijen waren hier niet van op de hoogte en dit was allerminst zo bedoeld. De Duitse rechter legt vervolgens de overeenkomst zo uit dat de term ‘*haakjöringsköd*’ – in tegenstelling tot de gebruikelijke taalkundige betekenis – in de overeenkomst tussen deze partijen walvisvlees betekent. De overeenkomst wordt zo uitgelegd in overeenstemming met de werkelijke betekenis die deze concrete partijen aan de term ‘*haakjöringsköd*’ beoogden toe te kennen. Ook in dit voorbeeld zijn de objectieve uitlegfactoren volledig uitgesloten en komt bij de selectie en weging van uitlegfactoren aan de hand van gezichtspunten aan een of meerdere zuiver subjectieve uitlegfactoren zonder meer doorslaggevend gewicht toe. Het uitlegresultaat is zo eveneens zuiver subjectief van aard. Aldus vormt de zuiver subjectieve uitlegmethode de techniek aan de hand waarvan de rechter de overeenkomst uitlegt.

20

VERSCHILLEN MET DE ANDERE GEÏDENTIFICEERDE SUBJECTIEVE UITLEGMETHODEN

Bij de zuiver subjectieve uitlegmethode selecteren de gezichtspunten een of meerdere zuiver subjectieve uitlegfactoren en kennen daaraan zonder meer doorslaggevend gewicht toe. Dat er zonder meer doorslaggevend gewicht wordt toegekend aan een of meerdere zuiver subjectieve uitlegfactoren heeft te maken met het feit dat de objec-

25 Voorbeeld ontleend aan de conclusie van A-G Hartkamp voor HR 11 november 1988, ECLI:NL:HR:1988:AC2221, NJ 1990/440, onder 6, en de conclusie van A-G Hartkamp voor HR 1 december 2000, ECLI:NL:HR:2000:AA8721, NJ 2001/196 (Bruin/NVC), onder 6. Zie voorts o.m. Van Zeven & Du Pon (m.m.v. M.M. Olthof) (red.), *Parl. Gesch. BW Boek 3* 1981, p. 164 en Van Zeven & Du Pon (m.m.v. M.M. Olthof) (red.), *Parl. Gesch. BW Boek 6* 1981, p. 876; Hartkamp, *Asser/Hartkamp 4-II* 1997, nr. 121; Valk, Hijma e.a., *Rechtshandeling en Overeenkomst* (SBR 3) 2022/33.

26 Zie RGZ 99, 147 (*Haakjöringsköd*).

tieve uitlegfactoren volledig zijn uitgesloten. Het objectieve mag geen enkele invloed hebben waardoor het subjectieve zonder meer doorslaggevend zal zijn. Dit leidt er ook toe dat de redelijkheid en billijkheid geen deel uitmaken van deze uitlegmethode en niet voor een objectivering van de uitleg zorgen. Op dit punt verschilt de zuiver subjectieve uitlegmethode van de gesubjectieveerde uitlegmethode, waarover meer in par. 2.4. Bij de gesubjectieveerde uitlegmethode zijn de objectieve uitlegfactoren niet uitgesloten van de selectie en weging van uitlegfactoren. Op voorhand worden bij de gesubjectieveerde uitlegmethode de in aanmerking te nemen uitlegfactoren dus niet beperkt door de gezichtspunten, zoals wel het geval is bij de zuiver subjectieve uitlegmethode. Alleen zullen door de aanwezige gezichtspunten de objectieve uitlegfactoren van ondergeschikte betekenis zijn bij de selectie en weging van uitlegfactoren en zal groot gewicht toekomen aan een of meerdere subjectieve uitlegfactoren. Daarbij kan wel enige mate van objectivering plaatsvinden door de rol van de redelijkheid en billijkheid bij de uitleg, nu de gesubjectieveerde uitlegmethode in de rechtspraak gestalte krijgt in de vorm van de Haviltex-maatstaf.

Het bovenstaande geldt eveneens voor de principieel subjectieve uitlegmethode. Een ander verschil met de principieel subjectieve uitlegmethode vormt de mogelijkheid om eventueel een andere uitlegmethode te gebruiken. Bij de principieel subjectieve uitlegmethode zullen de gezichtspunten bepalen dat in beginsel doorslaggevend gewicht toekomt aan een of meerdere subjectieve uitlegfactoren. Keerzijde hiervan is dat de objectieve uitlegfactoren in beginsel uitgesloten zijn van de selectie en weging van uitlegfactoren. Bij de principieel subjectieve uitlegmethode zijn de objectieve uitlegfactoren dus niet volledig uitgesloten, zoals wel het geval is bij de zuiver subjectieve uitlegmethode. Er is hierdoor als het ware een soort escaperoute mogelijk waarbij de objectieve uitlegfactoren alsnog een rol spelen bij de selectie en weging van uitlegfactoren aan de hand van gezichtspunten en uiteindelijk leiden tot het gebruik van een andere uitlegmethode. Het mogelijke gebruik van een afwijkende uitlegmethode ontbreekt bij de zuiver subjectieve uitlegmethode.

21

BELANG IN DE PRAKTIJK

In theorie is het gebruik van de zuiver subjectieve uitlegmethode denkbaar. In het Nederlandse uitlegrecht zal deze uitlegmethode echter zelden gehanteerd worden. Het gebruik van de zuiver subjectieve uitlegmethode is alleen mogelijk wanneer partijen de gebruikte bewoordingen in dezelfde zin hebben opgevat, zoals ook het geval was in de hierboven gegeven voorbeelden met betrekking tot het begrip ‘eerste etage’ en ‘*haakjöringsköd*’. Zodra partijen het begrip ‘*gerechtvaardigd*’ verschillend hebben opgevat, is er geen ruimte voor het gebruik van de zuiver subjectieve uitlegmethode.²⁷ In een dergelijke situatie ligt het niet voor de hand dat de uiteindelijke selectie en weging van de uitlegfactoren aan de hand van de gezichtspunten leidt tot toepassing van de zuiver subjectieve uitlegmethode. Het is aannemelijk dat dan ook andere uitlegfactoren dan enkel de zuiver subjectieve uitlegfactoren van belang worden geacht voor de uitleg en dat de maatstaven van redelijkheid en billijkheid een rol spelen (mocht een partij het begrip ook redelijkerwijs in deze zin opvatten?).

27 Zie Schelhaas 2016, p. 99.

Echter, het voorgaande gaat niet op, indien een van de partijen zich aan hetgeen partijen werkelijk beoogden, probeert te onttrekken door welbewust een afwijkende uitleg te verdedigen.²⁸ Er is dan eigenlijk sprake van een schijndispuut. Wanneer het voorhanden zijnde bewijs de rechter in een dergelijk geval wél in staat stelt om te achterhalen wat partijen werkelijk voor ogen stond bij de totstandkoming van de overeenkomst, dan zullen beide partijen bij de uitleg hier ook aan gebonden zijn. In dat geval kan bij de selectie en weging van uitlegfactoren aan de hand van gezichtspunten aan een of meerdere zuiver subjectieve uitlegfactoren zonder meer doorslaggevend gewicht toekomen. Dit leidt tot toepassing van de zuiver subjectieve uitlegmethode en door deze techniek te hanteren zal het uitlegresultaat aansluiten bij hetgeen partijen werkelijk bedoeld hebben. Een voorbeeld biedt het arrest Bruin/NVC.²⁹

Tussen werknemer Bruins en zijn voormalige werkgever NVC is een geschil gerezen over de overeengekomen beëindigingsregeling. Partijen beoogden in de overeenkomst ter beëindiging van de arbeidsovereenkomst een financiële regeling te treffen zonder dat daarbij het maximum dagloon zou gelden. Uit de bewoordingen van het sectorale sociale plan, wat partijen van toepassing hebben verklaard op de overeenkomst, blijkt echter iets anders. Daaruit volgt namelijk wel een maximum dagloon en de werkgever doet hier een beroep op. Werknemer Bruins betoogt daarentegen dat zowel hij als de vertegenwoordiger van werkgever NVC in de fase van totstandkoming van de beëindigingsovereenkomst niet bekend waren met de maximumdagloonregeling in het sectorale sociale plan en dat partijen derhalve een beëindigingregeling op basis van 80% van het laatstverdiende loon waren overeengekomen. Door middel van getuigenverklaringen van Bruins en de vertegenwoordiger van NVC destijds wordt duidelijk wat partijen ten tijde van de totstandkoming van de overeenkomst voor ogen stond. Ondanks de bewoordingen in het sectorale sociale plan hebben zowel Bruins als de vertegenwoordiger van NVC de bedoeling gehad dat Bruins na beëindiging van de arbeidsovereenkomst 80% van zijn laatste salaris zou krijgen doorbetaald door NVC. De partijen hebben niet de bedoeling gehad om aan te sluiten bij de saneringsregeling uit het sectorale sociale plan. Achteraf blijkt de verwijzing van partijen naar de saneringsregeling dus een onjuiste formulering te bevatten. De Hoge Raad oordeelt dan ook dat gelet op de overeenstemmende bedoelingen van partijen een overeenkomst tot stand is gekomen met een inhoud die aansluit bij hetgeen partijen werkelijk bedoelden. De objectieve uitlegfactoren, zoals ‘de taalkundige betekenis van de bewoordingen’, worden volledig buiten beschouwing gelaten en de zuiver subjectieve uitlegfactoren, in het bijzonder de uitlegfactor ‘de bedoelingen en verwachtingen van partijen’, is zonder meer van doorslaggevend gewicht. De zuiver subjectieve uitlegmethode vormt aldus de techniek aan de hand waarvan de overeenkomst wordt uitgelegd.

In de praktijk zal het lastig zijn om te achterhalen en te bewijzen wat beide partijen daadwerkelijk bedoeld hebben. Wegens gebrek aan bewijs hiervan zal de zuiver subjectieve uitlegmethode zelden gehanteerd worden.³⁰ Een andere reden voor de be-

28 Zie in dit kader ook Valk, in: Hijma e.a., *Rechtshandeling en Overeenkomst* (SBR 3) 2022/40b; Schelhaas & Valk, *Uitleg van rechtshandelingen* (Mon. Pr. nr. 20) 2022, p. 20-21.

29 HR 1 december 2000, ECLI:NL:HR:2000:AA8721, NJ 2001/196 (*Bruin/NVC*), r.o. 3.4.

30 Zie ook Tjittes 2022, p. 306.

perkte rol van de zuiver subjectieve uitlegmethode kan gevonden worden in de dominante positie van de Haviltex-maatstaf en de cao-norm in het Nederlandse uitlegrecht. De zuiver subjectieve uitlegmethode heeft een afwijkende positie en krijgt – zoals later nog zal blijken – als een van de weinige uitlegmethode geen gestalte in de vorm van de Haviltex-maatstaf of de cao-norm in de jurisprudentie. Enerzijds is de zuiver subjectieve uitlegmethode hierdoor wellicht in de vergetelheid geraakt. Anderzijds volgt uit de rechtspraak, zoals het hierboven besproken arrest Bruin/NVC, en de vergelijkende inzichten³¹ dat de zuiver subjectieve uitlegmethode wel degelijk een van de uitlegmethode vormt aan de hand waarvan een overeenkomst kan worden uitgelegd. Desalniettemin zal de zuiver subjectieve uitlegmethode slechts in uitzonderlijke gevallen de techniek vormen aan de hand waarvan de overeenkomst zal worden uitgelegd onder het Nederlandse recht. Slechts in een uitzonderlijk geval zal de selectie en weging van uitlegfactoren aan de hand van gezichtspunten bepalend zijn voor de zuiver subjectieve uitlegmethode. In de meeste gevallen zullen de objectieve uitlegfactoren wel degelijk aanwezig zijn en relevant zijn voor de uitleg van een overeenkomst, al is het maar om tegenwicht te bieden aan de subjectieve uitlegfactoren.

22

TUSSENCONCLUSIE

Een overeenkomst wordt uitgelegd aan de hand van de zuiver subjectieve uitlegmethode, indien bij de selectie en weging van uitlegfactoren aan de hand van gezichtspunten aan een of meerdere zuiver subjectieve uitlegfactoren zonder meer doorslaggevend gewicht toekomt. De objectieve uitlegfactoren zijn volledig uitgesloten en spelen geen enkele rol bij de selectie en weging van uitlegfactoren. Het uitlegresultaat zal eveneens zuiver subjectief van aard zijn. In dat geval wordt aan de hand van de concrete kennis van deze partijen de overeenkomst in overeenstemming met hetgeen partijen werkelijk bedoelden ten tijde van de totstandkoming uitgelegd. Het gebruik van de zuiver subjectieve uitlegmethode zal echter beperkt zijn tot enkele specifieke gevallen. Het is bijna niet voor te stellen dat de uitleg uitsluitend wordt beheerst door zuiver subjectieve uitlegfactoren en dat objectieve uitlegfactoren volledig buiten beschouwing worden gelaten.

2.3

De principieel subjectieve uitlegmethode

23

ALGEMEEN

Een selectie en weging van de uitlegfactoren aan de hand van de gezichtspunten waarbij in beginsel doorslaggevend gewicht toekomt aan een of meerdere subjectieve uitlegfactoren leidt tot toepassing van de principieel subjectieve uitlegmethode. Deze uitlegmethode vormt het spiegelbeeld van de principieel objectieve uitlegmethode, zoals ontwikkeld in het arrest Bungalowpark De Horn (zie nader nr. 45). In die uitspraak heeft de Hoge Raad overwogen dat bij de uitleg van een kettingbeding waarmee is beoogd de rechtspositie van derden te bepalen dat “grond [bestaat] om uit te

31 Zie art. 1188 Code Civil, par. 7.2.2; art. 5:101 lid 1 PECL; art. II.-8:101 lid 1 DCFR, nr. 276 en art. 4.1 lid 1 PICC, nr. 301.

gaan van een geobjectiveerde variant van de Haviltex-maatstaf, waarbij aan de bewoordingen van de regeling, gelezen in het licht van de gehele inhoud van de overeenkomst, *in beginsel doorslaggevend gewicht* toekomt” (cursivering auteur).³²

24

TOEPASSING IN DE VORM VAN DE HAVILTEX-MAASTAF

Nu de principieel objectieve uitlegmethode in de jurisprudentie gestalte krijgt in de vorm van de Haviltex-maatstaf, zal de principieel subjectieve uitlegmethode ook toepassing krijgen in de vorm van de Haviltex-maatstaf.³³ De zin die partijen over en weer redelijkerwijs aan de overeenkomst mochten toekennen en hetgeen zij te dien aanzien redelijkerwijs van elkaar mochten verwachten wordt aan de hand van deze methode in beginsel op een subjectieve manier, oftewel vanuit het perspectief van de concrete partijen, vastgesteld. Door de rol van de redelijkheid en billijkheid binnen de Haviltex-maatstaf vindt bij de uitleg enige objectivering plaats. De uitlegfactoren zijn daardoor niet zuiver subjectief van aard. Kenmerkend voor de principieel subjectieve uitlegmethode is dat aan een of meerdere subjectieve uitlegfactoren in beginsel doorslaggevend gewicht toekomt, waardoor het gebruik van een andere uitlegmethode theoretisch gezien alsnog mogelijk is. In de literatuur en rechtspraak zijn vooralsnog geen voorbeelden te vinden waarin de principieel subjectieve uitlegmethode gehanteerd is. Desalniettemin dient de principieel subjectieve uitlegmethode – als spiegelbeeld van de in de jurisprudentie ontstane principieel objectieve uitlegmethode – onderscheiden te worden als een van de uitlegmethoden die gehanteerd kunnen worden.

25

ENKELE KANTTEKENINGEN

In de eerste plaats kan uit het feit dat de subjectieve uitlegfactoren in beginsel van doorslaggevend gewicht zijn *a contrario* worden afgeleid dat de objectieve uitlegfactoren dus in beginsel uitgesloten zijn van de selectie en weging van uitlegfactoren aan de hand van gezichtspunten. Dit betekent dat de objectieve uitlegfactoren, zoals bijvoorbeeld ‘de taalkundige betekenis van de bewoordingen’, in beginsel buiten beschouwing worden gelaten bij de selectie en weging. Het subjectieve gaat immers in beginsel voor op het objectieve. Het objectieve is daardoor in beginsel irrelevant voor de uitleg. De uitlegfactoren waar in beginsel doorslaggevend gewicht aan toekomt zijn nauw verbonden met de concrete partijen en binnen deze uitlegfactoren domineert het subjectieve partijperspectief. Het uitlegresultaat zal zo in beginsel ook subjectief van aard zijn.

Daarnaast dient voor ogen te worden gehouden dat de gezichtspunten bepalend zijn voor de selectie en weging van uitlegfactoren. Er zullen dus gezichtspunten aanwezig moeten zijn die het rechtvaardigen dat om principiële redenen het subjectieve voor gaat op het objectieve en aan de subjectieve uitlegfactoren in beginsel doorslaggevend gewicht toekomt. Nu de principieel subjectieve uitlegmethode nog niet eerder gehanteerd is in de praktijk, is het nog onduidelijk welke gezichtspunten aanleiding

32 HR 2 februari 2018, ECLI:NL:HR:2018:148, NJ 2018/422, m.nt. H.J. Snijders (*Bungalowpark De Horn*), r.o. 3.4.3.

33 Zie voor de principieel objectieve uitlegmethode: HR 2 februari 2018, ECLI:NL:HR:2018:148, NJ 2018/422, m.nt. H.J. Snijders (*Bungalowpark De Horn*).

kunnen geven tot een voor de principieel subjectieve uitlegmethode kenmerkende selectie en weging van uitlegfactoren.

Het gemaakte voorbehoud, namelijk dat aan de subjectieve uitlegfactoren *in beginsel* doorslaggevend gewicht toekomt, laat onverlet dat de objectieve uitlegfactoren alsnog een rol kunnen spelen bij de selectie en weging van uitlegfactoren aan de hand van gezichtspunten. Het gebruik van een andere uitlegmethode dan de principieel subjectieve uitlegmethode is zo theoretisch gezien mogelijk. Deze partij heeft bewijsrechtelijk gezien, doordat aan de subjectieve uitlegfactoren in beginsel doorslaggevend gewicht toekomt, een lastige positie en zal van goeden huize dienen te komen om het tij te doen keren. Indien een partij hierin slaagt, zullen de uitlegfactoren opnieuw worden geselecteerd en gewogen aan de hand van de gezichtspunten. Daarbij zullen alle uitlegfactoren, dus zowel van subjectieve als van objectieve aard, worden meegenomen. Het is denkbaar dat de herziene selectie en weging van de uitlegfactoren aan de hand van de gezichtspunten anders uitpakt en dat de overeenkomst alsnog wordt uitgelegd aan de hand van een andere uitlegmethode dan de principieel subjectieve uitlegmethode die in beginsel is gehanteerd. Het is aldus mogelijk om tot het gebruik van een andere uitlegmethode te komen, al zal dit in de praktijk niet snel in de rede liggen.

26

VERSCHILLEN MET DE ANDERE GEÏDENTIFICEERDE SUBJECTIEVE UITLEGMETHODEN

De mogelijkheid van het gebruik van een andere uitlegmethode is karakteriserend voor de principieel subjectieve uitlegmethode en onderscheidt deze uitlegmethode van de zuiver subjectieve uitlegmethode. Bij de zuiver subjectieve uitlegmethode komt aan een of meerdere zuiver subjectieve uitlegfactoren zonder meer doorslaggevend gewicht toe en zijn de objectieve uitlegfactoren volledig uitgesloten. In dat geval is er geen ruimte om alsnog acht te slaan op de objectieve uitlegfactoren, zoals wel het geval is bij de principieel subjectieve uitlegmethode door het gemaakte voorbehoud 'in beginsel'. Ook staan bij de zuiver subjectieve uitlegmethode enkel zuiver subjectieve uitlegfactoren centraal en wordt aansluiting gezocht bij hetgeen de partijen werkelijk bedoelden ten tijde van de totstandkoming van de overeenkomst. Dat is bij de principieel subjectieve uitlegmethode niet het geval, nu deze uitlegmethode gestalte krijgt in de vorm van de Haviltex-maatstaf. De uitlegfactoren waar in beginsel doorslaggevend gewicht aan toekomt zijn bij de principieel subjectieve uitlegmethode subjectief van aard en daarbij zal enige objectivering plaatsvinden door de maatstaven van redelijkheid en billijkheid.

Bij de gesubjectieerde uitlegmethode worden bij de selectie en weging van uitlegfactoren aan de hand van gezichtspunten zowel de subjectieve als de objectieve uitlegfactoren in aanmerking genomen. Op voorhand zijn de in aanmerking te nemen uitlegfactoren dus niet beperkt, zoals wel het geval is bij de principieel subjectieve uitlegmethode. Uiteindelijk zullen de gezichtspunten bepalen dat aan een of meerdere subjectieve uitlegfactoren groot gewicht toekomt. Dit in tegenstelling tot de principieel subjectieve uitlegmethode, waar juist de aanwezigheid van bepaalde gezichtspunten vereist dat het subjectieve principieel voor dient te gaan op het objectieve, met als resultaat dat in beginsel enkel subjectieve uitlegfactoren geselecteerd worden. Aan een of meerdere van de geselecteerde subjectieve uitlegfactoren komt vervol-

gens in beginsel doorslaggevend gewicht toe. Het gevolg hiervan is dat de objectieve uitlegfactoren in beginsel uitgesloten zijn bij de principieel subjectieve uitlegmethode. Dit is niet het geval bij de gesubjectieve uitlegmethode. Daar spelen de objectieve uitlegfactoren wel degelijk een rol bij de selectie en weging, maar blijken uiteindelijk onvoldoende gewicht in de schaal te leggen.

27

BELANG IN DE PRAKTIJK

De aanwezigheid van bepaalde gezichtspunten kan dus rechtvaardigen dat het subjectieve om principiële redenen in beginsel dient voor te gaan op het objectieve. In dat geval zullen in beginsel alleen subjectieve uitlegfactoren geselecteerd worden, waaraan in beginsel doorslaggevend gewicht toekomt. In de praktijk is het gebruik van de principieel subjectieve methode om een overeenkomst uit te leggen denkbaar. Tot zover is echter in de jurisprudentie geen voorbeeld te vinden waarbij een overeenkomst wordt uitgelegd aan de hand van de principieel subjectieve uitlegmethode. In de praktijk zal deze uitlegmethode dus gereserveerd zijn voor enkele bijzondere gevallen, zoals ook het geval is bij de principieel objectieve uitlegmethode (zie nader par. 2.7).

28

TUSSENCONCLUSIE

Bij de principieel subjectieve uitlegmethode zullen aan een of meerdere subjectieve uitlegfactoren in beginsel doorslaggevend gewicht toekomen. Als spiegelbeeld van de principieel objectieve uitlegmethode krijgt de principieel subjectieve uitlegmethode eveneens gestalte in de vorm van de Haviltex-maatstaf. In beginsel zal bij de selectie en weging van uitlegfactoren aan de hand van gezichtspunten doorslaggevend gewicht toekomen aan een of meerdere uitlegfactoren van subjectieve aard. De objectieve uitlegfactoren zijn dan in beginsel uitgesloten van de selectie en weging. Karakteriserend voor de principieel subjectieve uitlegmethode is de mogelijkheid van het gebruik van een andere uitlegmethode. Door het gemaakte voorbehoud ('in beginsel') wordt echter de ruimte geboden om alsnog de objectieve uitlegfactoren mee te nemen bij de selectie en weging van uitlegfactoren aan de hand van gezichtspunten. Dit kan ertoe leiden dat uiteindelijk een andere uitlegmethode wordt gehanteerd dan de in beginsel toepasselijke principieel subjectieve uitlegmethode. Dat zal in de praktijk echter niet snel het geval zijn.

2.4

De gesubjectieve uitlegmethode

29

ALGEMEEN

Een andere methode aan de hand waarvan de rechter een uitleggeschil tussen partijen kan oplossen, vormt de gesubjectieve uitlegmethode. Een overeenkomst wordt uitgelegd aan de hand van de gesubjectieve uitlegmethode, indien na de selectie en weging van subjectieve en objectieve uitlegfactoren aan de hand van gezichtspunten het grootste gewicht toekomt aan een of meerdere subjectieve uitlegfactoren. De overeenkomst wordt dan op een subjectieve wijze, oftewel vanuit de geest van de desbetreffende partijen, uitgelegd, waarbij enige objectivering plaatsvindt door de rol van de redelijkheid en billijkheid. De objectieve uitlegfactoren zijn niet uitgesloten

van de selectie en weging van uitlegfactoren, maar wegen onvoldoende zwaar ten opzichte van de subjectieve uitlegfactoren en zijn daardoor van ondergeschikt belang. De aanwezige gezichtspunten bepalen dat de subjectieve uitlegfactoren belangrijker zijn en dat aan een of meerdere subjectieve uitlegfactoren groot gewicht toekomt.

30

TOEPASSING IN DE VORM VAN DE HAVILTEX-MAATSTAF

In de jurisprudentie krijgt de gesubjectieerde uitlegmethode gestalte in de vorm van de Haviltex-maatstaf. Zoals besproken (zie nr. 13), is de Haviltex-maatstaf terug te voeren op de wilsvertrouwensleer.³⁴ Aan de hand van de gesubjectieerde uitlegmethode zal de rechter op een subjectieve wijze vaststellen (i) welke betekenis partijen in de gegeven omstandigheden over en weer redelijkerwijs aan de bepalingen mochten toekennen en (ii) wat zij te dien aanzien redelijkerwijs van elkaar mochten verwachten. Door het gebruik van de term ‘redelijkerwijs’ in de formulering van de Haviltex-maatstaf doen de maatstaven van de redelijkheid en billijkheid hun intrede bij de uitleg.³⁵ Daarmee wordt bedoeld op de objectieve redelijkheid en billijkheid (art. 6:2 en 6:248 BW), tezamen de opvolgers van de goede trouw (expliciet geregeld in art. 1374 lid 3 Oud BW).³⁶ Dit blijkt zowel uit de parlementaire geschiedenis als uit de jurisprudentie van de Hoge Raad en vindt steun in de rechtswetenschap.³⁷ De redelijkheid en billijkheid staat los van de concrete partijen en zien op de regels van ongeschreven recht die partijen jegens elkaar in acht dienen te nemen.³⁸ Zo zal er enige mate van objectivering plaatsvinden door de rol van de maatstaven van redelijkheid en billijkheid bij de uitleg.³⁹ De uitleg van overeenkomsten is zo ook een functie van de redelijkheid en billijkheid, naast de aanvullende (art. 6:2 lid 1 en art. 6:248 lid 1 BW) en beperkende werking (art. 6:2 lid 2 en art. 6:248 lid 2 BW).⁴⁰

Gelet op de rol van de redelijkheid en billijkheid bij de uitleg van een overeenkomst, wordt in de literatuur door enkele auteurs in dit kader betoogd dat de redelijkheid en billijkheid de te hanteren uitlegmethode vormen.⁴¹ Bij deze normatieve uitleg wordt afstand genomen van de subjectieve wil van partijen en vormt de handeling zelf het voorwerp van uitleg. Hier heb ik mijn twijfels over gelet op de centrale rol van de wilsvertrouwensleer in het Nederlandse contractenrecht. Ik sluit mij dan ook aan bij de heersende opvatting in de literatuur en neem eveneens afstand van deze normatieve

34 Vgl. Van Zeven & Du Pon (m.m.v. M.M. Olthof) (red.), *Parl. Gesch. BW Boek 6* 1981, p. 877; *Kamerstukken II* 1975/76, 7729, 6-7, p. 199 (MvA). Zie ook Grosheide & Drion, *Contracteren* 2008/2.1, p. 30.

35 Zie Van Zeven & Du Pon (m.m.v. M.M. Olthof) (red.), *Parl. Gesch. BW Boek 6* 1981, p. 74 en 266. Zie ook Sieburgh, *Asser/Sieburgh 6-III* 2022/364. Dat de wilsvertrouwensleer en de redelijkheid en billijkheid niet vereenzelvid moeten worden, wordt onder meer betoogd door Valk (zie Valk 2009, p. 391 e.v.) en Bakker (zie Bakker, *Redelijkheid en billijkheid als gedragsnorm (R&P nr. CA6)* 2012, p. 11 e.v.).

36 Zie hierover nader Schelhaas, *Redelijkheid en billijkheid (Mon. BW nr. A5)* 2017, p. 2.

37 Van Zeven & Du Pon (m.m.v. M.M. Olthof) (red.), Van Zeven & Du Pon (m.m.v. M.M. Olthof) (red.), *Parl. Gesch. BW Boek 6* 1981, p. 74 en 266; HR 20 februari 2004, ECLI:NL:HR:2004:AO1427, NJ 2005/493, m.nt. C.E. du Perron (DSM/Fox), r.o. 4.5; Tjittes 2022, p. 310; Sieburgh, *Asser/Sieburgh 6-III* 2022/364; Sieburgh, *Asser/Sieburgh 6-I* 2020/55; Hesselink 1999, p. 58 en 131; Schelhaas, *Redelijkheid en billijkheid (Mon. BW nr. A5)* 2017, p. 1-2 en 11-12; Valk 2009, p. 396; Hijma & Olthof, *Compendium Nederlands vermogensrecht* 2020/492.

38 Hijma & Olthof, *Compendium Nederlands vermogensrecht* 2020/25; Valk, in: Hijma e.a., *Rechtshandeling en Overeenkomst (SBR 3)* 2022/276.

39 Tjittes 2022, p. 310-311; Schelhaas, *Redelijkheid en billijkheid (Mon. BW nr. A5)* 2017, p. 1-2 en 11-12.

40 Schelhaas, *Redelijkheid en billijkheid (Mon. BW nr. A5)* 2017/7. Zie ook Schelhaas & Valk, *Uitleg van rechtshandelingen (Mon. Pr. nr. 20)* 2022, par. 5.4

41 Van Dunné 1971, p. 9 e.v., p. 208 en 236 e.v.; Van Dunné 2004, p. 166; Loescaat Vermeer 1913, p. 48 e.v.

ve uitleg.⁴² Steun biedt ook het arrest Steinbusch/Van Alphen waarin de Hoge Raad overweegt dat het hof ten onrechte de uitleg van een onduidelijk beding heeft gebaseerd op redelijkheid en billijkheid.⁴³ Uit dit arrest kan worden afgeleid dat de Hoge Raad de kwalificatie van de redelijkheid en billijkheid als een uitlegmethode ontoelaatbaar acht.

31

ENKELE VOORBEELDEN TER ILLUSTRATIE

Een bekend voorbeeld waarin de overeenkomst werd uitgelegd aan de hand van de gesubjectieerde uitlegmethode betreft het Haviltex-arrest. Ter opfrissing zullen kort de feiten worden besproken. Verkoper Ermes en koper Haviltex sluiten een koopovereenkomst met betrekking tot de aanschaf van een bloemsteekschuimmachine voor *f* 35.000. Haviltex betaalt zoals afgesproken *f* 20.000 in een keer en het resterende bedrag zal worden betaald als 10% van de met de machine door Haviltex te behalen winst. In de koopovereenkomst is een bijzondere bepaling overeengekomen:

“a. Tot eind 1976 heeft koper het recht de machine terug te geven voor *f* 20 000 exclusief BTW. Betaalbaar *f* 2000 per maand. Eerste betaling 30 dagen na teruggave. Koper heeft het recht garanties voor de betaling van *f* 2000 exclusief BTW per maand te eisen.”

Vijf maanden na de aanschaf van de machine laat Haviltex aan Ermes schriftelijk weten – overeenkomstig de bijzondere voorwaarde onder a – de gekochte machine terug te geven en verzoekt Ermes zorg te dragen voor de terugbetaling van de koopprijs (*f* 20.000). Betaling blijft echter uit door Ermes, nu Ermes meent dat Haviltex de machine niet zonder opgaaf van redenen mag teruggeven en aldus in strijd handelt met de goede trouw. De rechtbank wijst de vordering van Haviltex toe en overweegt dat de bewoordingen van de overeenkomst, opgesteld door niet-juristen, duidelijk zijn. Het recht om de overeenkomst te ontbinden zonder opgaaf van redenen met als gevolg dat Haviltex de verplichting heeft de machine terug te geven en Ermes het reeds betaalde bedrag in termijnen dient terug te betalen, blijkt volgens de rechtbank uit de bijzondere bepaling. Het hof komt tot eenzelfde conclusie. In cassatie verwerpt de Hoge Raad de zuiver taalkundige uitleg die de rechtbank en het hof hanteerden, waarbij enkel gekeken werd naar de bewoordingen van de overeenkomst en introduceert de nu overbekende Haviltex-maatstaf. Bij de selectie en weging van uitlegfactoren aan de hand van gezichtspunten worden zowel objectieve als subjectieve uitlegfactoren in aanmerking genomen. Alleen door de aanwezige gezichtspunten wegen de objectieve uitlegfactoren, waaronder met name ‘de taalkundige betekenis van de bewoordingen’, onvoldoende zwaar ten opzichte van de subjectieve uitlegfactoren, in het bijzonder ten opzichte van de subjectieve uitlegfactor ‘de bedoelingen en verwachtingen van partijen’. Aldus wordt de overeenkomst aan de hand van de gesubjectieerde uitlegmethode uitgelegd, met als resultaat dat de overeenkomst in afwijking van ‘de taalkundige betekenis van de bewoordingen’ op een subjectieve wijze wordt uitgelegd.

42 Drion, *NJB* 2010/226; Valk 2009, p. 397; Nieuwenhuis 1979, p. 20; Sieburgh, *Asser/Sieburgh 6-III* 2022/365; Grosheide *Contracteren* 2008/2.1, p. 30.

43 HR 12 januari 2001, ECLI:NL:HR:2001:AA9430, *NJ* 2001/199 (*Steinbusch/Van Alphen*), r.o. 3.8.

Het uitlegresultaat dat door toepassing van de gesubjectieerde uitlegmethode wordt bereikt zal de betekenis zijn die de concrete partijen redelijkerwijs onder deze omstandigheden aan de overeenkomst mochten toekennen en die recht doet aan wat deze concrete partijen redelijkerwijs in dit geval van elkaar mochten verwachten.⁴⁴ Het gaat dus niet om hetgeen partijen werkelijk bedoelden ten tijde van de totstandkoming. Daar komt bij dat de maatstaven van redelijkheid en billijkheid voor enige objectivering zullen zorgen.⁴⁵ De uitlegfactoren waar uiteindelijk groot gewicht aan toekomt zijn van subjectieve aard en zijn nauw verbonden met de concrete partijen en het subjectieve partijperspectief.⁴⁶ Zo kunnen partijen bijvoorbeeld door middel van getuigenverklaringen toelichten hoe zij uitvoering hebben gegeven aan de overeenkomst en illustreren hoe deze partijen de overeenkomst klaarblijkelijk bedoeld hebben. Aan de hand van de uitlegfactor ‘de uitvoering van de overeenkomst’ zou de rechter in dat geval de betekenis die deze partijen redelijkerwijs aan de overeenkomst mochten toekennen en hetgeen zij te dien aanzien redelijkerwijs van elkaar mochten verwachten kunnen vaststellen. De uitlegfactor ‘de uitvoering van de overeenkomst’ zal dan door de inkleuring aan de hand van de specifieke kennis van deze partijen in dat geval subjectief van aard zijn. Zodra echter op een objectieve wijze inkleuring wordt gegeven aan de uitlegfactor ‘de uitvoering van de overeenkomst’, bijvoorbeeld omdat de wijze van uitvoering objectief, los van de concrete partijen, kan worden vastgesteld – denk bijvoorbeeld aan maandelijks bankoverschrijvingen – zal niet langer sprake zijn van een subjectieve uitlegfactor (zie hierover nader uitgebreid par. 3.8).

32 VERSCHILLEN MET DE ANDERE GEÏDENTIFICEERDE SUBJECTIEVE UITLEGMETHODEN

Bij de gesubjectieerde uitlegmethode zijn de objectieve uitlegfactoren niet uitgesloten. De gesubjectieerde uitlegmethode wordt toegepast in de vorm van de Haviltex-maatstaf waarbinnen de objectieve uitlegfactoren zonder meer een rol spelen. Alleen zal de selectie en weging van subjectieve en objectieve uitlegfactoren aan de hand van gezichtspunten er uiteindelijk in resulteren dat aan een of meerdere uitlegfactoren van subjectieve aard groot gewicht toekomt. Een dergelijke selectie en weging van de uitlegfactoren aan de hand van de gezichtspunten is bepalend voor de gesubjectieerde uitlegmethode. Op dit punt verschilt de gesubjectieerde uitlegmethode van de zuiver subjectieve uitlegmethode, waar objectieve uitlegfactoren volledig zijn uitgesloten. Bovendien sluit de zuiver subjectieve uitlegmethode aan bij hetgeen de partijen werkelijk bedoelden ten tijde van de totstandkoming van de overeenkomst. Dit zal aan de hand van de zuiver subjectieve uitlegfactoren, waar zonder meer doorslaggevend gewicht aan toekomt, kunnen worden vastgesteld. Dat is bij de gesubjectieerde uitlegmethode die gestalte krijgt in de vorm van de Haviltex-maatstaf anders. De subjectieve uitlegfactoren waar groot gewicht aan toekomt, maken inzichtelijk hoe de desbetreffende partijen het beding redelijkerwijs mochten

44 Schelhaas 2016, p. 99; Bakker, *WPNR* 2011/6890, p. 479.

45 Zie ook Hijma & Olthof, *Compendium Nederlands vermogensrecht* 2020/492; Waelkens 2016, par. 156; Sieburgh, *Asser/Sieburgh 6-III* 2022/372; HR 20 februari 2004, ECLI:NL:HR:2004:AO1427, *NJ* 2005/493, m.nt. C.E. du Perron (*DSM/Fox*), r.o. 4.5.

46 Jansen 2016, p. 235; Sieburgh, *Asser/Sieburgh 6-III* 2022/372; zie de conclusie van A-G Lückers (ECLI:NL:PHR:2018:1189) voor HR 21 december 2018, ECLI:NL:HR:2018:2376, *RvdW* 2019/96, onder 2.4.

opvatten en wat zij redelijkerwijs van elkaar mochten verwachten. Er vindt in dat geval enig vorm van objectivering plaats door de maatstaven van redelijkheid en billijkheid. De uitlegfactoren waar groot gewicht aan toekomt zijn dan ook niet van zuiver subjectieve aard en zo wordt afstand genomen van de werkelijke bedoeling van partijen.

Kenmerkend voor de gesubjectieerde uitlegmethode is dat bij de selectie en weging van uitlegfactoren zowel de subjectieve als objectieve uitlegfactoren een rol spelen. De gezichtspunten zullen uiteindelijk bepalen welke uitlegfactoren geselecteerd worden en welk relatief gewicht die toekomen. Dit is anders bij de principieel subjectieve uitlegmethode. Daar zullen de gezichtspunten bepalen dat in beginsel alleen de subjectieve uitlegfactoren relevant zijn en dat aan een of meerdere subjectieve uitlegfactoren in beginsel doorslaggevend gewicht toekomt. De objectieve uitlegfactoren zijn in beginsel uitgesloten. De selectie en weging van uitlegfactoren is daardoor beperkter dan het geval is bij de gesubjectieerde uitlegmethode. De principieel subjectieve uitlegmethode biedt echter wel de ruimte om de objectieve uitlegfactoren alsnog bij de selectie en weging te betrekken.

33

BELANG IN DE PRAKTIJK

De gesubjectieerde uitlegmethode zal in de praktijk de meest belangrijke subjectieve uitlegmethode vormen. Dikwijls zullen naast de subjectieve uitlegfactoren ook een of meerdere objectieve uitlegfactoren, zoals ‘de taalkundige betekenis van de bewoordingen’, relevant zijn voor de uitleg. De selectie en weging van uitlegfactoren aan de hand van gezichtspunten zal bepalend zijn voor de toepasselijke uitlegmethode. In de gevallen waarbij de subjectieve uitlegfactoren zwaarder wegen dan de objectieve uitlegfactoren zal de gesubjectieerde uitlegmethode worden gehanteerd.

Zoals bij de bespreking van de uitlegfactoren nog nader zal worden toegelicht (zie par. 3.2) is een uitlegfactor niet per definitie subjectief of objectief van aard. De aard van een uitlegfactor wordt niet alleen bepaald door de selectie en weging van uitlegfactoren aan de hand van gezichtspunten, maar ook door de inkleuring bij toepassing in het concrete geval. Alvast vooruitlopend op de bespreking van de uitlegfactoren, zal de meest voor de hand liggende subjectieve uitlegfactor ‘de bedoelingen en verwachtingen van partijen’ dikwijls aan de hand van een of meerdere objectieve uitlegfactoren worden ingekleurd en vastgesteld. Indien dat het geval is, zal deze uitlegfactor niet langer als subjectief kunnen worden gekwalificeerd. Dit is bijvoorbeeld zo, indien de betekenis van de bewoordingen volgens ‘het normale spraakgebruik’ aansluit bij de gemeenschappelijke partijbedoeling. De uitlegfactor ‘de bedoelingen en verwachtingen van partijen’ zal dan aan de hand van de objectieve uitlegfactor ‘het normale spraakgebruik’ betekenis krijgen (zie hierover uitgebreid par. 3.3). In de praktijk spelen de subjectieve uitlegfactoren dan ook veelal een ondergeschikte rol. Aldus zal in de praktijk toepassing van een van de hierna te bespreken objectieve uitlegmethoden eerder voor de hand liggen.

34

TUSSENCONCLUSIE

Kortom, indien bij de selectie en weging van uitlegfactoren aan de hand van gezichtspunten aan een of meerdere subjectieve uitlegfactoren groot gewicht toekomt, zal dit

leiden tot toepassing van de gesubjectieerde uitlegmethode die in de jurisprudentie gestalte krijgt in de vorm van de Haviltex-maatstaf. De objectieve uitlegfactoren zijn niet uitgesloten van de selectie en weging. Alleen zullen door de aanwezige gezichtspunten de objectieve uitlegfactoren onvoldoende zwaar wegen ten opzichte van de subjectieve uitlegfactoren. De overeenkomst wordt dan op een subjectieve wijze uitgelegd aan de hand van een of meerdere subjectieve uitlegfactoren die nauw verbonden zijn met de concrete partijen en de subjectieve kennis van deze partijen. Daarbij spelen de maatstaven van redelijkheid en billijkheid eveneens een rol en zorgen voor de enige objectivering bij de uitleg, waardoor de uitleg recht doet aan de zin die partijen in de gegeven omstandigheden over en weer redelijkerwijs aan de betreffende bepalingen mochten toekennen en aan wat zij in dat kader redelijkerwijs van elkaar mochten verwachten.

2.5 De neutrale uitlegmethode

35 ALGEMEEN

Uit het DSM/Fox-arrest volgt dat tussen de cao-norm en de Haviltex-maatstaf een vloeiende overgang bestaat.⁴⁷ Dit impliceert dat de overgang tussen de uitlegmethode waaraan de cao-norm of de Haviltex-maatstaf ten grondslag ligt eveneens vloeiend is.⁴⁸ De zuiver subjectieve uitlegmethode krijgt daarentegen geen gestalte in de vorm van de cao-norm of de Haviltex-maatstaf in de jurisprudentie. Zoals reeds gezien, zal de overgang van de gesubjectieerde en de principieel subjectieve uitlegmethode naar de zuiver subjectieve uitlegmethode eveneens vloeiend zijn (zie nr. 18). De uitlegmethode die in het in dit boek uitgewerkte model worden onderscheiden vormen een continuüm. Het zou dan logisch zijn om ook in het midden van het continuüm een uitlegmethode te identificeren. Als het middelpunt van het continuüm wordt deze uitlegmethode gekenmerkt door een selectie en weging van de uitlegfactoren aan de hand van de gezichtspunten zonder enige prioriteitsstelling a priori. Aldus zullen alle uitlegfactoren van gelijk gewicht zijn en zal geen enkele uitlegfactor het zwaarst wegen. Voor zover het bestaan van een dergelijke uitlegmethode denkbaar is, zal deze uitlegmethode kunnen worden aangeduid als de neutrale uitlegmethode.

36 BELANG IN DE PRAKTIJK

Een dergelijke uitlegmethode zou theoretisch gezien kunnen bestaan. Alleen in de praktijk is het moeilijk voor te stellen dat een overeenkomst aan de hand van de zojuist geïntroduceerde neutrale uitlegmethode wordt uitgelegd. Het komt erop neer dat alle gezichtspunten en alle uitlegfactoren een rol spelen bij de uitleg zonder dat er een selectie of weging a priori plaatsvindt. Doordat er geen rangorde wordt aangebracht tussen de uitlegfactoren, zijn alle uitlegfactoren onderling gelijk in rang. In de praktijk kan dit ertoe leiden dat meerdere uitlegfactoren mogelijk zijn die tot verschillende uitlegresultaten kunnen leiden. Nu er geen knoop wordt doorgehakt en alle uitleg-

47 HR 20 februari 2004, ECLI:NL:HR:2004:AO1427, NJ 2005/493, m.nt. C.E. du Perron (*DSM/Fox*), r.o. 4.4.

48 Zo ook Schelhaas & Valk, *Uitleg van rechtshandelingen* (*Mon. Pr. nr. 20*) 2022, p. 40.

factoren van gelijke rang zijn, is het bijna niet voor te stellen dat door toepassing van deze uitlegmethode een definitief oordeel over de uitleg zal kunnen worden gegeven. Tot dusver zijn in de jurisprudentie en literatuur geen aanknopingspunten te vinden voor de toepassing van deze uitlegmethode. Dat de neutrale uitlegmethode praktisch gezien niet gehanteerd zal worden, neemt niet weg dat het theoretisch gezien wel een van de mogelijke methoden vormt aan de hand waarvan een overeenkomst kan worden uitgelegd. Voor de volledigheid dient de neutrale uitlegmethode dus wel benoemd te worden, nu de uitlegmethode die worden geïdentificeerd in het model een continuüm vormen.

2.6 De geobjectieerde uitlegmethode

37

ALGEMEEN

Zoals besproken bij de gesubjectieerde uitlegmethode (zie par. 2.4), is het mogelijk dat de weging en selectie van de uitlegfactoren aan de hand van de gezichtspunten ertoe leidt dat aan een of meerdere subjectieve uitlegfactoren groot gewicht toekomt. Een andere uitkomst kan eveneens mogelijk zijn, namelijk dat groot gewicht toekomt aan een of meerdere objectieve uitlegfactoren. De techniek die de rechter dan gebruikt om de overeenkomst uit te leggen kan worden gekwalificeerd als de geobjectieerde uitlegmethode. Deze uitlegmethode krijgt in de jurisprudentie gestalte in de vorm van de Haviltex-maatstaf, waarbinnen dan objectiever wordt uitgelegd.⁴⁹

38

TOEPASSING IN DE VORM VAN DE HAVILTEX-MAASTSTAF

De geobjectieerde uitlegmethode wordt toegepast in de vorm van de Haviltex-maatstaf. De selectie en weging van subjectieve en objectieve uitlegfactoren aan de hand van gezichtspunten kan erin resulteren dat aan een of meerdere objectieve uitlegfactoren groot gewicht toekomt. Dit betekent dat de uitlegfactoren die het zwaarst wegen los van het perspectief van de desbetreffende partijen kunnen worden vastgesteld, dus op een objectieve wijze. De objectieve uitlegfactoren zijn dikwijls nauw verbonden met de tekst van de overeenkomst. Het uitlegresultaat zal aldus eveneens op een objectieve wijze worden vastgesteld. Bij de geobjectieerde uitlegmethode zijn de subjectieve uitlegfactoren niet uitgesloten. Zowel de subjectieve als de objectieve uitlegfactoren spelen een rol bij de selectie en weging van uitlegfactoren aan de hand van gezichtspunten. Alleen zullen door de aanwezige gezichtspunten de subjectieve uitlegfactoren onvoldoende zwaar wegen ten opzichte van de objectieve uitlegfactoren, waardoor het subjectieve van ondergeschikt belang is.⁵⁰ Vandaar dat deze uitlegmethode zal worden aangeduid als de geobjectieerde uitlegmethode. Bij de geobjectieerde uitlegmethode wordt aan de hand van de objectieve uitlegfactoren waar groot gewicht aan toekomt, vastgesteld welke betekenis partijen over en weer redelijkerwijs aan de overeenkomst mochten toekennen en wat zij te dien aanzien redelijkerwijs van elkaar mochten verwachten. Ook bij deze uitlegmethode zullen de

49 Zie bijvoorbeeld de conclusie van A-G Timmerman (ECLI:NL:PHR:2018:749) voor HR 16 november 2018, ECLI:NL:HR:2018:2112, *NJ* 2018/450, onder 3.4.

50 Zo ook Schelhaas & Valk, *Uitleg van rechtshandelingen* (Mon. Pr. nr. 20) 2022, p. 39.

redelijkheid en billijkheid voor enige objectivering zorgen bij de uitleg, nu deze uitlegmethode in de jurisprudentie gestalte krijgt in de vorm van de Haviltex-maatstaf.

39

ENKELE VOORBEELDEN TER ILLUSTRATIE

In het arrest DSM/Fox staat de Hoge Raad voor het eerst stil bij de geobjectiveerde uitlegmethode die gestalte krijgt in de vorm van de Haviltex-maatstaf en introduceert daarbij enkele gezichtspunten die van belang zijn voor de selectie en weging van uitlegfactoren:

“Enerzijds heeft ook bij toepassing van de Haviltexnorm te gelden dat, indien de inhoud van een overeenkomst in een geschrift is vastgelegd – nog afgezien van het bepaalde in art. 3:36 Burgerlijk Wetboek in de verhouding tot derden – de argumenten voor een uitleg van dat geschrift naar objectieve maatstaven aan gewicht winnen in de mate waarin de daarin belichaamde overeenkomst naar haar aard meer is bestemd de rechtspositie te beïnvloeden van derden die de bedoeling van de contracterende partijen uit dat geschrift en een eventueel daarbij behorende toelichting niet kunnen kennen en het voor de opstellers voorzienbare aantal van die derden groter is, terwijl het geschrift ertoe strekt hun rechtspositie op uniforme wijze te regelen. (...)”⁵¹

Gezichtspunten als ‘de aard van de overeenkomst’ en ‘de beoogde betrokkenheid van derden’ kunnen de objectieve uitlegfactoren zwaarder doen laten wegen dan de subjectieve uitlegfactoren. Binnen de Haviltex-maatstaf wordt dan objectiever uitgelegd.

Deze gedachte is eveneens terug te vinden in het later gewezen arrest Coface/Intergamma. De casus komt voor zover relevant op het volgende neer. In de algemene inkoopvoorwaarden van Intergamma is de volgende bepaling opgenomen: “Zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Intergamma zal Verkoper zijn rechten en verplichtingen uit de met Intergamma gesloten overeenkomst, noch geheel noch gedeeltelijk aan derden overdragen.” AFK, een partij die elektronica heeft verkocht aan Intergamma, cedeert vervolgens in weerwil van het overdraagbaarheidsverbod zonder toestemming van Intergamma haar vordering op Intergamma aan Coface. Wanneer Coface betaling van Intergamma vordert, beroept Intergamma zich op het overdraagbaarheidsverbod en betoogt dat de overdracht van de vordering aan Coface niet tot stand is gekomen. Aldus rijst de vraag hoe het in de algemene voorwaarden opgenomen beding dient te worden uitgelegd en in het bijzonder of dit beding goederenrechtelijke werking heeft in de zin van art. 3:83 lid 2 BW. In het arrest Coface/Intergamma overweegt de Hoge Raad, onder verwijzing naar de hierboven genoemde rechtsoverweging van het arrest DSM/Fox, in dit kader het volgende:

“Een beding als het onderhavige, dat naar zijn aard mede is bestemd om de rechtspositie te beïnvloeden van derden die de bedoeling van de contracterende partijen niet kennen, en dat ertoe strekt hun rechtspositie op uniforme wijze te regelen, dient te worden uitgelegd naar objectieve maatstaven, met inachtneming van de Haviltexmaatstaf (zie HR 20 februari 2004, ECLI:NL:HR:2004:AO1427, NJ 2005/493).”⁵²

51 HR 20 februari 2004, ECLI:NL:HR:2004:AO1427, NJ 2005/493, m.nt. C.E. du Perron (*DSM/Fox*), r.o. 4.5.

52 HR 21 maart 2014, ECLI:NL:HR:2014:682, NJ 2015/167, m.nt. H.J. Snijders (*Coface/Intergamma*), r.o. 3.4.2.

Ook hier kiest de Hoge Raad voor het gebruik van de geobjectieeerde uitlegmethode. Uit deze rechtsoverweging van de Hoge Raad kan bovendien wederom worden afgeleid dat ‘de aard van het beding’ en ‘de betrokkenheid van derden’ als gezichtspunten een belangrijke rol spelen voor de toepassing van de geobjectieeerde uitlegmethode. Deze gezichtspunten kunnen de selectie en weging van uitlegfactoren zo beïnvloeden dat uiteindelijk aan een of meerdere objectieve uitlegfactoren groot gewicht toekomt. In een dergelijk geval zal de selectie en weging van uitlegfactoren aan de hand van gezichtspunten leiden tot toepassing van de geobjectieeerde uitlegmethode. Vervolgens heeft de Hoge Raad in het arrest *Coface/Intergamma* ook nog een uitgangspunt geformuleerd voor de uitleg van een dergelijk overdraagbaarheidsverbod: dergelijke bedingen hebben als uitgangspunt uitsluitend verbintenissenrechtelijke werking, tenzij uit de – naar objectieve maatstaven uit te leggen – formulering daarvan blijkt dat daarmee goederenrechtelijke werking als bedoeld in art. 3:83 lid 2 BW is beoogd.⁵³ Zie in dit kader, met name in verband met de bewijsrechtelijke aspecten van deze rechtsoverweging, nr. 186.

Ook is het goed denkbaar dat de subjectieve uitlegfactoren simpelweg niet voorhanden zijn, bijvoorbeeld omdat partijen bij de totstandkoming van de overeenkomst in het geheel niet gesproken hebben over de inhoud van de overeenkomst.⁵⁴ Over en weer hebben partijen dan niets verklaard. De subjectieve uitlegfactoren zijn dan niet uitgesloten, maar bij gebrek aan bewijs van de subjectieve uitlegfactoren zullen enkel de objectieve uitlegfactoren overblijven. Dit zal zich onder meer voordoen bij standaardovereenkomsten en algemene voorwaarden.⁵⁵ Het ligt dan voor de hand dat de subjectieve uitlegfactoren ontbreken en aan een of meerdere objectieve uitlegfactoren noodzakelijkerwijs groot gewicht toekomt, bijvoorbeeld aan de uitlegfactor ‘het normale spraakgebruik’.⁵⁶ In een dergelijke situatie acht de Hoge Raad het gebruik van de geobjectieeerde uitlegmethode dan ook passend. Zo heeft de Hoge Raad ten aanzien van de uitleg van een standaard verzekeringspolis geoordeeld:

“(…) dat de uitleg van een bepaling in polisvoorwaarden als de onderhavige, waarover tussen partijen niet onderhandeld pleegt te worden, met name afhankelijk is van objectieve factoren, zoals de bewoordingen waarin de desbetreffende bepaling is gesteld, gelezen in het licht van de polisvoorwaarden als geheel en in het licht van de in voorkomend geval bij de polisvoorwaarden behorende toelichting (HR 16 mei 2008, ECLI:NL:HR:2008:BC2793, NJ 2008/284). (...)”⁵⁷

Eenzelfde gedachte is bijvoorbeeld ook terug te vinden bij de uitleg van een standaard NVM-koopcontract, waarbij partijen geen keuzes hoeven te maken en aansluiting zoeken bij de standaardvoorwaarden⁵⁸ en bij de uitleg van verzekeringspolissen, waaromtrent verzekeraar en verzekerde (op onderdelen) over en weer niets hebben verklaard.⁵⁹ Daarnaast volgt uit de hierboven weergegeven rechtsoverweging uit het

53 HR 21 maart 2014, ECLI:NL:HR:2014:682, NJ 2015/167, m.nt. H.J. Snijders (*Coface/Intergamma*), r.o. 3.4.2.

54 Tjittes 2022, p. 320.

55 Tjittes 2022, par. 5.2.4; HR 14 oktober 2005, ECLI:NL:HR:2005:AT6014, NJ 2006/117 (*Delta Lloyd/Hartholt*), r.o. 5.2.

56 Zie bijvoorbeeld HR 23 december 2005, ECLI:NL:HR:2005:AU2414, NJ 2010/62, m.nt. M.H. Wissink (*De Rooij/Van Olphen*), r.o. 3.6.

57 HR 13 april 2018, ECLI:NL:HR:2018:601, NJ 2018/463, m.nt. S.D. Lindenberg (*Opzetclausule AVP*), r.o. 3.3.2.

58 Zie HR 23 december 2005, ECLI:NL:HR:2005:AU2414, NJ 2010/62, m.nt. M.H. Wissink (*De Rooij/Van Olphen*).

59 HR 16 mei 2008, ECLI:NL:HR:2008:BC2793, NJ 2008/284 (*Chubb/Europoint*); Schelhaas & Valk, *Uitleg van rechtshandelingen* (Mon. Pr. nr. 20) 2022, par. 4.24.

arrest Opzetclausule AVP dat ook ‘de structuur en vormgeving van de overeenkomst’, zoals de toelichting bij een overeenkomst,⁶⁰ een belangrijke uitlegfactor vormt. Hetzelfde geldt voor de uitlegfactor ‘de handelsgebruiken’.⁶¹ Al zal later nog blijken dat de uitlegfactor ‘de handelsgebruiken’ zowel subjectief als objectief van aard kan zijn (zie nader par. 3.9). Nu met dergelijke objectieve uitlegfactoren geabstraheerd wordt van het perspectief van de concrete partijen en deze uitlegfactoren vooral betrekking hebben op de overeenkomst zelf, zijn deze uitlegfactoren veelal van objectieve aard. De subjectieve uitlegfactoren zijn echter niet uitgesloten.⁶² In dergelijke situaties ligt aldus het gebruik van de geobjectiveerde uitlegmethode voor de hand.⁶³

De geobjectiveerde uitlegmethode speelt in de praktijk ook een belangrijke rol bij de uitleg van commerciële overeenkomsten. Professionele partijen hechten veel waarde aan rechtszekerheid bij de uitleg van de overeenkomst en wensen de risico's, die invloed hebben op hun handelen, op voorhand in te kunnen schatten.⁶⁴ Zij geven dan ook de voorkeur aan een objectieve uitleg. De Hoge Raad erkent dat dit mogelijk is binnen de Haviltex-maatstaf en uit verschillende arresten volgt dat de aanwezigheid van bepaalde gezichtspunten ertoe kan leiden dat aan een of meerdere objectieve uitlegfactoren groot gewicht toekomt.⁶⁵ Een dergelijke selectie en weging van de uitlegfactoren resulteert in het gebruik van de geobjectiveerde uitlegmethode. Dit kan geïllustreerd worden aan de hand van het arrest Lundiform/Mexx. In deze uitspraak gaat het om de uitleg van een commerciële overeenkomst, gesloten tussen de professionele commerciële partijen Lundiform en Mexx. Vanwege de aanwezigheid van een aantal specifieke gezichtspunten, kijkt het hof enkel naar ‘de taalkundige betekenis van de bewoordingen’ als relevante uitlegfactor. Andere uitlegfactoren die ook aanwezig zijn, zoals in dit geval ‘de totstandkomingsgeschiedenis’, worden bij de selectie en weging van uitlegfactoren aan de hand van gezichtspunten volledig buiten beschouwing gelaten door het hof. Dit oordeel van het hof houdt bij de Hoge Raad geen stand. De Hoge Raad overweegt als volgt:

“(…) De klachten onder 2.3-2.9 van onderdeel 1 voeren terecht aan dat de rov. 3.7-3.13 geen blijk ervan geven dat het hof dit betoog van Lundiform en de daaraan ten grondslag liggende stellingen, in

60 Zie HR 13 april 2018, ECLI:NL:HR:2018:601, *NJ* 2018/463, m.nt. S.D. Lindenberg (Opzetclausule AVP), r.o. 3.3.2.

61 Zie bijvoorbeeld HR 17 februari 2006, ECLI:NL:HR:2006:AU9717, *NJ* 2006/378, m.nt. M.M. van Mendel (*Royal & Sun Alliance/Universal Pictures*), r.o. 4.2. Zie anders HR 9 april 2010, ECLI:NL:HR:2010:BK1610, *JOR* 2010/179, m.nt. P. Olden (*UPC/Land*).

62 Zoals benadrukt door A-G Hartlief in zijn conclusie (ECLI:NL:PHR:2020:455) onder 3.18 voor HR 6 november 2020, ECLI:NL:HR:2020:1736, *RvdW* 2020/1179.

63 Zo ook Valk 2016, par. 2.4.2.1 en Tjittes 2022, p. 321-323. Schelhaas 2016, par. 5.5.3 en Drion, *NJB* 2016/1391 lijken de voorkeur te geven aan de zuiver objectieve uitlegmethode, nu zij afstand nemen van de toepassing van de geobjectiveerde uitlegmethode in de vorm van de Haviltex-maatstaf bij de uitleg van algemene voorwaarden waarover partijen niet gesproken hebben.

64 Zie onder andere Tjittes 2022, p. 325-326; Schelhaas, *NTBR* 2008/21, par. 1; Schelhaas 2013, *ORP* 2013/7, p. 39-40; Schelhaas 2016, p. 136; Grosheide 2000, p. 107. Zie ook NAI 25 september 2013, NAI 3803, *TvA* 2014/6, r.o. 4.5; A-G Timmerman in zijn conclusie (ECLI:NL:PHR:2009:BJ7331) onder 4.32 voor HR 23 oktober 2009, ECLI:NL:HR:2009:BJ7331, *RvdW* 2009/1226; Schelhaas & Valk, *Uitleg van rechtshandelingen* (Mon. Pr. nr. 20) 2022, par. 3.3.2.

65 Zie bijvoorbeeld HR 19 januari 2007, ECLI:NL:HR:2007:AZ3178, *NJ* 2007/575, m.nt. M.H. Wissink (*Meyer Europe/PontMeyer*); HR 29 juni 2007, ECLI:NL:HR:2007:BA4909, *NJ* 2007/576, m.nt. M.H. Wissink (*Dersken/Homburg*); HR 9 april 2010, ECLI:NL:HR:2010:BK1610, *JOR* 2010/179, m.nt. P. Olden (*UPC/Land*); HR 20 september 2013, ECLI:NL:HR:2013:CA0727, *NJ* 2014/522, m.nt. H.J. Snijders (*Rotterdam/Eneco*); HR 7 februari 2014, ECLI:NL:HR:2014:260, *NJ* 2015/274, m.nt. Jac. Hijma (*Afvalzorg/Slotereind*); HR 5 april 2013, ECLI:NL:HR:2013:BY8101, *NJ* 2013/214 (*Lundiform/Mexx*).

zijn oordeelsvorming heeft betrokken. Mocht het hof hebben geoordeeld dat deze stellingen onvoldoende relevant zijn omdat in het onderhavige geval, ongeacht de juistheid van dit betoog, aan de taalkundige betekenis van de gekozen bewoordingen *doorslaggevende betekenis* toekomt, dan geeft dat blijk van een onjuiste rechtsopvatting. Ook indien bij de uitleg van een overeenkomst *groot gewicht* toekomt aan de taalkundige betekenis van de gekozen bewoordingen, kunnen de overige omstandigheden van het geval meebrengen dat een andere (dan de taalkundige) betekenis aan de bepalingen van de overeenkomst moet worden gehecht. (...)”⁶⁶ (cursivering auteur)

De Hoge Raad benadrukt dat in dit geval bij de selectie en weging van uitlegfactoren aan de hand van gezichtspunten groot gewicht kan toekomen aan de uitlegfactor ‘de taalkundige betekenis van de bewoordingen’. Maar de Hoge Raad merkt terecht op dat de selectie en weging van uitlegfactoren aan de hand van gezichtspunten even goed anders kan uitvallen, waardoor aan een of meerdere andere uitlegfactoren dan de uitlegfactor ‘de taalkundige betekenis van de bewoordingen’ groot gewicht toekomt.⁶⁷ Doordat alle uitlegfactoren bij de selectie en weging van uitlegfactoren aan de hand van gezichtspunten in aanmerking dienen te worden genomen, zullen de gezichtspunten, in hun onderlinge samenhang bezien, bepalen aan welke uitlegfactoren in het concrete geval groot gewicht toekomt. Een selectie en weging waarbij aan een of meerdere objectieve uitlegfactoren groot gewicht toekomt, bijvoorbeeld aan de uitlegfactor ‘de taalkundige betekenis van de bewoordingen’, leidt tot toepassing van de geobjectieerde uitlegmethode.⁶⁸ Nu de aanwezige gezichtspunten in dit geval geen aanleiding geven om een bepaalde categorie uitlegfactoren volledig uit te sluiten, zoals bijvoorbeeld wel het geval is bij de zuiver objectieve uitlegmethode, dient volgens de Hoge Raad dan ook geen doorslaggevend gewicht toe te komen aan de uitlegfactor ‘de taalkundige betekenis van de bewoordingen’.⁶⁹ Van een specifieke uitlegmethode voor uitonderhandelde commerciële overeenkomsten is dan ook geen sprake.⁷⁰

Voorts kan ter illustratie van de geobjectieerde uitlegmethode gewezen worden op het arrest Euroland/Gilde. Partijen hebben ter terechtzitting in eerste aanleg een vaststellingsovereenkomst gesloten waarin is bepaald dat: “de eindbeslissing van de rechtbank Amsterdam (...) zal worden aangemerkt als ‘*final judgment by a competent court in the Netherlands*’ als bedoeld in de *escrow* overeenkomst van 29 juni 2007. Partijen doen nadrukkelijk afstand van de mogelijkheid om hoger beroep in te stellen tegen het vonnis in de bodemprocedure.” Euroland verliest de procedure in eerste aanleg en gaat vervolgens meteen in cassatie, nu partijen hoger beroep hebben uitgesloten in vaststellingsovereenkomst. Mag dat? Allereerst stelt de Hoge Raad vast dat de uitleg van de overeenkomst dient plaats te vinden aan de hand van de Havil-tex-maatstaf⁷¹ en overweegt dan het volgende:

66 HR 5 april 2013, ECLI:NL:HR:2013:BY8101, NJ 2013/214 (*Lundiform/Mexxx*), r.o. 3.4.3.

67 Terecht merken Schelhaas en Valk op dat dit in de praktijk wel lastig zal zijn (zie Schelhaas & Valk, *Uitleg van rechtshandelingen* (Mon. Pr. nr. 20) 2022, par. 3.3.8).

68 Zie bijvoorbeeld Hof Arnhem-Leeuwarden 15 september 2020, ECLI:NL:GHARL:2020:7227, RCR 2020/89 (*ASR/Altera*), r.o. 3.3 en Hof Amsterdam 3 augustus 2021, ECLI:NL:GHAMS:2021:2225, r.o. 4.13.

69 Vgl. Hof Arnhem-Leeuwarden 16 maart 2021, ECLI:NL:GHARL:2021:2476, RCR 2021/45, r.o. 4.10, waar terecht door het hof geen ‘beslissend gewicht’ wordt toegekend aan de meest voor de hand liggende taalkundige betekenis van de woorden van de bepaling. Vgl. Hof Amsterdam 12 mei 2020, ECLI:NL:GHAMS:2020:1353, RCR 2020/76 (*Sandscape/KPE*), r.o. 3.9.

70 Zie nader Schelhaas & Valk, *Uitleg van rechtshandelingen* (Mon. Pr. nr. 20) 2022, par. 3.3.2-3.3.5.

71 HR 4 juni 2010, ECLI:NL:HR:2010:BL9546, NJ 2010/312 (*Euroland/Gilde*), r.o. 3.5.

“In aanmerking genomen dat de afstandsovereenkomst is gesloten tussen twee professionele partijen, betrekking heeft op een zuiver commerciële transactie, tijdens de behandeling van een met de bodem-procedure samenhangend kort geding is opgesteld door de voorzieningenrechter en mede is ondertekend door de advocaten van beide partijen, komt aan de gebruikelijke betekenis van ‘final judgment’, namelijk een definitieve uitspraak, groot gewicht toe.”⁷²

Uit deze rechtsoverweging blijkt dat door de aanwezigheid van de gezichtspunten ‘de hoedanigheid van partijen’, ‘de aard van de overeenkomst’, ‘de wijze van totstandkoming’ en ‘de genoten deskundige bijstand’ in dit geval groot gewicht toekomt aan de uitlegfactor ‘de taalkundige betekenis van de bewoordingen’. Aldus leidt de selectie en weging van uitlegfactoren tot toepassing van de geobjectiveerde uitlegmethode, aan de hand waarvan de vaststellingsovereenkomst vervolgens wordt uitgelegd.

Daar komt bij dat in de praktijk andere uitlegfactoren die minder nauw verband houden met de tekst van de overeenkomst, met name subjectieve uitlegfactoren, vaak niet goed uit de verf komen.⁷³ Ook dit leidt ertoe dat overeenkomsten, en in het bijzonder commerciële overeenkomsten, veelvuldig uitgelegd worden aan de hand van uitlegfactoren die nauw verband houden met de tekst van de overeenkomst, zoals de uitlegfactoren ‘de taalkundige betekenis van de bewoordingen’ en ‘de structuur en vormgeving van de overeenkomst’. De subjectieve uitlegfactoren zijn dan niet uitgesloten, maar zijn simpelweg afwezig dan wel van onvoldoende gewicht ten opzichte van de objectieve uitlegfactoren. De geobjectiveerde uitlegmethode vormt dan noodzakelijkerwijs wel de aangewezen uitlegmethode. Tot slot wordt er dikwijls voor gekozen om een commerciële overeenkomst voorshands taalkundig uit te leggen. Wat dit precies betekent en hoe deze manier van uitleg in te passen is in het model wordt nader besproken in het hiernavolgende randnummer. De bewijsrechtelijke aspecten die samenhangen met de voorshands taalkundige uitleg komen uitgebreid aan bod in nr. 180 e.v.

40

DE VOORSHANDS TAALKUNDIGE UITLEG

Een bijzondere toepassing van de geobjectiveerde uitlegmethode vormt de voorshands taalkundige uitleg. De rechter komt dan tot een voorshands oordeel aangaande de uitleg van de overeenkomst enkel aan de hand van een of meerdere objectieve uitlegfactoren die nauw verband houden met de tekst van de overeenkomst. Belangrijke uitlegfactoren vormen in dat kader ‘de taalkundige betekenis van de bewoordingen’ of ‘de structuur en vormgeving van de overeenkomst’. Aan deze uitlegfactoren komt dan voorshands groot gewicht toe. Aan de voorshands taalkundige uitleg ligt de gedachte ten grondslag dat partijen ervoor gekozen hebben om in de overeenkomst hun bedoelingen vast te leggen en dat om die reden ervan uit mag worden gegaan dat de tekst van de overeenkomst de gemeenschappelijke partijbedoeling correct weergeeft. Indien er gezichtspunten aanwezig zijn die deze gedachte ondersteunen, zoals ‘de wijze van totstandkoming’ of ‘de genoten deskundige bijstand’, kan de rechter aan de hand van een beperkte selectie en weging van de uitlegfactoren aan de hand van de gezichtspunten tot een voorshands taalkundig uitlegoordeel komen, hetgeen onder-

⁷² HR 4 juni 2010, ECLI:NL:HR:2010:BL9546, *NJ* 2010/312 (*Euroland/Gilde*), r.o. 3.6.

⁷³ Zo ook H.J. Snijders in zijn annotatie onder 2 bij HR 20 september 2013, ECLI:NL:HR:2013:CA0727, *NJ* 2014/522 (*Rotterdam/Eneco*).

scheiden dient te worden van het algemene voorshands uitlegoordeel (zie nader par. 5.2.3). Pas na bewijslevering zullen ook andere relevante gezichtspunten en uitlegfactoren in aanmerking worden genomen, zoals de gezichtspunten die niet aansluiten bij de ratio van de voorshands taalkundige uitleg en de uitlegfactoren die minder nauw verbonden zijn met de tekst van de overeenkomst, waaronder de subjectieve uitlegfactoren.⁷⁴ Het materiële bewijsrecht en het overige materiële recht komen zo samen.

Bij de voorshands taalkundige uitleg komt aan een of meerdere objectieve uitlegfactoren die nauw verband houden met de tekst van de overeenkomst voorshands groot gewicht toe. De voorshands taalkundige uitleg wordt gekenmerkt door een beperkte selectie en weging van de uitlegfactoren aan de hand van de gezichtspunten. Het is echter niet zo dat de andere uitlegfactoren die minder nauw verband houden met de tekst van de overeenkomst, en in het bijzonder de subjectieve uitlegfactoren, volledig zijn uitgesloten. Zij zullen alleen niet meegenomen worden bij de selectie en weging van uitlegfactoren die resulteren in het voorshands taalkundige uitlegoordeel. De subjectieve uitlegfactoren zijn dus niet volledig uitgesloten of in beginsel uitgesloten, zoals wel het geval is bij de zuiver objectieve of de principieel objectieve uitlegmethode. Vanuit het bewijsrecht wordt de selectie en weging van uitlegfactoren aan de hand van gezichtspunten beperkt. Daarbij zullen alleen de objectieve uitlegfactoren die nauw verband houden met de tekst van de overeenkomst in aanmerking worden genomen en daar zal voorshands groot gewicht aan toekomen. Dit leidt er onder meer toe dat andere uitlegfactoren, waaronder de subjectieve uitlegfactoren, en de overige gezichtspunten die de ratio van de voorshands taalkundige uitleg niet ondersteunen, vooralsnog buiten beschouwing worden gelaten. Doordat het voorshands taalkundig uitlegoordeel slechts een voorlopig oordeel is, waartegen een partij (tegen)bewijs mag leveren, kan na nadere bewijslevering de selectie en weging van uitlegfactoren aan de hand van gezichtspunten nog veranderen. Daarbij zullen dan alle relevante gezichtspunten, dus ook de gezichtspunten die niet zozeer aansluiten bij de aan de voorshands taalkundige uitleg ten grondslag liggende ratio, en alle relevante uitlegfactoren, waaronder ook de subjectieve uitlegfactoren, worden meegenomen. Indien een van de partijen een van de voorshands taalkundige uitleg afwijkende uitleg verdedigt, gebaseerd op een andere selectie en weging, zal deze partij wel voldoende moeten hebben gesteld om tot bewijs dan wel tegenbewijs te worden toegelaten (zie nader nr. 181-183).

Uit onder meer de arresten Meyer Europe/PontMeyer en Lundiform/Mexx volgt dat de voorshands taalkundige uitleg werking heeft binnen de Haviltex-maatstaf.⁷⁵ Door aansluiting te zoeken bij de Haviltex-maatstaf heeft de rechter met de voorshands taalkundige uitleg dus niet een nieuwe uitlegmethode willen ontwikkelen.⁷⁶ Toepassing van de voorshands taalkundige uitleg zal leiden tot een objectieve uitleg van de

⁷⁴ HR 5 april 2013, ECLI:NL:HR:2013:BY8101, NJ 2013/214 (*Lundiform/Mexx*), r.o. 3.4.4.

⁷⁵ Zie HR 5 april 2013, ECLI:NL:HR:2013:BY8101, NJ 2013/214 (*Lundiform/Mexx*), r.o. 3.4.3-3.4.4; HR 19 januari 2007, ECLI:NL:HR:2007:AZ3178, NJ 2007/575, m.nt. M.H. Wissink (*Meyer Europe/PontMeyer*), r.o. 3.4.3 (waar abusievelijk nog werd geoordeeld dat er "beslissend gewicht dient te worden toegekend aan de meest voor de hand liggende taalkundige betekenis van die woorden" (onderstreping auteur); zie in dit kader ook Tjittes 2022, p. 328 en Schelhaas & Valk, *Uitleg van rechtshandelingen* (Mon. Pr. nr. 20) 2022, par. 3.3.5).

⁷⁶ Zie o.a. de conclusie A-G Timmerman (ECLI:NL:PHR:2018:749), onder 3.4, voor HR 16 november 2018, ECLI:NL:HR:2018:2112, NJ 2018/450; Valk 2016, p. 44-45.

overeenkomst, hetgeen ook het geval is bij de geobjectiverde uitlegmethode. De techniek van de voorshands taalkundige uitleg wijkt echter wel af van de selectie en weging van uitlegfactoren aan de hand van gezichtspunten die bepalend is voor de geobjectiverde uitlegmethode. De voorshands taalkundige uitleg wordt gekenmerkt door een beperktere selectie en weging van de uitlegfactoren aan de hand van de gezichtspunten waarbij voorshands groot gewicht toekomt aan een of meerdere objectieve uitlegfactoren die nauw verband houden met de tekst van de overeenkomst. Ondanks de afwijkende techniek wordt, evenals bij de geobjectiverde uitlegmethode, de betekenis die partijen over en weer redelijkerwijs aan de overeenkomst mochten toekennen en hetgeen zij te dien aanzien redelijkerwijs van elkaar mochten verwachten in beide gevallen op een objectieve wijze, los van het subjectieve partijperspectief, vastgesteld. In beide situaties zal aan een of meerdere objectieve uitlegfactoren groot gewicht toekomen, waarbij de subjectieve uitlegfactoren niet volledig of in beginsel zijn uitgesloten. De voorshands taalkundige uitleg sluit zo het meeste aan bij de geobjectiverde uitlegmethode. In dit boek zal de voorshands taalkundige uitleg daarom beschouwd worden als een bijzondere toepassing van de geobjectiverde uitlegmethode. De voorshands taalkundige uitleg neemt zo een zelfstandige positie in binnen het model.

In de jurisprudentie wordt de voorshands taalkundige uitleg veelvuldig toegepast bij de uitleg van commerciële overeenkomsten, gesloten tussen professionele partijen die nauwkeurig en langdurig over de overeenkomst hebben onderhandeld en daarbij deskundige bijstand hebben genoten. Dergelijke omstandigheden ondersteunen de gedachte dat partijen hun wederzijdse rechten en verplichtingen nauwkeurig hebben willen vastleggen in de overeenkomst en dat de overeenkomst de gemeenschappelijke partijbedoeling correct weergeeft. Lange tijd was er enige onduidelijkheid over de vraag welke gezichtspunten bepalend zijn om een commerciële overeenkomst voorshands taalkundige uit te mogen leggen.⁷⁷ Uit de jurisprudentie op dit terrein volgt dat vaak de volgende gezichtspunten aanwezig zijn: (i) aard van de overeenkomst (commerciële overeenkomst); (ii) hoedanigheid van partijen (professionele partijen); (iii) wijze van totstandkoming (uitvoerig onderhandeld); (iv) de genoten deskundige bijstand;⁷⁸ (v) de strekking van de overeenkomst (partijen hebben hun overeenstemming met betrekking tot hun wederzijdse rechten en verplichtingen nauwkeurig willen vastleggen in de overeenkomst);⁷⁹ en (vi) de omvang en gedetailleerdheid van de overeenkomst.⁸⁰ Alleen was het onduidelijk of deze gezichtspunten altijd cumulatief in deze vorm aanwezig dienen te zijn om over te kunnen gaan tot een voorshands taalkundige uitleg van de overeenkomst.

77 Zie de conclusie van A-G Wissink (ECLI:NL:PHR:2018:1146), onder 3.8.1, voor HR 23 november 2018, ECLI:NL:HR:2018:2167, *RvdW* 2018/1303 (*Fox/Ziggo*); Valk, *NJB* 2018/1360, par. 8; Valk 2016, p. 44; Tjittes 2022, p. 336.

78 HR 19 januari 2007, ECLI:NL:HR:2007:AZ3178, *NJ* 2007/575, m.nt. M.H. Wissink (*Meyer Europe/PontMeyer*), r.o. 3.4.3; HR 5 april 2013, ECLI:NL:HR:2013:BY8101, *NJ* 2013/214 (*Lundiform/Mexx*), r.o. 3.4.2. Zie ook de conclusie van A-G Wissink (ECLI:NL:PHR:2018:1146), onder 3.8.1, voor HR 23 november 2018, ECLI:NL:HR:2018:2167, *RvdW* 2018/1303 (*Fox/Ziggo*).

79 Zie HR 5 april 2013, ECLI:NL:HR:2013:BY8101, *NJ* 2013/214 (*Lundiform/Mexx*), r.o. 3.4.2; conclusie A-G Hartlief (ECLI:NL:PHR:2019:670) onder 3.23 voor HR 19 december 2020, ECLI:NL:HR:2019:1940, *NJ* 2020/435 (*Valerbosch*). Vgl. Tjittes 2022, p. 340-341.

80 HR 19 januari 2007, ECLI:NL:HR:2007:AZ3178, *NJ* 2007/575, m.nt. M.H. Wissink (*Meyer Europe/PontMeyer*), r.o. 3.4.3; HR 13 december 2019, ECLI:NL:HR:2019:1940, *NJ* 2020/435, m.nt. J.L. Smeehuijzen (*Valerbosch*), r.o. 3.2.3.

In het arrest Valerbosch heeft de Hoge Raad duidelijkheid geschapen en overwogen dat:

“(…) voor het mogen geven van zodanig voorlopig [taalkundig; invoeging auteur] oordeel niet vereist [is] dat partijen over de tekst van de bepaling hebben onderhandeld of bij de onderhandelingen zijn bijgestaan door (juridisch) deskundigen. Evenmin is vereist dat de overeenkomst is gesloten tussen professionele partijen of dat de aard van de transactie of de omvang en gedetailleerdheid van de overeenkomst aanleiding geven tot zodanig voorlopig oordeel. Het is aan de rechter om te beoordelen welk gewicht daarbij moet worden gehecht aan het al dan niet aanwezig zijn van deze omstandigheden, mede gelet op eventuele overige, op dat moment gebleken omstandigheden van het geval.”⁸¹

Hieruit volgt dat niet op voorhand vast te stellen is welke gezichtspunten aanleiding geven om een overeenkomst voorshands taalkundig uit te leggen. Zodra er gezichtspunten aanwezig zijn die de ratio van de voorshands taalkundige uitleg ondersteunen, dan kunnen deze gezichtspunten een beperkte selectie en weging van de uitlegfactoren rechtvaardigen en resulteren in een voorshands taalkundig uitlegoordeel. Vaak zal dat het geval zijn bij de hierboven genoemde gezichtspunten. Deze gezichtspunten wekken namelijk de verwachting dat de objectieve uitlegfactoren die nauw met de tekst verbonden zijn de gemeenschappelijke partijbedoeling correct weergeven en geven zodoende aanleiding om aan een of meerdere objectieve uitlegfactoren voorshands groot gewicht toe te kennen.⁸² Het is echter geen vereiste dat deze gezichtspunten aanwezig zijn en of het al dan niet passend is om de overeenkomst voorshands taalkundig uit te leggen zal dus afhangen van het concrete geval.⁸³

De hierboven geciteerde rechtsoverweging van het arrest Valerbosch sluit zo aan bij de jurisprudentie waaruit volgt dat de rechter de *vrijheid* heeft om binnen de Haviltex-maatstaf voorshands groot gewicht toe te kennen aan een of meerdere uitlegfactoren die nauw verband houden met de tekst van de overeenkomst, veelal ‘de taalkundige betekenis van de bewoordingen’.⁸⁴ De hierboven uiteengezette techniek van de voorshands taalkundige uitleg als een bijzondere toepassing van de geobjectieerde uitlegmethode betreft dus een vrijheid van de rechter. De rechter is dus niet verplicht om deze techniek te volgen.⁸⁵ Uit de lagere rechtspraak blijkt echter wel dat rechters vaak van deze vrijheid gebruikmaken.⁸⁶ Indien de rechter besluit de techniek van de voorshands taalkundige uitleg te gebruiken, dient hij deze keuze adequaat te motiveren. Zoals nog zal blijken heeft een dergelijk oordeel gevolgen voor de positie voor de partijen (zie hierover nader nr. 183). De rechter kan er ook voor kiezen om vanaf

81 HR 13 december 2019, ECLI:NL:HR:2019:1940, *NJ* 2020/435, m.nt. J.L. Smeehuijzen (*Valerbosch*), r.o. 3.2.3.

82 Zie de conclusie van A-G Wissink (ECLI:NL:PHR:2018:1146), onder 3.8.2, voor HR 23 november 2018, ECLI:NL:HR:2018:2167, *RvdW* 2018/1303 (*Fox/Ziggo*); Valk, *NJB* 2018/1360, par. 8 en Rb. Amsterdam 20 mei 2014, ECLI:NL:RBAMS:2014:2909, *RCR* 2014/72, r.o. 3.7.

83 Zo ook Smeehuijzen onder 7 in zijn annotatie bij HR 13 december 2019, ECLI:NL:HR:2019:1940, *NJ* 2020/435 (*Valerbosch*); Breeman, *ORP* 2020/148, p. 13-14; Schelhaas & Valk, *Uitleg van rechtshandelingen* (Mon. Pr. nr. 20) 2022, p. 52-53.

84 Zie HR 5 april 2013, ECLI:NL:HR:2013:BY8101, *NJ* 2013/214 (*Lundiform/Mexx*), r.o. 3.4.4.

85 Zie de conclusie van A-G Wissink (ECLI:NL:PHR:2018:1146), onder 3.15.1, voor HR 23 november 2018, ECLI:NL:HR:2018:2167, *RvdW* 2018/1303 (*Fox/Ziggo*); HR 5 april 2013, ECLI:NL:HR:2013:BY8101, *NJ* 2013/214 (*Lundiform/Mexx*), r.o. 3.4.3; HR 24 februari 2017, ECLI:NL:HR:2017:315, *RvdW* 2017/309 (*Parking/Alberts q.q.*).

86 Zie bijvoorbeeld Rb. Amsterdam 2 mei 2018, ECLI:NL:RBAMS:2018:2948, r.o. 4.4; Hof Arnhem-Leeuwarden 24 april 2018, ECLI:NL:GHARL:2018:3872, r.o. 4.5 en 4.32; Hof Amsterdam 25 juli 2017, ECLI:NL:GHAMS:2017:3025, r.o. 3.6-3.9; Hof Arnhem-Leeuwarden 24 mei 2016, ECLI:NL:GHARL:2016:3984, r.o. 6.19; Hof Amsterdam 20 oktober 2020, ECLI:NL:GHAMS:2020:2751, r.o. 3.12.

het begin een volledige weging en selectie van alle relevante uitlegfactoren aan de hand van alle relevante gezichtspunten te verrichten. Maar ook dan is het denkbaar dat deze selectie en weging erin resulteert dat aan een of meerdere objectieve uitlegfactoren die nauw verband houden met de tekst van de overeenkomst groot gewicht toekomt. De geobjectiveerde uitlegmethode vormt dan de techniek aan de hand waarvan de rechter de overeenkomst uitlegt en kan zo leiden tot een definitief oordeel over de uitleg of een voorshands oordeel over de uitleg waartegen een partij (tegen)bewijs mag leveren (zie hierover nader par. 179). In de commerciële praktijk zullen vaak andere uitlegfactoren, zoals de subjectieve, nauwelijks aanwezig zijn of niet goed uit de verf komen, waardoor het de verwachting is dat ook buiten de voorshands taalkundige uitleg om, uiteindelijk, bij toepassing van de geobjectiveerde uitlegmethode, aan een of meerdere objectieve uitlegfactoren, die nauw verband houden met de tekst van de overeenkomst, groot gewicht toekomt.

41 VERSCHILLEN MET DE ANDERE GEÏDENTIFICEERDE OBJECTIEVE UITLEGMETHODEN

Bij de geobjectiveerde uitlegmethode zijn de subjectieve uitlegfactoren niet uitgesloten van de selectie en weging van uitlegfactoren aan de hand van gezichtspunten. Op dit punt verschilt de geobjectiveerde uitlegmethode van de principieel objectieve uitlegmethode en de zuiver objectieve uitlegmethode. Kenmerkend voor de principieel objectieve uitlegmethode is dat aan een of meerdere objectieve uitlegfactoren in beginsel doorslaggevend gewicht toekomt. Bij deze uitlegmethode zijn de subjectieve uitlegfactoren daardoor in beginsel uitgesloten. Door het gemaakte voorbehoud ('in beginsel') creëert deze techniek wel de mogelijkheid om eventueel een andere uitlegmethode te hanteren waarbij de subjectieve uitlegfactoren alsnog in aanmerking kunnen worden genomen. In dat geval zal een nieuwe selectie en weging van de uitlegfactoren aan de hand van de gezichtspunten plaatsvinden, waarbij zowel de subjectieve als de objectieve uitlegfactoren worden meegenomen. Het is denkbaar dat dit leidt tot het gebruik van een andere uitlegmethode dan de principieel objectieve uitlegmethode.

Het verschil tussen de geobjectiveerde uitlegmethode en de zuiver objectieve uitlegmethode is gelegen in de volledige uitsluiting van de subjectieve uitlegfactoren bij de zuiver objectieve uitlegmethode. Door de aanwezige gezichtspunten worden de subjectieve uitlegfactoren volledig buiten beschouwing gelaten bij de selectie en weging van uitlegfactoren. Dit leidt ertoe dat aan een of meerdere zuiver objectieve uitlegfactoren zonder meer doorslaggevend gewicht toekomt. Het uitlegresultaat is daardoor eveneens zuiver objectief van aard. Bij de geobjectiveerde uitlegmethode is dit niet het geval. Het uitlegresultaat wordt dan wel op een objectieve wijze vastgesteld, maar is niet als zuiver objectief te kwalificeren.⁸⁷ Daar komt bij dat bij de geobjectiveerde uitlegmethode de maatstaven van redelijkheid en billijkheid ook een rol spelen, nu deze uitlegmethode gestalte krijgt in de vorm van de Haviltex-maatstaf. Dit is bij de zuiver objectieve uitlegmethode niet zo. Doordat de uitleg al zuiver objectief van aard is, zal een nadere objectivering van de uitleg door de maatstaven van redelijkheid en billijkheid overbodig zijn.

⁸⁷ Vgl. Schelhaas & Valk, *Uitleg van rechtshandelingen* (Mon. Pr. nr. 20) 2022, par. 3.3.9.

De geobjectieerde uitlegmethode vormt in de praktijk een zeer belangrijke – en misschien wel de belangrijkste – uitlegmethode onder het Nederlandse recht. Vaak vormen de objectieve uitlegfactoren, zoals ‘de taalkundige betekenis van de bewoordingen’, een belangrijke indicatie voor de gemeenschappelijke partijbedoeling. Het ligt dan ook voor de hand dat bij de selectie en weging van uitlegfactoren aan de hand van gezichtspunten aan een of meerdere objectieve uitlegfactoren groot gewicht toekomt. De selectie en weging van uitlegfactoren is niet enkel beperkt tot de objectieve uitlegfactoren. De noodzaak om ook de subjectieve uitlegfactoren in ogenschouw te nemen wordt erkend en deze uitlegfactoren zijn dan ook niet uitgesloten. Alleen wegen de subjectieve uitlegfactoren uiteindelijk onvoldoende zwaar ten opzichte van de objectieve uitlegfactoren. In de praktijk komen de subjectieve uitlegfactoren, die op een andere betekenis dan bijvoorbeeld de taalkundige zouden kunnen duiden, vaak niet goed uit de verf. Een partij kan wel stellen dat het subjectieve partijperspectief afwijkt van de meest voor de hand liggende taalkundige betekenis van de bewoordingen, maar zal vervolgens ook in staat moeten zijn om dat te bewijzen. Dat schijnt in veel gevallen nog een lastige opgave te zijn. De rol van de redelijkheid en billijkheid bij de geobjectieerde uitlegmethode dient zeker niet overschat te worden. De redelijkheid en billijkheid bewerkstelligen allerminst dat de overeenkomst op een redelijke wijze dient te worden uitgelegd.⁸⁸ Zij zorgen enkel voor enige objectivering bij de uitleg.

Zoals reeds opgemerkt, speelt de voorshands taalkundige uitleg met name een belangrijke rol in de commerciële rechtspraktijk. Dit sluit aan bij de behoefte aan rechtszekerheid van professionele partijen. Daarnaast mag van dergelijke partijen verwacht worden dat zij de nodige aandacht besteden aan de formuleringen die worden gebruikt in een overeenkomst waarbij grote financiële belangen gemoeid zijn.⁸⁹ Vanuit efficiëntie kan het in bepaalde gevallen passend zijn een voorshands taalkundig uitleggoordeel te geven. In alle andere gevallen verdient deze aanpak mijns inziens niet de voorkeur.⁹⁰ De voorshands taalkundige uitleg is gebaseerd op een beperkte selectie en weging van de uitlegfactoren aan de hand van de gezichtspunten. Bij het finale uitleggoordeel, na bewijslevering, dienen alsnog alle gezichtspunten en uitlegfactoren in aanmerking te worden genomen bij de selectie en weging. Door de uitleg van de overeenkomst op deze manier te splitsen, wordt in zekere zin extra werk gecreëerd, nu twee keer een selectie en weging van de uitlegfactoren aan de hand van de gezichtspunten dient plaats te vinden (de eerste keer in beperkte omvang voor het voorshands taalkundige uitleggoordeel en de tweede keer in volle omvang voor het definitieve uitleggoordeel). Zie hierover nader nr. 180 e.v.

⁸⁸ Zo ook Tjittes 2022, p. 311-312.

⁸⁹ Zie onder andere A-G Timmerman in zijn conclusie (ECLI:NL:PHR:2009:BJ7331), onder 4.32, voor HR 23 oktober 2009, ECLI:NL:HR:2009:BJ7331, *RvdW* 2009/1226; Tjittes 2022, p. 342; Schelhaas, *NTBR* 2008/21, par. 1; Schelhaas, *ORP* 2013/7, p. 39-40; Schelhaas 2016, p. 136; Grosheide 2000, p. 107. Zie ook NAI 25 september 2013, NAI 3803, *TvA* 2014/6, r.o. 4.5.

⁹⁰ Zo ook Valk, *NJB* 2018/1360, par. 8.2.

De geobjectiveerde uitlegmethode wordt gekenmerkt door een selectie en weging van de subjectieve en objectieve uitlegfactoren aan de hand van de gezichtspunten waarbij aan een of meerdere uitlegfactoren die van objectieve aard zijn groot gewicht toekomt. De subjectieve uitlegfactoren zijn bij de selectie en weging van uitlegfactoren niet uitgesloten, maar wegen onvoldoende zwaar ten opzichte van de objectieve uitlegfactoren. De geobjectiveerde uitlegmethode krijgt in de jurisprudentie gestalte in de vorm van de Haviltex-maatstaf. Daaruit volgt dat de redelijkheid en billijkheid voor een nadere objectivering zorgen bij de uitleg, waardoor uiteindelijk de overeenkomst wordt uitgelegd in lijn met de zin die partijen in de gegeven omstandigheden over en weer redelijkerwijs aan de betreffende bepalingen mochten toekennen en wat zij in dat kader redelijkerwijs van elkaar mochten verwachten. De voorshands taalkundige uitleg wordt in dit boek beschouwd als een bijzondere toepassing van de geobjectiveerde uitlegmethode. De beperkte selectie en weging van de uitlegfactoren aan de hand van de gezichtspunten maken deze techniek enigszins anders dan de techniek van de reguliere geobjectiveerde uitlegmethode. Alleen de gezichtspunten die aansluiten bij de ratio van de voorshands taalkundige uitleg zullen worden meegenomen en enkel aan de objectieve uitlegfactoren die nauw verband houden met de tekst van de overeenkomst kan voorshands groot gewicht toekomen. De voorshands taalkundige uitleg heeft in de jurisprudentie werking binnen de Haviltex-maatstaf, waardoor in lijn met de geobjectiveerde uitlegmethode op een objectieve wijze wordt vastgesteld welke zin de partijen over en weer redelijkerwijs aan de overeenkomsten mogen toekennen en hetgeen zij te dien aanzien redelijkerwijs van elkaar mogen verwachten.

2.7 De principieel objectieve uitlegmethode

Een andere uitlegmethode die in het Nederlandse recht kan worden geïdentificeerd betreft de principieel objectieve uitlegmethode.⁹¹ Deze uitlegmethode krijgt in de rechtspraak gestalte in de vorm van de Haviltex-maatstaf. Het objectieve gaat dan principieel voor op het subjectieve. Kenmerkend voor de principieel objectieve uitlegmethode is dat aan een of meerdere objectieve uitlegfactoren die nauw verband houden met de tekst van de overeenkomst in beginsel doorslaggevend gewicht toekomt. Dit leidt ertoe dat de subjectieve uitlegfactoren samen met de objectieve uitlegfactoren die niet nauw verband houden met de tekst van de overeenkomst in beginsel uitgesloten zijn bij de selectie en weging. Door het gemaakte voorbehoud ('in beginsel') is het gebruik van een andere uitlegmethode theoretisch gezien mogelijk, al zal blijken dat dit in de praktijk niet eenvoudig zal zijn.

91 Term ontleend aan H.J. Snijders in zijn annotatie bij HR 2 februari 2018, ECLI:NL:HR:2018:148, *NJ* 2018/422 (*Bungalowpark De Horn*), onder 2a.

Aan de hand van het arrest Bungalowpark De Horn kan de principieel objectieve uitlegmethode worden geïllustreerd. In deze casus hebben de oorspronkelijke partijen in de overeenkomst een kettingbeding opgenomen, waardoor de rechtsoptvolgers eveneens verplicht worden tot betaling van een parkbijdrage voor het bungalowpark. Nu een opvolgende koper het derdenbeding als kettingbeding krijgt doorgegeven vindt er een rechtsoptvolging aan de zijde van de debiteur van de contractuele verbintenis plaats. Aldus krijgt een derde, als opvolgende verkrijger van een huisje, de verplichting opgelegd om een parkbijdrage te betalen voor het onderhoud en de renovatie van de algemene delen op het bungalowpark. De vraag rijst hoe het belastende kettingbeding in deze rechtsverhouding uitgelegd dient te worden. In dit kader heeft de Hoge Raad het volgende overwogen:

“Nu met deze regeling gelet op het daaraan verbonden kettingbeding is beoogd de rechtspositie van derden (de kopers van huisjes) te bepalen, bestaat bij de uitleg daarvan grond om uit te gaan van een geobjectiveerde variant van de Haviltex-maatstaf, waarbij aan de bewoordingen van de regeling, gelezen in het licht van de gehele inhoud van de overeenkomst, in beginsel doorslaggevend gewicht toekomt (vgl. rov. 3.5.1 van HR 2 februari 2007, ECLI:NL:HR:2007:AZ4410, NJ 2008/104 (NBA/Meerhuysen)).”⁹²

De techniek die de Hoge Raad hanteert voor de uitleg van het kettingbeding leidt tot toepassing van de in dit onderzoek geïdentificeerde principieel objectieve uitlegmethode. Allereerst valt op dat de Hoge Raad spreekt van ‘een geobjectiveerde variant van de Haviltex-maatstaf’. Hieruit kan worden afgeleid dat deze uitlegmethode toegepast wordt in de vorm van de Haviltex-maatstaf en dat binnen de Haviltex-maatstaf objectief zal worden uitgelegd. De zin die de partijen over en weer redelijkerwijs aan de overeenkomst mogen toekennen en hetgeen de partijen redelijkerwijs in de gegeven omstandigheden van elkaar mogen verwachten wordt dan ook op een objectieve wijze vastgesteld aan de hand van een of meerdere uitlegfactoren die nauw verband houden met de tekst van de overeenkomst. De redelijkheid en billijkheid spelen daarbij eveneens een rol en zorgen voor een nadere objectivering van de uitleg.

De principieel objectieve uitlegmethode kwam in het arrest Bungalowpark De Horn niet geheel uit de lucht vallen. In het eerdere arrest NBA/Meerhuysen had de Hoge Raad in het kader van de uitleg van een kettingbeding in veilingvoorwaarden reeds overwogen dat onder omstandigheden “aan de bewoordingen van het beding, gelezen in het licht van de gehele inhoud van de veilingvoorwaarden, in beginsel doorslaggevend gewicht” kan toekomen.⁹³ Daar was de Hoge Raad nog wel wat voorzichtiger door het toe te spitsen op dit specifieke geval, namelijk een ‘koper op een veiling als deze’ en door gelijk te benadrukken dat ook een andere uitkomst denkbaar is (zie de door de Hoge Raad gehanteerde ‘enerzijds-anderzijds’ redenering).⁹⁴ In het arrest Bungalowpark De Horn formuleert de Hoge Raad het steviger. Bij de aanwezigheid van een aantal specifieke gezichtspunten, waarover meer in het volgende randnummer, zal de principieel objectieve uitlegmethode dé te hanteren uitlegmethode vormen.

⁹² HR 2 februari 2018, ECLI:NL:HR:2018:148, NJ 2018/422, m.nt. H.J. Snijders (*Bungalowpark De Horn*), r.o. 3.4.3.

⁹³ HR 2 februari 2007, ECLI:NL:HR:2007:AZ4410, NJ 2008/104, m.nt. C.E. du Perron (*NBA/Meerhuysen*), r.o. 3.5.1.

⁹⁴ Zo ook H.J. Snijders in zijn annotatie bij HR 2 februari 2018, ECLI:NL:HR:2018:148, NJ 2018/422 (*Bungalowpark De Horn*), onder 2c.

Uit de hierboven geciteerde rechtsoverweging van de Hoge Raad uit het arrest Bungalowpark De Horn volgt dat “aan de bewoordingen van de regeling, gelezen in het licht van de gehele inhoud van de overeenkomst, in beginsel doorslaggevend gewicht toekomt”. Vertaald naar het in dit boek gehanteerde model betekent dit dat door de aanwezige gezichtspunten aan een of meerdere objectieve uitlegfactoren, die nauw verband houden met de tekst van de overeenkomst, in beginsel doorslaggevend gewicht toekomt. Voor de hand liggende uitlegfactoren die nauw verband houden met de tekst van de overeenkomst zijn bijvoorbeeld ‘de taalkundige betekenis van de bewoordingen’ of ‘de structuur en vormgeving van de overeenkomst’. Andere objectieve uitlegfactoren die minder nauw verbonden zijn met de tekst van de overeenkomst, zoals bijvoorbeeld ‘de verkeersopvattingen’, zullen in beginsel niet worden meegenomen bij de selectie en weging. Uit het feit dat aan een of meerdere objectieve uitlegfactoren die nauw verband houden met de tekst van de overeenkomst in beginsel doorslaggevend gewicht toekomt, laat zich *a contrario* afleiden dat de subjectieve uitlegfactoren in beginsel uitgesloten zijn bij de selectie en weging van uitlegfactoren. Het subjectieve partijperspectief is daardoor in beginsel irrelevant en wordt om principiële redenen in beginsel niet in aanmerking genomen bij de selectie en weging van uitlegfactoren aan de hand van gezichtspunten. Door de aanwezige gezichtspunten dient het objectieve om principiële redenen in beginsel voor te gaan op het subjectieve.

Het gemaakte voorbehoud dat ‘in beginsel’ doorslaggevend gewicht toekomt aan een of meerdere objectieve uitlegfactoren die nauw verband houden met de tekst van de overeenkomst creëert echter wel de ruimte om alsnog te kiezen voor een volledige selectie en weging van de uitlegfactoren aan de hand van de gezichtspunten, waarbij ook de subjectieve uitlegfactoren en de objectieve uitlegfactoren die niet nauw verbonden zijn met de tekst van de overeenkomst in aanmerking worden genomen. Het is aldus theoretisch gezien mogelijk om toch een andere uitlegmethode dan de principieel objectieve uitlegmethode te hanteren. In dat kader is het van belang om voor ogen te houden dat bij het gebruik van de principieel objectieve uitlegmethode in beginsel *doorslaggevend* gewicht toekomt aan een of meerdere objectieve uitlegfactoren die nauw verband houden met de tekst van de overeenkomst. Hierdoor zal de partij die een afwijkende uitleg verdedigt wel van erg goeden huize moeten komen om in het bewijs te slagen voor een andere selectie en weging van de uitlegfactoren aan de hand van de gezichtspunten. Het is denkbaar dat dan alsnog een andere uitlegmethode dan de principieel objectieve uitlegmethode wordt gehanteerd, bijvoorbeeld een van de geïdentificeerde subjectieve uitlegmethoden. Steun hiervoor biedt ook het arrest NBA/Meerhuysen.⁹⁵ In deze uitspraak wordt benadrukt dat onder omstandigheden bij de uitleg van een kettingbeding een andere selectie en weging van de uitlegfactoren aan de hand van de gezichtspunten mogelijk is dan de selectie en weging die bepalend is voor de principieel objectieve uitlegmethode. Daarbij dient wel voor ogen te worden gehouden dat in het arrest NBA/Meerhuysen niet werd gekozen voor het gebruik van een andere uitlegmethode in het licht van het bij de principieel objectieve uitlegmethode gemaakte voorbehoud ‘in beginsel’. In dat geval resulteerde de

95 HR 2 februari 2007, ECLI:NL:HR:2007:AZ4410, NJ 2008/104, m.nt. C.E. du Perron (NBA/Meerhuysen), r.o. 3.5.1.

selectie en weging van uitlegfactoren aan de hand van gezichtspunten direct in het gebruik van een andere uitlegmethode dan de principieel objectieve uitlegmethode.

Toepassing van de principieel objectieve uitlegmethode vereist wel dat er bepaalde gezichtspunten aanwezig zijn die bepalen en in zekere zin ook rechtvaardigen dat in beginsel alleen objectieve uitlegfactoren die nauw verband houden met de tekst van de overeenkomst worden geselecteerd en dat aan die objectieve uitlegfactoren in beginsel doorslaggevend gewicht toekomt. In het arrest Bungalowpark De Horn ging het om de uitleg van een derdenbeding door middel waarvan een verplichting, namelijk het betalen van een parkbijdrage, werd opgelegd aan de opvolgende verkrijgers van een huisje ('derden'). Aldus bepaalde het beding naar haar aard de rechtspositie van een derde als debiteur in belastende zin.⁹⁶ Vertaald naar het in dit boek gehanteerde model betekent dit dat 'de betrokkenheid van derden' en 'de aard van het beding' als gezichtspunten een zeer belangrijke rol spelen en erop gericht moeten zijn om verplichtingen aan de derde op te leggen. Is dat het geval en zijn deze gezichtspunten op deze wijze feitelijk ingekleurd, dan komt door de aanwezigheid van deze gezichtspunten bij de selectie en weging van uitlegfactoren in beginsel doorslaggevend gewicht toe aan een of meerdere objectieve uitlegfactoren die nauw verband houden met de tekst van de overeenkomst. De positie van een derde, die op grond van de overeenkomst verplichtingen krijgt opgelegd, wordt zo aan de hand van de principieel objectieve uitlegmethode vastgesteld. Dit is ook goed te begrijpen, nu een derde van tevoren helderheid dient te hebben over de verplichtingen die hem worden opgelegd. Een dergelijke derde zal vaak niet meer dan de tekst van de overeenkomst tot zijn beschikking hebben. Om principiële redenen komt dan in beginsel doorslaggevend gewicht toe aan een of meerdere objectieve uitlegfactoren die zeer nauw verband houden met de tekst van de overeenkomst.

Indien de gezichtspunten 'de betrokkenheid van derden' en 'de aard van het beding' een andere (feitelijke) invulling hebben en niet leiden tot belastende verplichtingen voor de derde, maar juist ten gunste van de derde strekken, zullen de gezichtspunten tot een andere selectie en weging van de uitlegfactoren leiden. Dit volgt uit het arrest Alheembouw. Hierbij ging het om de uitleg van een 'gewoon' derdenbeding waar de betrokken derde juist rechten aan kon ontlelen. In dat geval gaven de gezichtspunten, waaronder 'de betrokkenheid van derden' en 'de aard van het beding', aanleiding om juist wel alle uitlegfactoren, zowel van objectieve als van subjectieve aard, mee te nemen bij de selectie en weging van uitlegfactoren aan de hand van gezichtspunten, waardoor de principieel objectieve uitlegmethode niet de aangewezen methode vormde.⁹⁷

⁹⁶ Zie toevoeging H.J. Snijders in zijn noot bij HR 2 februari 2018, ECLI:NL:HR:2018:148, *NJ* 2018/422 (*Bungalowpark De Horn*), onder 2c. Zie voor een toepassing Rb. Midden-Nederland 6 juni 2018, ECLI:NL:RBNNE:2018:2137, r.o. 4.10-4.11; Rb. Den Haag 3 oktober 2018, ECLI:NL:RBDHA:2018:13935, r.o. 4.7. Vgl. Beversluis, in: *GS Verbintenissenrecht*, art. 6:252 BW, aant. 15.2.

⁹⁷ Zie HR 19 april 2013, ECLI:NL:HR:2013:BY3123, *NJ* 2013/239 (*Alheembouw NV/HDI-Gerling Verzekeringen c.s.*), r.o. 3.5.

Het verschil met de geobjectiveerde uitlegmethode wordt gevormd door de rol van de subjectieve uitlegfactoren. Bij de principieel objectieve uitlegmethode zijn de subjectieve uitlegfactoren in beginsel uitgesloten van de selectie en weging van uitlegfactoren aan de hand van gezichtspunten. Daarnaast zijn ook de objectieve uitlegfactoren die niet nauw verbonden zijn met de tekst van de overeenkomst eveneens in beginsel uitgesloten. De uitlegfactoren die een rol kunnen spelen zijn aldus in beginsel beperkt. Dit is bij de geobjectiveerde uitlegmethode anders. Daar zijn de in aanmerking te nemen uitlegfactoren niet op voorhand beperkt. De subjectieve uitlegfactoren worden wel degelijk in aanmerking genomen bij de selectie en weging, alleen bepalen de gezichtspunten dat de subjectieve uitlegfactoren niet het zwaarst wegen. De ruimte voor het gebruik van een andere uitlegmethode bestaat dan ook niet bij de geobjectiveerde uitlegmethode en is allerminst noodzakelijk aangezien alle aanwezige gezichtspunten en uitlegfactoren reeds bij de selectie en weging in aanmerking worden genomen.

Het verschil tussen de principieel objectieve uitlegmethode en de zuiver objectieve uitlegmethode wordt gevormd door de volledige uitsluiting van de subjectieve uitlegfactoren bij de zuiver objectieve uitlegmethode. Dat is bij de principieel objectieve uitlegmethode juist niet het geval.⁹⁸ Het objectieve dient in beginsel voor te gaan op het subjectieve. De subjectieve uitlegfactoren spelen dus in beginsel geen rol, maar kunnen uiteindelijk alsnog van belang zijn bij de selectie en weging van uitlegfactoren aan de hand van gezichtspunten. De ruimte voor het gebruik van een alternatieve uitlegmethode, waarbij alle uitlegfactoren alsnog in aanmerking kunnen worden genomen, bestaat niet bij de zuiver objectieve uitlegmethode. Bovendien komt bij de zuiver objectieve uitlegmethode zonder meer doorslaggevend gewicht toe aan en of meerdere uitlegfactoren die zuiver objectief van aard zijn. Het subjectieve mag en kan daardoor ook geen enkele invloed hebben. Gelet op deze verschillen dient de principieel objectieve uitlegmethode als zelfstandige objectieve uitlegmethode te worden gepositioneerd in het model.⁹⁹

Uit het arrest Bungalowpark De Horn volgt dat de principieel objectieve uitlegmethode slechts in uitzonderlijke gevallen gehanteerd zal worden voor de uitleg van een overeenkomst. Alleen in die situaties waarin een in de overeenkomst opgenomen beding belastend is voor een derde en verplichtingen aan de derde oplegt, zal bij de selectie en weging van uitlegfactoren aan de hand van gezichtspunten in beginsel doorslaggevend gewicht toekomen aan een of meerdere uitlegfactoren die nauw verband houden met de tekst van de overeenkomst. Dit is de enige situatie, kenbaar uit de jurisprudentie, waar tot dusver de principieel objectieve uitlegmethode gehanteerd is.

98 Zie ook H.J. Snijders in zijn annotatie bij HR 2 februari 2018, ECLI:NL:HR:2018:148, NJ 2018/422 (*Bungalowpark De Horn*), onder 2f.

99 Zie ook H.J. Snijders in zijn annotatie bij HR 2 februari 2018, ECLI:NL:HR:2018:148, NJ 2018/422 (*Bungalowpark De Horn*), onder 2a.

In de jurisprudentie krijgt de principieel objectieve uitlegmethode gestalte in de vorm van de Haviltex-maatstaf. Kenmerkend voor deze uitlegmethode is een selectie en weging van uitlegfactoren aan de hand van gezichtspunten waarbij in beginsel doorslaggevend gewicht toekomt aan een of meerdere objectieve uitlegfactoren die nauw verband houden met de tekst van de overeenkomst. Gebleken is dat de gezichtspunten ‘de betrokkenheid van derden’ en ‘de aard van het beding’ daarbij cruciaal zijn en op een bepaalde wijze feitelijk dienen te zijn ingekleurd. De subjectieve uitlegfactoren zijn in beginsel uitgesloten van de selectie en weging, evenals de objectieve uitlegfactoren die verder verwijderd zijn van de tekst van de overeenkomst, zoals bijvoorbeeld ‘de verkeersopvattingen’. De mogelijkheid voor het gebruik van een andere uitlegmethode dan de principieel objectieve uitlegmethode is eveneens kenmerkend voor deze uitlegmethode. Deze escaperoute volgt uit het gemaakte voorbehoud (‘in beginsel’). Het is zo mogelijk dat alsnog een nieuwe selectie en weging van alle uitlegfactoren, inclusief de subjectieve en de objectieve die niet nauw verband houden met de tekst van de overeenkomst, aan de hand van de gezichtspunten plaatsvindt. Wel zal het in de praktijk lastig zijn voor een partij om dit te bewerkstelligen.

2.8 De zuiver objectieve uitlegmethode

De zuiver objectieve uitlegmethode wordt gekenmerkt door een selectie en weging van uitlegfactoren aan de hand van gezichtspunten waarbij aan een of meerdere zuiver objectieve uitlegfactoren zonder meer doorslaggevend gewicht toekomt. Die uitlegfactoren houden zeer nauw verband met de tekst van de overeenkomst en staan geheel los van het subjectieve partijperspectief. Door de aanwezige gezichtspunten zijn de subjectieve uitlegfactoren volledig uitgesloten en spelen geen enkele rol bij de selectie en weging van uitlegfactoren aan de hand van gezichtspunten. De zuiver objectieve uitlegmethode krijgt in de jurisprudentie met name gestalte in de vorm van de cao-norm, maar niet uitsluitend. Bij toepassing van deze uitlegmethode wordt de uitleg van de overeenkomst enkel aan de hand van objectieve gegevens vastgesteld, waardoor het uitlegresultaat eveneens zuiver objectief van aard is. Daardoor zullen de redelijkheid en billijkheid niet voor een nadere objectivering dienen te zorgen. De zuiver objectieve uitlegmethode zal veelal worden toegepast, indien een grote groep derden betrokken is en een uniforme uitleg wenselijk is. Het gebruik van de zuiver objectieve uitlegmethode ligt niet voor de hand bij de uitleg van een mondelinge overeenkomst.¹⁰⁰

In bepaalde situaties zal er tussen partijen ‘over en weer’ niets gebeurd zijn, waardoor het gebruik van de Haviltex-maatstaf niet gepast is. Dit is onder meer het geval bij

¹⁰⁰ HR 4 september 2009, ECLI:NL:HR:2009:BI6319, *NJ* 2009/397 (*Van Regteren/VGK*), r.o. 3.4.2.

een cao. Vaak zullen enkele personen de cao sluiten – denk aan een of meer werkgevers(verenigingen) en werknemersverenigingen (zie art. 1 lid 1 Wet CAO) – die uiteindelijk ook en juist zo niet uitsluitend, maar in ieder geval met name, werking heeft voor een groot aantal derden, zoals individuele werknemers en werkgevers, en de rechtspositie van deze derden zal beïnvloeden. De derden zijn echter niet betrokken geweest bij de totstandkoming van de overeenkomst, weten daardoor niet wat er zich ten tijde van de totstandkoming heeft afgespeeld en hebben ook geen invloed kunnen uitoefenen op de inhoud of de formulering van de in de cao opgenomen bepalingen. Vanuit deze gedachte heeft de Hoge Raad de cao-norm ontwikkeld:

“(…) De Hoge Raad stelt voorop dat het hier gaat om een bepaling in een CAO. Bij de totstandkoming van een dergelijke overeenkomst zijn de individuele werknemers niet betrokken, terwijl de individuele werkgever daarbij betrokken kan, maar niet hoeft te zijn. In het algemeen staan daarom aan de werknemers en werkgever, op wie de overeenkomst van toepassing is, bij het bepalen van inhoud en strekking daarvan geen andere gegevens ter beschikking dan haar tekst en de eventueel daaraan toegevoegde schriftelijke toelichting, die in deze zaak echter ontbreekt. Dit brengt mee dat voor de uitleg van de bepalingen van een CAO, de bewoordingen daarvan, gelezen in het licht van de gehele tekst van die overeenkomst, in beginsel van doorslaggevende betekenis zijn. (...)”¹⁰¹

De zuiver objectieve uitlegmethode wordt in de jurisprudentie dan ook overwegend toegepast in de vorm van de cao-norm.¹⁰² Uit bovenstaande overweging uit het arrest Gerritse/Has volgt dat bij de uitleg enkel zuiver objectieve uitlegfactoren een rol spelen, mede gelet op de wijze waarop een cao tot stand komt en de betrokkenheid van derden. De Hoge Raad benadrukt dat om die reden de bewoordingen in beginsel van doorslaggevende betekenis zijn bij de uitleg.¹⁰³ Een selectie en weging van de uitlegfactoren aan de hand van de gezichtspunten waarbij aan een of meerdere zuiver objectieve uitlegfactoren zonder meer doorslaggevend gewicht toekomt, zal leiden tot toepassing van de zuiver objectieve uitlegmethode. In de praktijk zal dit er dikwijls toe leiden dat aan de uitlegfactor ‘de taalkundige betekenis van de bewoordingen’ zonder meer doorslaggevend gewicht toekomt. Dit is echter niet de enige uitleg-

101 HR 17 september 1993, ECLI:NL:HR:1993:ZC1059, NJ 1994/173, m.nt. P.A. Stein (*Gerritse/Hydro Agri Sluiski*), r.o. 3.3; HR 24 september 1993, ECLI:NL:HR:1993:ZC1072, NJ 1994/174, m.nt. P.A. Stein (*Hol & Dienstenbond FNV/EIM*), r.o. 3.6. Sindsdien vaste rechtspraak, zie onder meer HR 26 mei 2000, ECLI:NL:HR:2000:AA5961, NJ 2000/473 (*AKZO Nobel/FNV Bondgenoten*); HR 20 februari 2004, ECLI:NL:HR:2004:AO1427, NJ 2005/493, m.nt. C.E. du Perron (*DSM/Fox*); HR 25 juni 2004, ECLI:NL:HR:2004:AP4365, NJ 2006/213; HR 9 juli 2004, ECLI:NL:HR:2004:AO7000, NJ 2005/496 (*Hoevers/Van Dijk*); HR 24 februari 2012, ECLI:NL:HR:2012:BU9889, NJ 2012/142 (*ROM/PME*), r.o. 3.5.2; HR 31 januari 2014, ECLI:NL:HR:2014:218, NJ 2015/122, m.nt. B. Barentsen (*Lumanauw/Schade NV*); HR 31 maart 2017, ECLI:NL:HR:2017:564, RvdW 2017/431, r.o. 3.3; HR 9 februari 2018, ECLI:NL:HR:2018:180, NJ 2018/191, r.o. 3.5.2; HR 4 mei 2018, ECLI:NL:HR:2018:668, NJ 2018/241; HR 4 mei 2018, ECLI:NL:HR:2018:678, NJ 2022/128, m.nt. E. Verhulp, r.o. 3.4.2; HR 21 december 2018, ECLI:NL:HR:2018:2363, NJ 2019/29, r.o. 3.3.1 en HR 9 april 2021, ECLI:NL:HR:2021:527, NJ 2021/206, m.nt. T.F.E. Tjong Tjin Tai (*Bpf Reisbranche/Booking.com*), r.o. 3.6.

102 Schelhaas spreekt in dit verband van een puur objectieve uitleg: Schelhaas, *Redelijkheid en billijkheid* (Mon. BW nr. A5) 2017, p. 35.

103 HR 17 september 1993, ECLI:NL:HR:1993:ZC1059, NJ 1994/173, m.nt. P.A. Stein (*Gerritse/Hydro Agri Sluiski*), r.o. 3.3; HR 20 februari 2004, ECLI:NL:HR:2004:AO1427, NJ 2005/493, m.nt. C.E. du Perron (*DSM/Fox*), r.o. 4.4.

factor die de rechter tot zijn beschikking heeft staan bij het gebruik van de zuiver objectieve uitlegmethode.¹⁰⁴

Het gemaakte voorbehoud in de cao-norm dat de bewoordingen *in beginsel* van doorslaggevende betekenis zullen zijn, impliceert dat ook andere uitlegfactoren die nauw verband houden met de tekst van de overeenkomst van belang kunnen zijn. De Hoge Raad heeft dit nadrukkelijk overwogen in het arrest:

“(…) Anders dan in de onderdelen wordt betoogd, betekent dit echter niet — de woorden ‘in beginsel’ duiden daarop — dat bij het bepalen van inhoud en strekking van een CAO-bepaling onder alle omstandigheden alleen gelet mag worden op de letterlijke (grammaticale) betekenis van de bewoordingen. Indien de bedoeling van de partijen bij de CAO naar objectieve maatstaven volgt uit de CAO-bepalingen en de eventueel daarbij behorende schriftelijke toelichting en dus voor de individuele werknemers en werkgevers die niet bij de totstandkoming van de overeenkomst betrokken zijn geweest kenbaar is, kan ook daaraan bij de uitleg betekenis worden toegekend. (...)”¹⁰⁵

Dit voorbehoud heeft dus een andere strekking dan het bij de principieel objectieve uitlegmethode gemaakte voorbehoud, waarmee beoogd wordt het gebruik van een andere uitlegmethode mogelijk te maken. Bij de cao-norm wordt daarmee te kennen gegeven dat ook andere objectieve uitlegfactoren die nauw verband houden met de tekst van de overeenkomst, zoals de uitlegfactor ‘de structuur en vormgeving van de overeenkomst’, een belangrijke rol kunnen spelen bij de uitleg.¹⁰⁶ Via ‘de structuur en vormgeving van de overeenkomst’ kan bijvoorbeeld acht worden geslagen op een toelichting die deel uitmaakt van de overeenkomst, maar ook op de vormgeving van de cao, zoals de gehanteerde kopjes. Een algemeen kenbare gezamenlijke verklaring van de partijen die de cao gesloten hebben en die via een website voor eenieder algemeen kenbaar is, dient daarentegen bij toepassing van de cao-norm buiten beschouwing te worden gelaten.¹⁰⁷ Hieruit kan worden afgeleid dat bij de zuiver objectieve uitlegmethode, die overwegend toepassing krijgt in de vorm van de cao-norm, de uitlegfactoren daadwerkelijk nauw verband dienen te houden met de tekst van de overeenkomst. In dat kader kan bijvoorbeeld wel gelet worden op de tekst van een eerdere cao.¹⁰⁸

104 Zie HR 17 september 1993, ECLI:NL:HR:1993:ZC1059, *NJ* 1994/173, m.nt. P.A. Stein (*Gerritse/Hydro Agri Sluiski*), r.o. 3.3; HR 24 september 1993, ECLI:NL:HR:1993:ZC1072, *NJ* 1994/174, m.nt. P.A. Stein (*Hol & Dienstenbond FNV/EIM*), r.o. 3.6. Zie ook HR 28 juni 2002, ECLI:NL:HR:2002:AE4366, *NJ* 2003/111, m.nt. G.J.J. Heerma van Voss (*Buijsman/Akersloot*), r.o. 3.4.2 en HR 11 november 2005, ECLI:NL:HR:2005:AU3719, *JOL* 2005/638. Deze gedachte wordt bevestigd in de literatuur, zie o.a. Sieburgh, *Asser/Sieburgh 6-III* 2022/374; Van den Broek, *WPNR* 2002/6493, p. 433 en Schelhaas & Valk, *Uitleg van rechtshandelingen (Mon. Pr. nr. 20)* 2022, par. 2.2.2.

105 HR 28 juni 2002, ECLI:NL:HR:2002:AE4366, *NJ* 2003/111, m.nt. G.J.J. Heerma van Voss (*Buijsman/Akersloot*), r.o. 3.4.2.

106 HR 31 mei 2002, ECLI:NL:HR:2002:AE2376, *NJ* 2003/110, m.nt. G.J.J. Heerma van Voss (*De Heel/Huisman*), r.o. 3.6; HR 4 mei 2018, ECLI:NL:HR:2018:678, *NJ* 2022/128, m.nt. E. Verhulp. Vgl. HR 24 februari 2012, ECLI:NL:HR:2012:BU9889, *NJ* 2012/142 (*ROM/PME*). Zie ook Wissink, *WPNR* 2004/6579, p. 410; A-G Bakels in zijn conclusie (ECLI:NL:PHR:2000:AA5961) onder 2.8 voor HR 26 mei 2000, ECLI:NL:HR:2000:AA5961, *NJ* 2000/473 (*AKZO Nobel/FNV Bondgenoten*); Sieburgh, *Asser/Sieburgh 6-III* 2022/374; Schelhaas & Valk, *Uitleg van rechtshandelingen (Mon. Pr. nr. 20)* 2022, par. 2.2.2.

107 HR 4 mei 2018, ECLI:NL:HR:2018:678, *NJ* 2022/128, m.nt. E. Verhulp, r.o. 3.4.3.

108 Zie de conclusie van A-G Hartlief (ECLI:NL:PHR:2019:1082) onder 3.19, voor HR 14 februari 2020, ECLI:NL:HR:2020:261, *RvdW* 2020/261 (art. 81 RO); Sagel & Koster, *Arbeidsrecht* 2018/38, par. 8; HR 21 december 2018, ECLI:NL:HR:2018:2363, *NJ* 2019/29, r.o. 3.3.3.

In de jurisprudentie krijgt de zuiver objectieve uitlegmethode niet uitsluitend gestalte in de vorm van de cao-norm. Dit is bijvoorbeeld het geval bij uitleg van een goederenrechtelijk recht in leverings- en vestigingsakten van registergoederen.¹⁰⁹ In dat kader heeft de Hoge Raad in het arrest Kamsteeg/Lisser het volgende overwogen:

“Voor zover het hof in de rov. 3.4 – 3.5 heeft onderzocht wat de inhoud is van het door partijen gevestigde opstalrecht in het bijzonder met betrekking tot de duur daarvan, heeft het hof in rov. 3 met juistheid tot uitgangspunt genomen dat het bij de beantwoording van die vraag aankomt op de in de notariële akte van vestiging van het recht van opstal tot uitdrukking gebrachte partijbedoeling, die moet worden afgeleid uit de in die akte opgenomen, naar objectieve maatstaven in het licht van de gehele inhoud van de akte uit te leggen omschrijving van de duur van het opstalrecht (vgl. HR 8 december 2000, nr. C99/018, LJN AA8901, NJ 2001/350 en HR 13 juni 2003, nr. C01/224, LJN AH9168, NJ 2004/251).”¹¹⁰

Hieruit volgt dat bij de uitleg van dergelijke akten enkel gekeken dient te worden naar de zuiver objectieve uitlegfactoren, nu deze uitlegfactoren zeer nauw verband houden met de tekst van de akte. In verband met het voor registergoederen geldende stelsel van publiciteit zijn de subjectieve uitlegfactoren uitgesloten en zal aan een of meerdere zuivere objectieve uitlegfactoren dus zonder meer doorslaggevend gewicht toekomen (hierover meer in het volgende randnummer). Een dergelijke selectie en weging van de uitlegfactoren aan de hand van de gezichtspunten zal leiden tot toepassing van de zuiver objectieve uitlegmethode. In dat geval krijgt de zuiver objectieve uitlegmethode dus geen gestalte in de vorm van de cao-norm.

52

ENKELE VOORBEELDEN TER ILLUSTRATIE

Bepalend voor de zuiver objectieve uitlegmethode is dat de gezichtspunten bepalen dat bij de selectie en weging van uitlegfactoren enkel gekeken mag worden naar zuiver objectieve uitlegfactoren en dat aan een of meerdere van deze uitlegfactoren zonder meer doorslaggevend gewicht toekomt. De aanwezige gezichtspunten bepalen zo ook dat de subjectieve uitlegfactoren volledig zijn uitgesloten. Welke gezichtspunten spelen daarbij zoal een rol? Allereerst zal het gezichtspunt ‘de betrokkenheid van derden’ van groot belang zijn. Dit vloeit voort uit de bestaansgrond van de cao-norm aan de hand waarvan de zuiver objectieve uitlegmethode in de jurisprudentie veelal gestalte krijgt, te weten de bescherming van derden tegen een uitleg van een bepaling in een overeenkomst waarbij betekenis wordt toegekend aan de voor hen niet kenbare partijbedoeling.¹¹¹ Voor ogen dient te worden gehouden dat het enkele feit dat de overeenkomst de rechtspositie van derden raakt niet meebrengt dat de zuiver objectieve uitlegmethode zonder meer de aangewezen uitlegmethode vormt. Voor toepassing van de zuiver objectieve uitlegmethode zal het aantal derden, die onder de werking van de overeenkomst vallen, groot dienen te zijn. De literatuur spreekt wel van ‘massaliteit’.¹¹² Indien de betrokken derden niet aanwezig waren bij de totstandko-

109 Zo ook Schelhaas & Valk, *Uitleg van rechtshandelingen* (Mon. Pr. nr. 20) 2022, p. 66.

110 HR 22 oktober 2010, ECLI:NL:HR:2010:BM8933, NJ 2011/111, m.nt. F.M.J. Verstijlen (Kamsteeg/Lisser), r.o. 4.2.2.

111 HR 25 november 2016, ECLI:NL:HR:2016:2687, NJ 2017/114, m.nt. T.F.E. Tjong Tjin Tai (FNV/Condor), r.o. 3.5. Bevestigd in HR 4 mei 2018, ECLI:NL:HR:2018:678, NJ 2022/128, m.nt. E. Verhulp, r.o. 3.4.3.

112 Wissink, *WPNR* 2004/6579, p. 412; Du Perron in zijn noot bij HR 20 februari 2004, ECLI:NL:HR:2004:AO1427, NJ 2005/493 (DSM/Fox); Tjittes 2022, p. 315.

ming van de overeenkomst en daardoor niet op de hoogte zijn van de bedoeling van de opstellers, hebben de derden derhalve enkel objectieve gegevens tot hun beschikking staan om de inhoud van de overeenkomst vast te stellen. Bij een dergelijke feitelijke inkleuring van het gezichtspunt ‘de betrokkenheid van derden’ kan dit ertoe leiden dat bij de selectie en weging van uitlegfactoren enkel zuiver objectieve uitlegfactoren in aanmerking worden genomen en de subjectieve uitlegfactoren uitgesloten zijn.¹¹³ De derden worden zo beschermd tegen een uitleg gebaseerd op een of meerdere subjectieve uitlegfactoren waar zij niet van op de hoogte konden zijn.

Met het hierboven genoemde gezichtspunt ‘de betrokkenheid van derden’ hangt het gezichtspunt ‘de aard van de overeenkomst’ en ‘de strekking van de overeenkomst’ samen. Een cao beoogt naast het bieden van derdenbescherming ook de rechten en verplichtingen van de derden op een uniforme wijze vast te leggen.¹¹⁴ Aangezien een groot aantal derden door de overeenkomst geraakt wordt, kan men zich voorstellen dat de overeenkomst te allen tijde een en dezelfde uitleg dient te krijgen om ongelijkheid en onzekerheid te voorkomen.¹¹⁵ Ook uit de aard van een cao volgt zo dat de subjectieve uitlegfactoren uitgesloten dienen te zijn van de selectie en weging. Van het subjectieve partijperspectief, zowel van de contractsluitende partijen als van de betrokken derden, wordt dan ook afstand genomen bij de zuiver objectieve uitlegmethode. Zo wordt het risico op een niet-eenvormige uitleg beperkt. Dit onderschrijft het belang van de gezichtspunten ‘de aard van de overeenkomst’ en ‘de strekking van de overeenkomst’ bij de selectie en weging van uitlegfactoren die bepalend is voor de zuiver objectieve uitlegmethode.

De zuiver objectieve uitlegmethode in de vorm van de cao-norm heeft de Hoge Raad eveneens toegepast bij de uitleg van te vergelijken rechtsfiguren en in het maatschappelijk verkeer vaak voorkomende gevallen.¹¹⁶ Als voorbeelden kunnen worden genoemd een sociaal plan dat niet als een cao kan worden aangemerkt¹¹⁷, een trustakte voor een obligatielening¹¹⁸, het Bindend Besluit Regres¹¹⁹, een arbitragereglement¹²⁰, een pensioenreglement tussen de werknemer en het pensioenfonds¹²¹ en een WCAM-overeenkomst.¹²² In deze gevallen zullen eveneens veel derden geraakt worden door de overeenkomst en is het wenselijk dat de overeenkomst telkens in dezelfde zin wordt uitgelegd. Dit onderschrijft wederom dat ‘de aard van de overeenkomst’ en ‘de

113 HR 4 mei 2018, ECLI:NL:HR:2018:678, NJ 2022/128, m.nt. E. Verhulp, r.o. 3.4.3; Schelhaas, *Redelijkheid en billijkheid* (Mon. BW nr. A5) 2017, p. 32-33; H.J. Snijders in zijn annotatie bij HR 2 februari 2018, ECLI:NL:HR:2018:148, NJ 2018/422 (*Bungalowpark De Horn*), onder 2f en Schelhaas & Valk, *Uitleg van rechtshandelingen* (Mon. Pr. nr. 20) 2022, p. 30-31.

114 HR 25 november 2016, ECLI:NL:HR:2016:2687, NJ 2017/114, m.nt. T.F.E. Tjong Tjin Tai (*FNV/Conдор*), r.o. 3.5. Bevestigd in HR 4 mei 2018, ECLI:NL:HR:2018:678, NJ 2022/128, m.nt. E. Verhulp, r.o. 3.4.3. Zie ook Schelhaas & Valk, *Uitleg van rechtshandelingen* (Mon. Pr. nr. 20) 2022, p. 33.

115 Tjittes 2022, p. 316.

116 Valk, *NJB* 2018/1360, par. 7.2; HR 20 februari 2004, ECLI:NL:HR:2004:AO1427, NJ 2005/493, m.nt. C.E. du Perron (*DSM/Fox*), r.o. 4.5.

117 HR 26 mei 2000, ECLI:NL:HR:2000:AA5961, NJ 2000/473 (*AKZO Nobel/FNV Bondgenoten*), r.o. 3.3.2 en bevestigd in HR 3 november 2006, ECLI:NL:HR:2006:AX9701, *RvdW* 2006/1040 (*ABN AMRO/Veger-Nijhuis*); HR 25 november 2016, ECLI:NL:HR:2016:2687, NJ 2017/114, m.nt. T.F.E. Tjong Tjin Tai (*FNV/Conдор*), r.o. 3.5.

118 HR 23 maart 2001, ECLI:NL:HR:2001:AB0700, NJ 2003/715, m.nt. F.M.J. Verstijlen (*Ofasec/Nederlandse Trustmaatschappij*), r.o. 3.4.

119 HR 16 mei 2003, ECLI:NL:HR:2003:AF4621, NJ 2003/470 (*London Verzekeringen/Noordhollandsche*), r.o. 3.3.2.

120 HR 17 januari 2003, ECLI:NL:HR:2003:AE9395, NJ 2004/384, m.nt. H.J. Snijders (*IMS/MODSAF I*), r.o. 3.3.

121 HR 20 februari 2004, ECLI:NL:HR:2004:AO1427, NJ 2005/493, m.nt. C.E. du Perron (*DSM/Fox*) en HR 8 oktober 2010, ECLI:NL:HR:2010:BM9621, NJ 2010/546, r.o. 3.4.

122 HR 9 december 2016, ECLI:NL:HR:2016:2835, NJ 2017/11 (*Duisenbergregeling*).

strekking van de overeenkomst' als gezichtspunten van belang zullen zijn voor de selectie en weging van uitlegfactoren. Indien het gezichtspunt 'de aard van de overeenkomst' feitelijk aansluit bij een van de hierboven genoemde in het maatschappelijk verkeer vaak voorkomende typen van gevallen zal dit gezichtspunt er mede voor zorgen dat aan een of meerdere zuiver objectieve uitlegfactoren zonder meer doorslaggevend gewicht toekomt.

Daarnaast vormt de zuiver objectieve uitlegmethode ook de aangewezen methode, indien het de uitleg van een goederenrechtelijk recht in leverings- en vestigingsakten van registergoederen betreft.¹²³ Dit hangt samen met het voor registergoederen geldende stelsel van publiciteit. Derden die de registers raadplegen moeten af kunnen gaan op hetgeen in een in de openbare registers ingeschreven akte is vermeld met betrekking tot de overdracht van het registergoed of de vestiging van een beperkt recht op het registergoed.¹²⁴ Hierdoor wordt enkel gekeken naar gegevens die voor eenieder kenbaar zijn en openbaar toegankelijk.¹²⁵ Bij de uitleg van dergelijke leverings- en vestigingsakten wordt om die reden enkele gekeken naar zuiver objectieve uitlegfactoren en is het subjectieve volledig uitgesloten. Hetzelfde geldt voor een zogenoemde 403-verklaring (art. 2:403 BW), die eveneens aan de hand van de zuiver objectieve uitlegmethode dient te worden uitgelegd, waarbij de cao-norm niet de grondslag vormt.¹²⁶ Nu een dergelijke verklaring bij het handelsregister wordt neergelegd, zal een derde haar inhoud moeten kunnen vaststellen door raadpleging van de 403-verklaring. De derde staat dan enkel zuiver objectieve uitlegfactoren ter beschikking, zoals 'de taalkundige betekenis van de bewoordingen', 'de structuur en vormgeving van de overeenkomst' (zoals bijgevoegde documenten) en 'de wet en aanverwante instrumenten'.¹²⁷ Ook hier kan 'de aard van de overeenkomst' of 'de aard van het beding' als gezichtspunt dus bepalend zijn voor de selectie en weging van uitlegfactoren en resulteren in het gebruik van de zuiver objectieve uitlegmethode.

Indien dergelijke gezichtspunten zoals hierboven uiteengezet aanwezig zijn, is het goed denkbaar dat enkel zuiver objectieve uitlegfactoren worden geselecteerd en dat aan een of meerdere van deze zuiver objectieve uitlegfactoren zonder meer doorslaggevend gewicht toekomt. Zijn dergelijke gezichtspunten niet of in een andere vorm aanwezig, dan zal de selectie en weging van uitlegfactoren anders kunnen uitpakken en zodoende tot de toepassing van een andere uitlegmethode dan de zuiver objectieve uitlegmethode kunnen leiden. Een dergelijk situatie heeft zich voorgedaan in het arrest FNV/Condor.¹²⁸

123 HR 22 oktober 2010, ECLI:NL:HR:2010:BM8933, NJ 2011/111, m.nt. F.M.J. Verstijlen (*Kamsteeg/Lisser*), r.o. 4.2.2; HR 8 december 2000, ECLI:NL:HR:2000:AA8901, NJ 2001/350, m.nt. W.M. Kleijn (*Eelder Woningbouw*), r.o. 3.3; HR 1 november 2013, ECLI:NL:HR:2013:1078, NJ 2013/522 (*Van Wijk c.s./VvE De Prinsenwerf*), r.o. 3.4.2; HR 8 juli 2016, ECLI:NL:HR:2016:1511, NJ 2016/325 (*Melber/Goede c.s.*), r.o. 4.2.2; Schelhaas & Valk, *Uitleg van rechtshandelingen* (Mon. Pr. nr. 20) 2022, par. 4.3.1; Tjittes 2022, par. 5.2.8; Valk, in: Hijma e.a., *Rechtshandeling en Overeenkomst* (SBR 3) 2022/266b.

124 HR 8 juli 2016, ECLI:NL:HR:2016:1511, NJ 2016/325 (*Melber/Goede c.s.*), r.o. 4.2.2.

125 Heijman, Bartels & Tweehuisen 2019, nr. 183.

126 HR 20 maart 2015, ECLI:NL:HR:2015:661, NJ 2015/361, m.nt. J.W. Winter en P. van Schilfgaarde (*Minister van Financiën/VEB c.s.*), r.o. 4.34.2 en zie ook Van Schilfgaarde in zijn annotatie hierbij onder 6. Anders: Spierings, *De eenzijdige rechtshandeling* (O&R nr. 89) 2016, nr. 262 en Schelhaas & Valk, *Uitleg van rechtshandelingen* (Mon. Pr. nr. 20) 2022, p. 74. Deze auteurs gaan wel uit van de cao-norm.

127 Zie in dit kader Hof Den Haag 5 september 2017, ECLI:NL:GHDHA:2017:2477, JOR 2018/2, m.nt. S.M. Bartman, r.o. 4.4.

128 HR 25 november 2016, ECLI:NL:HR:2016:2687, NJ 2017/114, m.nt. T.F.E. Tjong Tjin Tai (*FNV/Condor*), r.o. 3.7.1-3.7.2.

Het arrest FNV/Condor heeft betrekking op de uitleg van een sociaal plan dat in overleg met FNV is opgesteld naar aanleiding van een reorganisatie van Ossfloor B.V. Ondanks de reorganisatie gaat Ossfloor alsnog failliet en de achtergebleven werknemers beroepen zich nu ook op het sociaal plan. Uit eerdere jurisprudentie volgt dat een sociaal plan aan de hand van de zuiver objectieve uitlegmethode, die gestalte krijgt in de vorm van de cao-norm, dient te worden uitgelegd.¹²⁹ Bij toepassing in dit concrete geval leidt dit er echter toe dat de resterende werknemers van Ossfloor buiten de werkingssfeer van het sociaal plan vallen en hier geen rechten aan kunnen ontlelen. Aldus overweegt de Hoge Raad dat in deze omstandigheden een andere uitlegmethode dan de zuiver objectieve uitlegmethode gehanteerd dient te worden.¹³⁰ Toepassing van de zuiver objectieve uitlegmethode is in dit geval niet gerechtvaardigd in het licht van de bestaansgrond van de cao-norm. In dit geval bleek de voor de derden niet kenbare bedoelingen van de opstellers van het sociaal plan juist van groot belang voor de derden, nu onder meer uit de niet-openbare eerdere concepten van het sociaal plan volgt dat beoogd was ook de resterende werknemers onder de werking van het sociaal plan te laten vallen.¹³¹ Toepassing van de zuiver objectieve uitlegmethode, die geleet op de bestaansgrond van de cao-norm derden tegen een uitleg van een bepaling in een overeenkomst waarbij betekenis wordt toegekend aan de voor hen niet kenbare partijbedoeling beoogt te beschermen, heeft in dit geval dus juist niet het gewenste effect. Daarnaast bestond in dit geval niet het risico dat het sociaal plan op een niet-eenvormige wijze zou worden uitgelegd, aangezien alle betrokken partijen in deze procedure waren betrokken. De noodzaak van een eenvormige uitleg voor alle door die overeenkomst gebonden partijen ontbrak in dit geval zo ook.¹³² Dit illustreert dat uiteindelijk de selectie en weging van uitlegfactoren aan de hand van gezichtspunten bepalend is voor de te hanteren uitlegmethode. De wijze waarop de aanwezige gezichtspunten in het concrete geval feitelijk worden ingekleurd is daarbij van groot belang.

53

VERSCHILLEN MET DE ANDERE GEÏDENTIFICEERDE UITLEGMETHODEN

De volledige uitsluiting van de subjectieve uitlegfactoren onderscheidt de zuiver objectieve uitlegmethode van de principieel objectieve uitlegmethode en de geobjectiverde uitlegmethode. Bij de principieel objectieve uitlegmethode zijn de subjectieve uitlegfactoren in beginsel uitgesloten van de weging en selectie van de uitlegfactoren aan de hand van de uitlegmethode. De subjectieve uitlegfactoren zijn echter niet volledig uitgesloten, nu de principieel objectieve uitlegmethode de mogelijkheid bevat om alsnog bij de selectie en weging van uitlegfactoren acht te slaan op de subjectieve uitlegfactoren. Bij de geobjectiverde uitlegmethode worden de subjectieve uitlegfactoren, indien aanwezig, zonder meer in aanmerking genomen bij de selectie en weging van uitlegfactoren aan de hand van gezichtspunten. Alleen bepalen de gezichtspunten in dat geval dat uiteindelijk aan een of meerdere objectieve uitlegfacto-

129 HR 26 mei 2000, ECLI:NL:HR:2000:AA5961, *NJ* 2000/473 (*AKZO Nobel/FNV Bondgenoten*), r.o. 3.3.2; HR 3 november 2006, ECLI:NL:HR:2006:AX9701, *RvdW* 2006/1040 (*ABN AMRO/Veger-Nijhuis*) en HR 25 november 2016, ECLI:NL:HR:2016:2687, *NJ* 2017/114, m.nt. T.F.E. Tjong Tjin Tai (*FNV/Condor*), r.o. 3.4.

130 HR 25 november 2016, ECLI:NL:HR:2016:2687, *NJ* 2017/114, m.nt. T.F.E. Tjong Tjin Tai (*FNV/Condor*), r.o. 3.6.

131 HR 25 november 2016, ECLI:NL:HR:2016:2687, *NJ* 2017/114, m.nt. T.F.E. Tjong Tjin Tai (*FNV/Condor*), r.o. 3.7.2.

132 Schelhaas & Valk, *Uitleg van rechtshandelingen* (*Mon. Pr. nr. 20*) 2022, p. 34.

ren groot gewicht toekomt. De subjectieve uitlegfactoren wegen dan onvoldoende zwaar ten opzichte van de objectieve uitlegfactoren, maar zijn dus niet uitgesloten. Voorts is voor de zuiver objectieve uitlegmethode kenmerkend dat zonder meer doorslaggevend gewicht toekomt aan een of meerdere uitlegfactoren van zuiver objectieve aard. Dit is anders bij de geobjectiveerde uitlegmethode en de principieel objectieve uitlegmethode. Tot slot maken de maatstaven van redelijkheid en billijkheid geen deel uit van de zuiver objectieve uitlegmethode.

In de praktijk speelt de zuiver objectieve uitlegmethode een belangrijke rol. Alleen in een aantal specifieke door de Hoge Raad genoemde gevallen wordt in de jurisprudentie de zuiver objectieve uitlegmethode gehanteerd, zoals bijvoorbeeld in geval van de uitleg van een cao, daarmee te vergelijken rechtsfiguren en in het maatschappelijk verkeer vaak voorkomende gevallen (zoals bijvoorbeeld een sociaal plan dat niet als cao kan worden aangemerkt, een trustakte voor een obligatielening, een arbitragereglement en een pensioenreglement tussen de werknemer en het pensioenfonds) en een goederenrechtelijk recht in leverings- en vestigingsakten van registergoederen (zie nader nr. 52). De zuiver objectieve uitlegmethode zal veelal worden toegepast, indien een grote groep derden betrokken is en een uniforme uitleg wenselijk is. Daarnaast speelt in dit kader ook het voor registergoederen geldende stelsel van publiciteit een rol. Doordat uiteindelijk het uitlegresultaat aan de hand van een of meerdere zuivere objectieve uitlegfactoren wordt vastgesteld en de subjectieve uitlegfactoren zijn uitgesloten, draagt de zuiver objectieve uitlegmethode bij aan de rechtszekerheid in de zin van voorspelbaarheid. In alle andere gevallen waarbij derden betrokken zijn, veelal in kleinere omvang, zal de zuiver objectieve uitlegmethode niet de aangewezen methode zijn. In de praktijk zal dan een uitlegmethode worden gehanteerd die in de jurisprudentie gestalte krijgt in de vorm van de Haviltex-maatstaf en in het bijzonder de geobjectiveerde uitlegmethode (zie nader nr. 141).¹³³

De zuiver objectieve uitlegmethode krijgt in de jurisprudentie overwegend doch niet uitsluitend gestalte in de vorm van de cao-norm. De redelijkheid en billijkheid spelen hierbij geen rol. Kenmerkend voor de zuiver objectieve uitlegmethode is de uitsluiting van de subjectieve uitlegfactoren. De aanwezige gezichtspunten, in hun onderlinge samenhang bezien, zullen alleen zuiver objectieve uitlegfactoren selecteren en leiden ertoe dat aan een of meerdere zuiver objectieve uitlegfactoren zonder meer doorslaggevend gewicht toekomt. Deze uitlegfactoren houden zeer nauw verband met de tekst van de overeenkomst en kunnen op een objectieve wijze, geheel los van het subjectieve partijperspectief, worden vastgesteld. Het uitlegresultaat is daardoor ook zuiver objectief van aard, hetgeen eraan bijdraagt dat te allen tijde dezelfde uitleg geldt. Een dergelijke uniforme uitleg is vaak wenselijk vanwege het grote aantal derden die geraakt worden door de overeenkomst, maar niet bij de totstandkoming ervan betrokken waren.

¹³³ HR 20 september 2002, ECLI:NL:HR:2002:AE3381, NJ 2002/610, m.nt. C.E. du Perron (*ING Bank/Muller*), r.o. 4.3.

2.9 De contra proferentem uitlegmethode

56

ALGEMEEN

De uitleg contra proferentem vormt een zelfstandige techniek aan de hand waarvan de rechter een overeenkomst kan uitleggen. De uitleg contra proferentem bestond al in de Romeinse tijd en komt voort uit de gedachte dat degene die een contractuele bepaling heeft opgesteld, verantwoordelijk is voor de duidelijkheid daarvan.¹³⁴ Kiest de opsteller ervoor om woorden te gebruiken die voor meerdere lezingen vatbaar zijn, dan loopt deze partij het risico dat de bewoordingen in zijn nadeel zullen worden uitgelegd, oftewel ‘contra proferentem’. De opsteller van het beding draagt zo het risico voor onduidelijkheden.¹³⁵ Het woord ‘opstellen’ of ‘opsteller’ dient ruim te worden geïnterpreteerd. Indien het beding door een derde is opgesteld, zal de partij die het beding ‘voorstelt’ of ‘inbrengt’, zonder het dus zelf te hebben geformuleerd, het nadeel moeten dragen voor de onduidelijkheid ervan. Deze partij had immers ook andere bewoordingen kunnen kiezen. Dit sluit aan bij de ratio van de uitleg contra proferentem.¹³⁶ In het model zal een onderscheid gemaakt worden tussen een algemene contra proferentem uitlegmethode en een specifieke contra proferentem uitlegmethode voor consumentenovereenkomsten, die tezamen zullen worden aangeduid als de contra proferentem uitlegmethode. In het navolgende zal eerst kort worden stilgestaan bij dit onderscheid, waarna nader gekeken zal worden naar de werking van de contra proferentem uitlegmethode.

57

DE ALGEMENE CONTRA PROFERENTEM UITLEGMETHODE

Voor consumentenovereenkomsten kent het Nederlandse recht een specifieke contra proferentem uitlegmethode, waarover meer in het volgende randnummer. Voor alle andere gevallen, dus indien het niet de uitleg van een consumentenovereenkomst betreft, kan de algemene contra proferentem uitlegmethode uitkomst bieden, zoals in geval van een eenzijdig opgestelde overeenkomst tussen twee professionele partijen.¹³⁷ Onder het Oud Burgerlijk Wetboek was de algemene contra proferentem uitlegmethode wettelijk vastgelegd in art. 1385 BW (oud).¹³⁸ Opvallend is dat de Hoge Raad in het kader van de algemene contra proferentem uitlegmethode spreekt over ‘een gezichtspunt’ bij de uitleg.¹³⁹ Nog los van het feit dat het gebruik van de term ‘gezichtspunt’ verwarrend is gelet op de rol van de gezichtspunten in het in kaart gebrachte model, lijkt mij dat ook niet juist. Indien een overeenkomst contra profe-

134 Zie voor het rechtshistorisch perspectief Hijma 1998, p. 18-36; Hijma 1999, p. 462; Hijma, *Algemene voorwaarden* (Monografieën BW nr. B55) 2016, nr. 23a; Schrage, *VrA* 2005/1.2, p. 38 e.v.; Tjittes 2009, p. 44.

135 Zie bijvoorbeeld HR 31 januari 2020, ECLI:NL:HR:2020:144, *NJ* 2020/61, r.o. 3.3.2.

136 Zie o.a. Hijma, *Algemene voorwaarden* (Monografieën BW nr. B55) 2016, nr. 23a; Hendrikse, *NTHR* 2010/3, p. 96; Tjittes 2009, p. 41-42; Van Rossum 2017, p. 68; HR 18 oktober 2002, ECLI:NL:HR:2002:AE7002, *NJ* 2003/258, m.nt. M.M. Mendel (*Pieterse/Nationale Nederlanden*).

137 Vgl. De Boer, *ORP* 2021/8.

138 Art. 1385 BW (oud): “In geval van twijfel, wordt eene overeenkomst uitgelegd ten nadeele van dengenen die iets bedongen, en ten voordeele van hem die zich verbonden heeft.”

139 Zie HR 28 april 1989, ECLI:NL:HR:1989:AG6068, *NJ* 1990/583, m.nt. M.M. Mendel (*Liszkey/Harman*), r.o. 3.3; HR 24 september 1993, ECLI:NL:HR:1993:ZC1069, *NJ* 1993/760 (*Brackel/Atlantische Unie van Verzekeringen*), r.o. 3.8; HR 12 januari 1996, ECLI:NL:HR:1996:ZC1955, *NJ* 1996/683, m.nt. M.M. Mendel (*Kroymans/Sun Alliance*), r.o. 3.4; HR 18 oktober 2002, ECLI:NL:HR:2002:AE7002, *NJ* 2003/258, m.nt. M.M. Mendel (*Pieterse/Nationale Nederlanden*), r.o. 3.4; de conclusie van A-G Drijber (ECLI:NL:PHR:2021:51) onder 3.17, voor HR 19 februari 2021, ECLI:NL:HR:2021:266, *RvdW* 2021/244 (art. 81 RO).

rentem wordt uitgelegd, dan vormt dat dé techniek. Zoals nog zal blijken, wordt de contra proferentem uitlegmethode gekenmerkt door een enigszins afwijkende selectie en weging van uitlegfactoren aan de hand van gezichtspunten die de vorm heeft van een drietrapsraket (zie uitgebreid nr. 59). Het verdient dan ook aanbeveling om afstand te nemen van de ‘gezichtspuntbenadering’ en de algemene contra proferentem uitlegwijze te kwalificeren als een zelfstandige uitlegmethode.¹⁴⁰ Deze benadering sluit ook aan bij de ons omringende rechtsstelsels (zie voor het Engelse recht nr. 214, het Franse recht nr. 251, en voor de transnationale beginselen nr. 280 en 305), waar eveneens een algemene contra proferentem uitlegmethode wordt erkend. Alvast vooruitlopend op de vergelijking zal wel inzichtelijk worden dat er verschillen waarneembaar zijn in de wijze waarop invulling wordt gegeven aan de algemene contra proferentem uitlegmethode in de onderzochte rechtsstelsels en bij de transnationale beginselen. Het feit dat de algemene contra proferentem uitlegwijze gekwalificeerd wordt als een uitlegmethode, maakt niet dat deze uitlegwijze gepromoveerd wordt tot regel en de rechter in bepaalde situaties verplicht is om de algemene contra proferentem uitlegmethode te hanteren, zoals wel het geval is bij de specifieke contra proferentem uitlegmethode voor consumentenovereenkomsten (art. 6:238 lid 2 jo art. 6:246 BW).¹⁴¹ Het zal van de omstandigheden van het geval afhangen of het passend is om de algemene contra proferentem uitlegmethode te hanteren. Uit de jurisprudentie en literatuur kan worden afgeleid dat in bepaalde situaties de algemene contra proferentem uitlegmethode van toepassing zal kunnen zijn.¹⁴² Zodra er sprake is van een zekere ongelijkwaardigheid tussen (professionele) partijen (zie nr. 133) ligt het bijvoorbeeld eerder voor de hand om de algemene contra proferentem uitlegmethode te hanteren dan in geval van een uitleggeschil tussen twee gelijkwaardige professionele partijen, maar ook dan zijn uitzonderingen denkbaar (zie nr. 134).¹⁴³ Ook indien een zwakkere partij betrokken is bij een eenzijdig opgestelde overeenkomst, bijvoorbeeld een werknemer, en de specifieke contra proferentem uitlegmethode voor de uitleg van consumentenovereenkomsten niet van toepassing is (zie art. 6:245 BW), kan de algemene contra proferentem uitlegmethode uitkomst bieden.¹⁴⁴ In dit kader kan bijvoorbeeld gedacht worden aan de opkomst van platformwerkers die akkoord dienen te gaan met een door het platform eenzijdig opgestelde standaardovereenkomst.¹⁴⁵

140 Zo ook Hendrikse, *NTHR* 2017/3, par. 3.2. Anders: Schelhaas 2016, p. 140.

141 De Boer is hier wel voorstander van: zie De Boer, *ORP* 2021/8, par. 7 (slot).

142 Zie Rb. Amsterdam 2 mei 2018, ECLI:NL:RBAMS:2018:2948, r.o. 4.20; Hof 's-Hertogenbosch 22 april 2014, ECLI:NL:GHSHE:2014:1195, *RCR* 2014/52, r.o. 4.11 (slot); Rb. Midden-Nederland 20 december 2019, ECLI:NL:RBMNE:2019:6074, *NJF* 2020/51, r.o. 4.6; Hijma 1999, p. 472; Hijma & Olthof, *Compendium Nederlands vermogensrecht* 2020, nr. 492a; Hijma, *Algemene voorwaarden (Monografieën BW nr. B55)* 2016, nr. 23a; Sieburgh, *Asser/Sieburgh 6-III* 2022/376 onder e; Schelhaas & Valk, *Uitleg van rechtshandelingen (Mon. Pr. nr. 20)* 2022, par. 3.4.1.

143 Schelhaas & Valk, *Uitleg van rechtshandelingen (Mon. Pr. nr. 20)* 2022, par. 3.4.1.

144 Zie bijvoorbeeld Hof 's-Hertogenbosch 5 oktober 2021, ECLI:NL:GHSHE:2021:3028, r.o. 3.7.1 en 3.7.7; Rb. Midden-Nederland 8 augustus 2018, ECLI:NL:RBMNE:2018:3964, *NJF* 2018/513, r.o. 4.3.

145 Zoals bijvoorbeeld het geval is bij Uber, zie Rb. Amsterdam 13 september 2021, ECLI:NL:RBAMS:2021:5029, r.o. 1.9-1.10. Zie ook Boot & Herfst, *TAP* 2022/116, par. 4.1, p. 16-17.

DE SPECIFIEKE CONTRA PROFERENTEM UITLEGMETHODE VOOR DE UITLEG VAN CONSUMENTENOVEREENKOMSTEN

In het Nederlandse recht speelt met name de specifieke contra proferentem uitlegmethode voor consumentenovereenkomsten een belangrijke rol, zoals neergelegd in art. 6:238 lid 2, tweede volzin BW:¹⁴⁶

“Bij een overeenkomst als bedoeld in de artikelen 236 en 237 moeten de bedingen duidelijk en begrijpelijk zijn opgesteld. Bij twijfel over de betekenis van een beding, prevaleert de voor de wederpartij gunstigste uitleg.”

Dat deze specifieke contra proferentem uitlegmethode een belangrijkere rol speelt dan de algemene contra proferentem uitlegmethode hangt samen met het dwingend-rechtelijke karakter van deze specifieke uitlegmethode jegens consumenten (zie art. 6:238 lid 2, tweede volzin en art. 6:246 BW). Art. 6:238 lid 2 BW is een uitwerking van Richtlijn 93/13/EEG inzake oneerlijke bedingen in consumentenovereenkomsten.¹⁴⁷ Voorheen werd de contra proferentem uitlegmethode echter ook al toegepast in de verhouding niet-professionele koper en professionele verkoper.¹⁴⁸ In zoverre heeft de richtlijn niet tot een materiële wijziging geleid.¹⁴⁹

Nu de werkwijze van de algemene contra proferentem uitlegmethode en de specifieke contra proferentem uitlegmethode onder het Nederlandse recht op veel punten grote gelijkenissen vertonen zullen deze twee uitlegmethoden in het navolgende tezamen worden besproken. Indien de uitlegmethoden van elkaar afwijken, zal dit nadrukkelijk worden aangegeven.

EEN DRIETRAPSRAKET

De algemene contra proferentem uitlegmethode en de specifieke contra proferentem uitlegmethode voor consumentenovereenkomsten hebben beide de vorm van een drietrapsraket. Om de contra proferentem uitlegmethode toe te kunnen passen is het vereist dat er sprake is van een onduidelijkheid in de overeenkomst (eerste trap). Met betrekking tot de specifieke uitlegmethode voor consumentenovereenkomsten spreekt art. 6:238 lid 2 BW van ‘twijfel’, waarmee eveneens wordt bedoeld dat er onduidelijkheid dient te bestaan over (een beding in) een consumentenovereenkomst.¹⁵⁰ De eerste vraag is aldus of de overeenkomst voor meer dan één uitleg vatbaar is.¹⁵¹ Deze vraag dient volgens de jurisprudentie en doctrine beantwoord te wor-

146 Zie bijvoorbeeld HR 16 januari 2015, ECLI:NL:HR:2015:83, *NJ* 2015/263, m.nt. M.M. Mendel (*TVM/Verweerder*), r.o. 3.6.

147 EG-Richtlijn 93/13/EEG betreffende oneerlijke bedingen in consumentenovereenkomsten (*PbEG* L 95/29). Zie in dit verband wegens de onjuiste implementatie van de richtlijn door Nederland: HvJ EG 10 mei 2001, C-144/99, ECLI:EU:C:2001:257 (*Commissie/Nederland*).

148 Zie HR 1 juli 1977, ECLI:NL:HR:1977:AB7021, *NJ* 1978/125, m.nt. G.J. Scholten (*Ram/Matser*).

149 Hijma, *Algemene voorwaarden* (*Monografieën BW nr. B55*) 2016, par. 23a.

150 Hondius 1978, p. 453; Hendrikse, *NTHR* 2010/3, p. 96; Hijma, *Algemene voorwaarden* (*Monografieën BW nr. B55*) 2016, nr. 23a; Hijma 1999, p. 468.

151 Dit volgt uit HR 9 september 1994, ECLI:NL:HR:1994:ZC1436, *NJ* 1995/285, m.nt. M.M. Mendel (*Trouw-bors/T&W*). Zie voor eenzelfde opvatting Hendrikse. Hendrikse spreekt van een tweefasen-uitlegmodel. De eerste fase focust op de vraag of het beding onduidelijk is, dat wil zeggen voor meerdere lezingen vatbaar. Is het beding onduidelijk, dan zal in de tweede fase gekozen worden om het beding ten nadele van de opsteller uit te leggen, een uitleg contra proferentem. Zie Hendrikse, *NTHR* 2010/3, p. 96.

den aan de hand van de Haviltex-maatstaf.¹⁵² Dit impliceert dat er op voorhand geen beperking plaatsvindt van de in acht te nemen gezichtspunten en uitlegfactoren. Indien de gezichtspunten een of meerdere uitlegfactoren selecteren die leiden tot verschillende uitlegresultaten zal de overeenkomst voor meer dan één uitleg vatbaar zijn. Bij de eerste trap vindt er dus enkel een selectie van de uitlegfactoren aan de hand van de gezichtspunten plaats. De weging van de uitlegfactoren aan de hand van de gezichtspunten is in dit stadium van het uitlegproces nog niet relevant en komt pas later aan bod (derde trap). De selectie en de weging van de uitlegfactoren wordt zo uit elkaar getrokken en vormen twee op zichzelf staande trappen bij de algemene en specifieke contra proferentem uitlegmethode. Is het beding niet voor meer dan één uitleg vatbaar, oftewel wordt er maar één uitlegfactor door de gezichtspunten geselecteerd die slechts tot één uitlegresultaat kan leiden, dan zal er geen ruimte voor de contra proferentem uitlegmethode zijn.¹⁵³ Aan deze uitlegfactor komt dan vanzelfsprekend groot gewicht toe en zal aldus bepalend zijn voor de toepasselijke uitlegmethode.

Blijkt na de selectie van de uitlegfactoren aan de hand van de gezichtspunten dat er sprake is van een onduidelijkheid in de overeenkomst, dan zal de aanwezigheid van een aantal specifieke gezichtspunten toepassing van de contra proferentem uitlegmethode kunnen rechtvaardigen (tweede trap). Aan de hand van de gezichtspunten zal duidelijk worden of in dit geval de onduidelijkheid in de overeenkomst ten laste van de opsteller dient te komen. Allereerst dient gekeken te worden naar het gezichtspunt ‘de wijze van totstandkoming van de overeenkomst’. Voor toepassing van de contra proferentem uitlegmethode is het vereist dat de overeenkomst dan wel het beding eenzijdig is opgesteld en partijen over de inhoud ervan niet hebben onderhandeld. Dit gezichtspunt dient dan ook in deze vorm aanwezig te zijn. In dit kader dient ook vastgesteld te kunnen worden wie de opsteller van het beding is en in wiens nadeel het beding eventueel dient te worden uitgelegd. Zodra partijen met elkaar gesproken hebben over een beding of het beding in samenspraak tot stand is gekomen, zal het in de regel niet mogelijk zijn om één partij aan te wijzen als opsteller. Dan zal het niet passend zijn om contra proferentem uit te leggen.¹⁵⁴ Tussengevallen zijn denkbaar, bijvoorbeeld indien een beding onder de dominante invloed van een van de partijen tot stand is gekomen.¹⁵⁵ Dat kan meewegen bij de vraag of de algemene contra proferentem uitlegmethode toepasbaar is in dit geval. Daarnaast dient gekeken te worden naar het gezichtspunt ‘de hoedanigheid van partijen’. Indien een consument tegenover een professionele partij staat zal dit een aanwijzing vormen dat het gebruik van de specifieke contra proferentem uitlegmethode voor consumentenovereenkomst passend zou kunnen zijn. Daarnaast zal er veelal ook sprake zijn van een onevenwichtige relatie tussen een zzp’er of een kleine mkb’er en een professionele partij.¹⁵⁶ Ook dat kan het gezichtspunt ‘de hoedanigheid van partijen’ een indicatie vormen

152 Zie voor eenzelfde opvatting: Tjittes 2022, p. 378; Tjittes 2009, p. 41; Hijma 1999, p. 468; Schelhaas & Valk, *Uitleg van rechtshandelingen* (Mon. Pr. nr. 20) 2022, p. 55. Zie ook de conclusie van A-G Geelhoed voor HvJ EG 29 april 2004, C-70/03, ECLI:EU:C:2004:279 (*Commissie/Spanje*), onder 11.

153 Zie bijvoorbeeld de conclusie van A-G Hartlief (ECLI:NL:PHR:2018:403) onder 3.7, voor HR 22 juni 2018. ECLI:NL:HR:2018:973, *RvdW* 2018/762 (art. 81 RO); Hof 's-Hertogenbosch 22 augustus 2017, ECLI:NL:GHSHE:2017:3673, *RCR* 2017/89, r.o. 3.5.3.5.

154 Tjittes 1994a, p. 139.

155 Zie Schelhaas & Valk, *Uitleg van rechtshandelingen* (Mon. Pr. nr. 20) 2022, p. 55.

156 Zie Tjittes 2022, p. 381; Hijma, *Algemene voorwaarden* (Monografieën BW nr. B55) 2016, nr. 23a; Hendrikse, *NTHR* 2010/3, p. 99.

voor toepassing van de algemene contra proferentem uitlegmethode.¹⁵⁷ Van een on-evenwichtige relatie is minder snel sprake in het geval dat het een overeenkomst tussen twee grote professionele partijen betreft. Maar ook dan is niet uitgesloten dat de algemene contra proferentem uitlegmethode toepasbaar wordt geacht.¹⁵⁸ In dit kader kan ook de door een partij genoten deskundige bijstand een rol spelen. Bij de uitleg van een consumentenovereenkomst zal het gezichtspunt ‘de genoten deskundige bijstand’ geen verschil maken, maar indien het professionele partijen betreft zal dat zeker in ogenschouw worden genomen.¹⁵⁹ Met bovenstaande gezichtspunten hangt samen dat ‘de aard van de overeenkomst’ als gezichtspunt eveneens een belangrijke rol speelt bij de beantwoording van de vraag of het passend is om een van de contra proferentem uitlegmethode te hanteren. Bij twijfel in consumentenovereenkomsten, waaronder eveneens aan de consument opgelegde algemene voorwaarden dienen te worden begrepen, zal de rechter bij de aanwezigheid van de hierboven genoemde gezichtspunten en de daarbij besproken feitelijke inkleding zelfs verplicht zijn om de contra proferentem uitlegmethode te hanteren (art. 6:238 lid 2 jo art. 6:246 BW). Tot slot dient ook nog vastgesteld te worden wie de opsteller van het beding is en in wiens nadeel het beding eventueel dient te worden uitgelegd. Zodra partijen met elkaar gesproken hebben over een beding of het beding in samenspraak tot stand is gekomen, zal het niet mogelijk zijn om één partij aan te wijzen als opsteller. Het zal dan ook niet passend zijn om contra proferentem uit te leggen. Indien uit de gezichtspunten, en in het bijzonder de hierboven genoemde gezichtspunten, volgt dat het passend is om contra proferentem uit te leggen in het concrete geval, zal bij de derde trap aan de hand van de hierboven genoemde, maar ook de andere aanwezige gezichtspunten, worden bepaald welk relatief gewicht aan de bij de eerste trap geselecteerde uitlegfactoren toekomt.

Tot slot de derde trap. Kenmerkend voor de contra proferentem uitlegmethode is dat de weging van de uitlegfactoren aan de hand van de gezichtspunten al op voorhand vaststaat en is voorgeschreven: aan een of meerdere van de uitlegfactoren die bij de eerste trap door de gezichtspunten zijn geselecteerd, dient groot gewicht toe te komen en wel aan die uitlegfactoren die resulteren in een uitleg in het nadeel van de opsteller en dus in het voordeel van zijn wederpartij. De specifieke uitlegmethode voor consumentenovereenkomsten gaat zelfs nog een stapje verder en schrijft voor dat bij de weging groot gewicht dient toe te komen aan die uitlegfactoren die voor de consument de gunstigste uitleg opleveren (art. 6:238 lid 2 BW).¹⁶⁰ Op dit punt verschilt de specifieke uitlegmethode voor consumentenovereenkomst dus van de algemene contra proferentem uitlegmethode. Een uitleg in het nadeel van de opsteller en in het voordeel van de wederpartij, hoeft niet noodzakelijkerwijs te betekenen dat dit de ‘gunstigste’ uitleg is voor de wederpartij van de opsteller.

157 Zie ook Schelhaas & Valk, *Uitleg van rechtshandelingen* (Mon. Pr. nr. 20) 2022, p. 17 en 55.

158 Zie onder meer Rb. Amsterdam 2 mei 2018, ECLI:NL:RBAMS:2018:2948, r.o. 4.20 en Hof 's-Hertogenbosch 22 april 2014, ECLI:NL:GHSHE:2014:1195, RCR 2014/52, r.o. 4.11 (slot); art. 5:103 PECL, art. II.-8:103 DCFR en art. 4.6 PICC; Hijma, *Algemene voorwaarden* (Monografieën BW nr. B55) 2016, nr. 23a; Hijma 1999, p. 472; Hijma & Olthof, *Compendium Nederlands vermogensrecht* 2020, nr. 4292a; Sieburgh, *Asser/Sieburgh 6-III* 2022/376 onder e. Anders: Tjittes 2022, p. 380; Tjittes 2009, p. 45 en Tjittes 1994a, p. 411.

159 Tjittes 2022, p. 378-379; Tjittes 1994a, p. 142 e.v.

160 Zie voor een voorbeeld Rb. Gelderland 25 april 2018, ECLI:NL:RBGEL:2018:2160, r.o. 4.7-4.8.

Uiteindelijk zal de selectie en weging van uitlegfactoren aan de hand van gezichtspunten bepalen of de contra proferentem uitlegmethode in het concrete geval toepasbaar is. Is het beding bijvoorbeeld niet voor meer dan één uitleg vatbaar (eerste trap) of is de overeenkomst niet eenzijdig opgesteld en hebben partijen onderhandeld over de tekst van de overeenkomst (tweede trap), dan zal de overeenkomst niet kunnen worden uitgelegd aan de hand van de contra proferentem uitlegmethode en zal de overeenkomst worden uitgelegd aan de hand van een van de andere geïdentificeerde uitlegmethoden. De selectie en weging van uitlegfactoren aan de hand van gezichtspunten is leidend in het in dit boek vormgegeven model en zal inzichtelijk maken welke uitlegmethode dan gehanteerd moet worden om tot een oplossing van het uitleggeschil te komen.

60

POSITIE VAN DE CONTRA PROFERENTEM UITLEGMETHODE IN HET CONTINUÛM

Zoals gezien, speelt de Haviltex-maatstaf eveneens bij de contra proferentem uitlegmethode een rol en wel bij de eerste trap. Afhankelijk van de selectie en weging van uitlegfactoren aan de hand van gezichtspunten zal de contra proferentem uitlegmethode zich aan de subjectieve of de objectieve kant van het continuüm bevinden, al ligt het laatste het meest voor de hand. In de praktijk zullen de voorhanden zijnde uitlegfactoren dikwijls zeer beperkt zijn. De contra proferentem uitlegmethode spitst zich toe op de uitleg van eenzijdig opgestelde bedingen waarover niet is onderhandeld. Subjectieve uitlegfactoren zullen daardoor veelal afwezig zijn waardoor men bij de uitleg aangewezen is op de objectieve uitlegfactoren.¹⁶¹ Bovendien zijn aan dergelijke bedingen vaak vele partijen gebonden waardoor een uniforme uitleg eveneens wenselijk is. De contra proferentem uitlegmethode zal dan ook in de meeste gevallen tot een objectieve uitleg leiden.¹⁶² Dat zal het geval zijn indien uiteindelijk aan een of meerdere objectieve uitlegfactoren groot gewicht toekomt bij de derde trap. Doet het (uitzonderlijke) geval zich voor dat na de selectie en weging van uitlegfactoren toch aan een of meerdere subjectieve uitlegfactoren groot gewicht toekomt, dan zal aan de hand van de contra proferentem uitlegmethode de overeenkomst op een subjectieve wijze worden uitgelegd. Dit is bijvoorbeeld denkbaar in het uitzonderlijke geval dat partijen bij de totstandkoming van de consumentenovereenkomst wel gesproken hebben over de inhoud van de overeenkomst. Al zal het de vraag zijn of dan een van de partijen als ‘opsteller’ kan worden aangemerkt. Aldus is de contra proferentem uitlegmethode, ondanks haar afwijkende techniek, in te passen in het in dit boek inzichtelijk gemaakte continuüm.

61

BELANG IN DE PRAKTIJK

Zoals reeds opgemerkt, is de specifieke contra proferentem uitlegmethode voor consumentenovereenkomst onder het Nederlandse recht van dwingend recht (art. 6:238 lid 2 jo art. 6:246 BW). Bij de uitleg van consumentenovereenkomsten speelt deze uitlegmethode dan ook een grotere rol dan het geval is bij de algemene contra proferentem uitlegmethode. Maar ook dan geldt dat wel aan de hierboven in nr. 59 uiteen-

161 Zo ook Tjittes 2022, p. 378; Schelhaas & Valk, *Uitleg van rechtshandelingen* (Mon. Pr. nr. 20) 2022, p. 60.

162 Zie nader Schelhaas & Valk, *Uitleg van rechtshandelingen* (Mon. Pr. nr. 20) 2022, p. 60-61.

gezette eerste en tweede trap voldaan dient te zijn. In de praktijk komt het met regelmaat voor dat men niet verder komt dan de eerste trap.¹⁶³ Indien vastgesteld wordt dat er van een onduidelijk beding geen sprake is, zal de specifieke contra proferentem uitlegmethode voor een consumentenovereenkomst niet gehanteerd kunnen worden en zal de overeenkomst aan de hand van een van de andere geïdentificeerde uitlegmethode worden uitgelegd. Het belang van de specifieke contra proferentem uitlegmethode voor een consumentenovereenkomst wordt in de jurisprudentie nog steeds met regelmaat benadrukt.¹⁶⁴

De algemene contra proferentem uitlegmethode wordt in het Nederlandse recht terughoudend toegepast. Dit is des te meer het geval indien het een uitleggeschil tussen twee professionele partijen betreft. De selectie en weging van uitlegfactoren aan de hand van gezichtspunten leidt dan veelal tot het gebruik van een van de andere geïdentificeerde uitlegmethode. Indien de overige uitlegmethode niet tot een oplossing van het uitleggeschil leiden of indien zich uitzonderlijke omstandigheden voordoen waardoor het zonder meer gerechtvaardigd is dat de overeenkomst in het nadeel van de opsteller wordt uitgelegd, komt de algemene contra proferentem uitlegmethode in beeld (bijvoorbeeld in geval van ongelijkwaardigheid tussen partijen, zie nader nr. 133). In zekere zin heeft de algemene contra proferentem uitlegmethode zo een ondergeschikte positie in het Nederlandse recht en kan deze, evenals in de andere onderzochte rechtsstelsels en bij de transnationale beginselen zoals nog zal blijken, wel gezien worden als een laatste redmiddel.¹⁶⁵

62

TUSSENCONCLUSIE

In het Nederlandse recht kan een onderscheid gemaakt worden tussen de algemene contra proferentem uitlegmethode – in welk kader afstand dient te worden genomen van de ‘gezichtspuntenbenadering’ van de Hoge Raad – en de specifieke contra proferentem uitlegmethode voor consumentenovereenkomsten. In het licht van het in dit boek vormgegeven model wordt de contra proferentem uitlegmethode gekenmerkt door een bijzondere techniek in de vorm van een drietrapsraket. Allereerst zal de selectie van de uitlegfactoren aan de hand van de gezichtspunten inzichtelijk maken of er sprake is van een onduidelijkheid in de overeenkomst (eerste trap). Vervolgens zal de aanwezigheid van een aantal specifieke gezichtspunten moeten worden vastgesteld om te kunnen beoordelen of het gebruik van de contra proferentem uitlegmethode in dit concrete geval gerechtvaardigd is (tweede trap). Tot slot vindt de weging plaats van de bij de eerste trap reeds gemaakte selectie van de uitlegfactoren (derde trap). De weging van de uitlegfactoren is echter al voorgeschreven: aan de uitlegfactoren die resulteren in een uitleg in het nadeel van de opsteller komt groot gewicht toe. Bij een consumentenovereenkomst zal groot gewicht dienen toe te komen aan een of meerdere uitlegfactoren die leiden tot de voor de consument gunstigste uitleg. Ondanks dat de contra proferentem uitlegmethode vanwege haar afwijkende techniek een bijzondere positie inneemt in het model, is deze uitlegmethode toch in te passen in het continuüm.

163 Zie bijvoorbeeld KiFid 16 oktober 2020, KiFid 2020/848.

164 Zie bijvoorbeeld HR 28 september 2018, ECLI:NL:HR:2018:1800, NJ 2020/68, m.nt. S.D. Lindenberg, r.o. 3.7.5.

165 Dit sluit aan bij de positie die de contra proferentem regel van art. 1385 BW (oud) innam.

2.10 Conclusie

In dit hoofdstuk is onderzocht welke uitlegmethoden het Nederlandse recht kent en hoe deze zich tot elkaar verhouden. In het licht van de bestaande regelgeving, rechtspraak en doctrine zijn er acht uitlegmethoden te onderscheiden aan de hand waarvan een overeenkomst kan worden uitgelegd naar Nederlands recht. De uitlegmethoden vormen de techniek aan de hand waarvan een overeenkomst wordt uitgelegd. De selectie en weging van uitlegfactoren aan de hand van gezichtspunten kan gekwalificeerd worden als een uitlegmethode. De uitlegmethoden die in het in dit boek in kaart gebrachte model zijn geïdentificeerd lopen uiteen van zuiver subjectief tot zuiver objectief en vormen zo een continuüm. De contra proferentem uitlegmethode neemt vanwege zijn afwijkende techniek in de vorm van een drietrapsraket een bijzondere positie in, maar is desondanks toch in te passen in het continuüm. Het verdient aanbeveling om naast de specifieke contra proferentem uitlegmethode voor consumentenovereenkomsten ook de algemene contra proferentem uitlegmethode te kwalificeren als een zelfstandige uitlegmethode. Dit sluit aan, zoals later nog zal blijken, bij het Engelse recht, het Franse recht en de transnationale beginselen. De meeste uitlegmethoden krijgen in de jurisprudentie gestalte in de vorm van de Haviltex-maatstaf of de cao-norm, maar dat geldt niet voor de toepassing van alle uitlegmethoden. De Haviltex-maatstaf en de cao-norm domineren dus niet uitsluitend het Nederlandse uitlegrecht. Nu sinds de invoering van het nieuw Burgerlijk Wetboek de ontwikkeling van het uitlegleerstuk met name is overgelaten aan de rechtspraak, heeft zich in de jurisprudentie een aantal specifieke uitlegmethoden ontwikkeld, zoals de principieel objectieve uitlegmethode en de voorshands taalkundige uitleg als bijzondere variant van de geobjectiveerde uitlegmethode.

Bij de selectie en weging van uitlegfactoren aan de hand van gezichtspunten zal uiteindelijk aan een of meerdere uitlegfactoren groot dan wel (in beginsel) doorslaggevend gewicht toekomen. Die uitlegfactoren kunnen subjectief of objectief van aard zijn. De selectie en weging van uitlegfactoren is uiteindelijk bepalend voor de uitlegmethode. Daarin onderscheiden de verschillende uitlegmethoden zich van elkaar. Zoals gezien, is bij enkele uitlegmethoden de selectie en weging van uitlegfactoren aan de hand van gezichtspunten op voorhand beperkt. Zo zijn de objectieve uitlegfactoren bijvoorbeeld uitgesloten van de zuiver subjectieve uitlegmethode en zijn de subjectieve uitlegfactoren uitgesloten van de zuiver objectieve uitlegmethode. Bij de principieel objectieve uitlegmethode zijn daarentegen de subjectieve uitlegfactoren in beginsel uitgesloten van de selectie en weging en bij het spiegelbeeld hiervan – de principieel subjectieve uitlegmethode – doen de objectieve uitlegfactoren in beginsel niet mee. Daarnaast verschillen deze twee uitlegmethoden van de overige uitlegmethoden door het gemaakte voorbehoud ('in beginsel'), waardoor de mogelijkheid gecreëerd wordt om alsnog een andere uitlegmethode te gebruiken. Dergelijke verschillen, die met name betrekking hebben op de in aanmerking te nemen uitlegfactoren en het relatief gewicht dat aan de uitlegfactoren toekomt, maken het mogelijk om de in het Nederlandse recht gehanteerde uitlegmethoden van elkaar te onderscheiden. Het onderscheid tussen de verschillende uitlegmethoden is daardoor subtiel, maar ook vloeiend. Toch is deze subtiliteit noodzakelijk om duidelijkheid te verkrijgen over de

vraag aan de hand van welke methode een overeenkomst onder Nederlands recht dient te worden uitgelegd in het licht van de bestaande regelgeving, rechtspraak en doctrine. Deze subtiliteit is ook wenselijk, omdat het zo mogelijk is om maatwerk te kunnen leveren bij de uitleg van een overeenkomst. Dit kan ertoe leiden dat de overeenkomst in verhouding tot een derde aan de hand van een andere uitlegmethode wordt uitgelegd dan tussen de contractspartijen. Dit is de prijs die betaald moet worden voor het uitgangspunt dat de omstandigheden van het geval bij de uitleg centraal staan en in het bijzonder dat een derde die niet bij de totstandkoming van de overeenkomst betrokken is geweest bescherming geniet onder het Nederlandse recht. Partijen verschillen dikwijls van mening over de toepasselijke uitlegmethode in een concreet geval. Daar dient echter niet de nadruk op te liggen in geval van een uitlegdispuut. De selectie en weging van uitlegfactoren aan de hand van gezichtspunten zal inzichtelijk maken welke uitlegmethode gehanteerd dient te worden. Daar dienen partijen dan ook de aandacht op te vestigen. Zoals nog zal blijken, speelt het gezichtspunt 'de betrokkenheid van derden' in het Nederlandse recht daarbij een belangrijke rol. De uitlegmethode vormt het sluitstuk van de uitlegexercitie.

Kortom, de selectie en weging van uitlegfactoren aan de hand van gezichtspunten bepaalt welke uitlegmethode in een concreet geval wordt gehanteerd. Aldus zijn de uitlegfactoren en gezichtspunten in het in kaart gebrachte model van cruciaal belang. In hoofdstuk 3 zullen de uitlegfactoren die zoal in het Nederlandse recht een rol spelen worden geïnventariseerd. Vervolgens zal in hoofdstuk 4 nader worden stilgestaan bij de gezichtspunten.

